

**ΑΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ- ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΡΕΒΕΖΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΜΕΤΡΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΙΤΙΕΣ ΣΤΑΣΙΜΟΤΗΤΑΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟ 1975
ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ**

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

**ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗ ΔΙΟΝΥΣΙΑ
ΒΕΛΙΩΤΗ ΑΣΠΑΣΙΑ**

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:

ΚΟΡΡΕΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ 2010-2011

**ΜΕΤΡΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΙΤΙΕΣ ΣΤΑΣΙΜΟΤΗΤΑΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟ 1975
ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ**

Εγκρίθηκε από την τριμελή εξεταστική επιτροπή

Τόπος, Ημερομηνία

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1. Ονοματεπώνυμο, Υπογραφή

2. Ονοματεπώνυμο, Υπογραφή

3. Ονοματεπώνυμο, Υπογραφή

Ο Προϊστάμενος του Τμήματος

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	10
10 ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ Ο ΚΡΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ	12
1. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΣΚΟΠΟΙ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	13
2. ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	14
3. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	15
4. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	17
5. ΣΤΑΘΕΡΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ	18
6. ΜΕΤΡΑ ΠΟΥ ΔΙΑΣΦΑΛΙΖΟΥΝ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑ	20
7. ΕΜΠΟΔΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	22
8. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΔΥΣΧΕΡΑΙΝΟΥΝ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ	23
9. Ο ΚΡΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ	24
10. ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΚΡΑΤΙΚΩΝ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΩΝ	26
20 ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗ ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ 1975-1980 ΚΑΙ ΟΙ ΑΙΤΙΕΣ ΣΤΑΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ	28
1. Η ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΝ ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ 1970-1980	29
2. ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΩΝ ΕΤΩΝ	32
1975 - 1977	32
3. ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΕΤΟΥΣ 1978	36
4. ΟΙ ΠΕΤΡΕΛΑΪΚΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ	38
5. ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΚΥΡΙΟΤΕΡΩΝ ΜΕΓΕΘΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 1975-1980	40

3Ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Η ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1980-1990	44
1. Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΗΝ Ε.Ο.Κ. ΚΑΙ ΟΙ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ	45
2. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ Ε.Ο.Κ. ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	48
3. Η ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1980-1985	50
4. ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΤΑΘΕΡΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΕΤΩΝ 1985-1987	52
5. ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΚΥΡΙΟΤΕΡΩΝ ΜΕΓΕΘΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 1980-1990.....	55
6. ΟΙ ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ ΤΟΥ 1980	57
7. Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ	59
8. ΑΙΤΙΕΣ ΣΤΑΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.....	64
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4Ο: Η ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1990-2000	72
1. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΟΝΕ	73
2. Η ΤΡΙΕΤΙΑ 1990-1993.....	75
3. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ.....	83
1994-1999.....	83
4. Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΗΝ ΟΝΕ.....	86
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5Ο: Η ΜΕΤΑ ΟΝΕ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ	88
1. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΕΤΡΑΕΤΙΑ 2000-2004	89
2. ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 2004-2008	93
3. ΠΛΑΙΣΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 2008-2010	97
4. Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΑ ΕΤΗ 2008- 2010	99
5. ΑΙΤΙΕΣ ΣΤΑΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.....	105
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	109
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	118

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Γενικός Προϋπολογισμός του κράτους οικον. έτους 1976 (σε εκατ. Δραχμές)	33
Πίνακας 2: Τακτικός προϋπολογισμός του κράτους σε εκατ. Δραχμές χρονικής περιόδου 1974-1976 (σε εκατ. Δραχμές).....	34
Πίνακας 3: Εξέλιξη και διάρθρωση Ακαθάριστου Εθνικού Εισοδήματος ετών 1974-1977 (σε εκατ. Δραχμές)	35
Πίνακας 4: Γενικός Προϋπολογισμός του κράτους οικονομικού έτους 1978.....	36
Πίνακας 5: Τακτικός Προϋπολογισμός οικ. Έτους 1978.	37
Πίνακας 6: Εξέλιξη των κυριότερων μεγεθών της Ελληνικής οικονομίας χρονικής περιόδου 1975-1980.....	40
Πίνακας 7: Βασικά μεγέθη ισοζυγίου Πληρωμών περιόδου 1975-1980	42
Πίνακας 8: Εξέλιξη των κυριότερων μεγεθών της Ελληνικής οικονομίας χρονικής περιόδου 1980-1990.....	56
Πίνακας 10: Τα συνολικά έσοδα και οι συνολικές Δαπάνες του Τακτικού Προϋπολογισμού των ετών 1975-1987.....	57
Πίνακας 11: Καθαρό Δημόσιο Χρέος περιόδου 1980-1987	62
Πίνακας 12: Επιδόσεις προγράμματος σταθεροποίησης της ελληνικής οικονομίας χρονικής περιόδου 1991-1993	76
Πίνακας 13: Εξέλιξη γενικού κρατικού προϋπολογισμού 1991-1993	80
Πίνακας 14: Ο τακτικός προϋπολογισμός των ετών 1998-2000.....	86
Πίνακας 15: Ο τακτικός προϋπολογισμός 2008-2010.....	104

ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1: Το ελληνικό δημόσιο χρέος την περίοδο 1974-1989	62
Διάγραμμα 2: Δανειακές ανάγκες δημόσιου τομέα 1975-1993.	79
Διάγραμμα 3: Τα δημοσιονομικά ελλείμματα διαφόρων χωρών %(ΑΕΠ) 1992.....	81
Διάγραμμα 4: Έλλειμμα γενικής κυβέρνησης (% ΑΕΠ) ετών 1995-2000	83
Διάγραμμα 5: Δημόσιο χρέος (%ΑΕΠ) ετών 1996-2000.....	84
Διάγραμμα 6: Πληθωρισμός (% μεταβολή ΔTK) ετών 1996-2000.....	84
Διάγραμμα 7: Πληθωρισμός (% μεταβολή ΔTK) ετών 1996-2000.....	84
Διάγραμμα 8: Εξελίξεις ΔTK και ΕΔTK στην Ελλάδα ετών 1999-2004	89
Διάγραμμα 9: Πληθωρισμός (% μεταβολή ΔTK) ετών 2001-2004 και μέσος όρος αυτών....	90
Διάγραμμα 10: Έλλειμμα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών (%ΑΕΠ) ετών 2001-2004 και μέσος όρος αυτών.....	90
Διάγραμμα 11: Ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης ετών 2001-2004 και μέσος όρος αυτών.....	91
Διάγραμμα 12: Έλλειμμα γενικής κυβέρνησης (%ΑΕΠ) ετών 2001-2004 και μέσος όρος αυτών.....	91
Διάγραμμα 13: Λόγος του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ	92
Διάγραμμα 14: Έλλειμμα Γενικής Κυβέρνησης (% του ΑΕΠ).	94
Διάγραμμα 15: Χρέος Γενικής Κυβέρνησης (% του ΑΕΠ)	94
Διάγραμμα 16: ΑΕΠ Ελλάδας σε σύγκριση με την ΕΕ.	95
Διάγραμμα 17: Ρυθμός Ανάπτυξης της Ελληνικής Οικονομίας	96
Διάγραμμα 18: Η σύνθεση του ΑΕΠ χρονικής περιόδου 2006-2008.	101

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

«Κοιτώντας τη διαδρομή του ελληνικού κράτους από τη σημερινή σκοπιά, πολλοί ιστορικοί θέτουν το εξής ερώτημα «πώς η φτώχη επαρχία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας του 1821 κατάφερε να αναπτυχθεί πολύ περισσότερο από ό,τι οι υπόλοιπες χώρες». Προτάσσουν, δηλαδή, τη διαπίστωση ότι η Ελλάδα μπόρεσε σε γενικές γραμμές να παρακολουθήσει την εξέλιξη των ανεπτυγμένων χωρών από κοντά, μέχρι του σημείου να ενταχθεί σταθερά στον στενό πυρήνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και υπό αυτό το πρίσμα αναζητούν τους παράγοντες, τις διαδικασίες και τα γεγονότα που διευκόλυναν ή παρεμπόδισαν την προσπάθεια.

Η πορεία της ελληνικής οικονομίας μετά το 1975 είχε και τις καλές και τις κακές στιγμές της. Η ελληνική οικονομία παρουσίασε σημαντικά προβλήματα κατά τη διάρκεια της μεταπολίτευσης. Προβλήματα που σχετίζονταν με τις διαρθρωτικές αδυναμίες του μεταπολεμικού υποδείγματος ανάπτυξης, με τις δύο πετρελαϊκές κρίσεις της δεκαετίας του 1970, με τον κρατισμό και την επιχείρηση βίαιης αναδιανομής του εισοδήματος και του πλούτου. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 αναπτύχθηκαν έντονες δημοσιονομικές ανισορροπίες, με την εκρηκτική διόγκωση του δημοσίου χρέους, ενώ ο πληθωρισμός παρέμεινε σημαντικό πρόβλημα έως ότου φάνηκε να διασφαλίζεται η ένταξη της Ελλάδας στη ζώνη του ευρώ.

Αναμφισβήτητα, όμως, στην περίοδο αυτή είχαμε μια εντυπωσιακή οικονομική ανάπτυξη, την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ το 1981 και την ένταξη στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση, την ΟΝΕ, το 2001. Από το 1974 μέχρι το 2007, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ελλάδας σε τιμές του 2007 σχεδόν διπλασιάστηκε. Την ίδια περίοδο, ο πληθωρισμός μειώθηκε από το 26,9% που ήταν το 1974 στο 2,9%. Το 1974, η ελληνική οικονομία είχε υποστεί σημαντικούς κλυδωνισμούς από την πρώτη πετρελαϊκή κρίση. Αντίθετα, σήμερα, περισσότερο από 36 χρόνια μετά, η οικονομία μας αντιδρά πολύ καλύτερα στις πρόσφατες μεγάλες αυξήσεις των τιμών του πετρελαίου.

Έτσι θα μπορούσαμε να πούμε ότι η περίοδος της μεταπολίτευσης θα μπορούσε να χωρισθεί νοητά σε τέσσερις φάσεις:

- 1) Τη φάση της προετοιμασίας για την ένταξη στην ΕΟΚ, που περιλαμβάνει το δεύτερο μέρος της δεκαετίας του 1970.

- 2) Τη φάση του μακροοικονομικού λαϊκισμού, που περιλαμβάνει κυρίως τη δεκαετία του 1980.
- 3) Τη φάση της ονομαστικής σύγκλισης, η οποία διήρκεσε από το 1990 έως και την ένταξη της χώρας στη ζώνη του ευρώ, και
- 4) την περίοδο της συμμετοχής στην Ευρωζώνη, από το 2000 έως και σήμερα.

Στην εργασία μας αυτή προσπαθούμε να αναλύσουμε όσο το δυνατόν διεξοδικότερα την οικονομική πορεία της ελληνικής οικονομίας και τα μέτρα που πάρθηκαν από τις εκάστοτε κυβερνήσεις ούτως ώστε να έχουμε μια οικονομική ανάπτυξη και παράλληλα οικονομική σταθερότητα.

Προσπαθήσαμε να ακολουθήσουμε τις παραπάνω φάσεις και να δώσουμε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αλλά και τις προσπάθειες που καταβάλλονταν στην κάθε μία από αυτές για μια πιο υγιή οικονομία.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ενώ η παράθεση της εξέλιξης των στατιστικών μεγεθών της ελληνικής οικονομίας δεν έχει ιδιαίτερες δυσκολίες, η αξιολόγησή τους και η ανάλυση της πολιτικής που αντικατοπτρίζουν δεν είναι εύκολη δουλειά. Οι δυσκολίες αυτές ανακύπτουν γιατί η οικονομική πολιτική που έχει ασκηθεί μεταπολεμικά στη χώρα μας δεν ήταν ομοιόμορφη, για αντικειμενικούς κάθε φορά λόγους, κι έτσι ο μελετητής αντιμετωπίζει προβλήματα κατά την ανάλυση της οικονομικής πολιτικής και τον εντοπισμό των διαρθρωτικών προβλημάτων της ελληνικής οικονομίας.

Στη χώρα μας οι πολιτικές αναταραχές που κατά καιρούς υπήρχαν, είχαν ως αποτέλεσμα την επιβράδυνση κάθε ανάπτυξής της. Η περίοδος 1974-1981 ήταν μια περίοδος ανασυγκρότησης της ελληνικού κράτους, εκδημοκρατισμού του δημόσιου βίου, ενίσχυσης της αμυντικής θωράκισης της χώρας, προσπάθειας επανασυνδέσεως των σχέσεων και συμφωνιών με τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες. Έτσι το Μάιο του 1979 η Ελλάδα κατάφερε να ενταχθεί στην ΕΟΚ.

Η δεκαετία του 1980 για τη χώρα μας μπορεί να χαρακτηριστεί σαν τη δεκαετία της σοσιαλιστικής αλλαγής και του στασιμοπληθωρισμού, κατά την οποία άλλαξε ο προσανατολισμός της οικονομικής ανάπτυξης της Ελλάδας (υπέρμετρη διεύρυνση του δημόσιου σε βάρος του ιδιωτικού τομέα με έμφαση στο κοινωνικό κράτος).

Η δεκαετία του 1990 χαρακτηρίζεται ως μια περίοδος σημαντικών και ραγδαίων αλλαγών σε παγκόσμια κλίμακα. Από τις αρχές και σε όλη τη διάρκεια της δεκαετίας τίθεται σε νέα βάση και εντατικοποιείται η πορεία ολοκλήρωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η συνθήκη του Μάαστριχτ (1992), η σταδιακή ένταξη των κρατών-μελών στη ζώνη του κοινού ευρωπαϊκού νομίσματος (Ευρώ), και οι διαδικασίες πολιτικής σύγκλισης, είναι τα γεγονότα που διαμορφώνουν και καθορίζουν την οικονομική, πολιτική και κοινωνική πορεία της χώρας. Στην περίοδο αυτή η Ελλάδα, επειδή δεν έφτανε τα κριτήρια του Μάαστριχτ για να μπει και αυτή στην ΟΝΕ, νοικοκύρεψε τα δημόσια οικονομικά της, μείωσε τον πληθωρισμό και το 2001 μπήκε στην ΟΝΕ, ενώ ταυτόχρονα αναπτύχθηκε με ρυθμούς πάνω από τον μέσο ευρωπαϊκό όρο για 8 συνεχή χρόνια.

Ενώ λοιπόν η προηγούμενη δεκαετία ήταν η δεκαετία της μακροοικονομίας, η τωρινή δεκαετία είναι η δεκαετία της μικροοικονομίας: της επιχειρηματικότητας και της ανταγωνιστικότητας. Επίσης η τωρινή δεκαετία είναι και η δεκαετία της μεγάλης διεύρυνσης

της ΕΕ και της συνεπαγόμενης γεωγραφικής συνένωσης της ηπειρωτικής Ελλάδας με την υπόλοιπη ΕΕ. Χαρακτηρίζεται ακόμη ως η δεκαετία της ειρηνικής συνύπαρξης των χωρών της Νοτιο-Ανατολικής Ευρώπης, που υποστηρίζει ακόμα περισσότερο τις εμπορικές σχέσεις, ενώ αποδεσμεύει πόρους από την άμυνα όλων των χωρών για την ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή. Για την Ελλάδα η δεκαετία άρχισε με τους καλύτερους οίκονους: ένταξη της στην ΟΝΕ, θεαματική βελτίωση των σχέσεων με τις γειτονικές χώρες, ιδίως με την Τουρκία, και η προσχώρηση της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση στη διάρκεια της επιτυχούς ελληνικής προεδρίας στην ΕΕ κατά το 2003. Όμως η οικονομική πολιτική ήταν η επιβολή μέτρων λιτότητας που στόχευαν στη μείωση του πληθωρισμού και του εθνικού χρέους. Εν όψει των Ολυμπιακών αγώνων κατασκευάστηκαν μεγάλα έργα υποδομής, όπως το μετρό και το τραμ της Αθήνας, το νέο αεροδρόμιο Ελ. Βενιζέλος, η Αττική Οδός, η γέφυρα Ρίου-Αντίρριου και η Εγνατία Οδός. Ωστόσο, το ζήτημα του κοινωνικού κράτους, όπως και της καθημερινότητας των πολιτών, πέρασε σε δεύτερο πλάνο, ενώ μοιραίο πλήγμα υπήρξε το λεγόμενο, σκάνδαλο του Χρηματιστηρίου - όταν το Χρηματιστήριο Αθηνών οδηγήθηκε σε ανεξέλεγκτη άνοδο (6.350 μονάδες), με αποτέλεσμα να καταρρεύσει και πολλοί μικροεπενδυτές να χάσουν τα χρήματά τους.

Το τέλος της δεκαετίας βρήκε τον πλανήτη σε μια σοβαρή οικονομική και κοινωνική κρίση, που αποτελεί, κατά γενική ομολογία, αποτέλεσμα λανθασμένων πολιτικών και έλλειψη ρύθμισης των παγκόσμιων χρηματοοικονομικών θεσμών. Από αυτή την κρίση αλώβητη δεν πέρασε και η ελληνική οικονομία.

1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ Ο ΚΡΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

1. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΣΚΟΠΟΙ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

[Τα βασικά οικονομικά προβλήματα που απασχόλησαν κατά καιρούς τη Νεοκλασική Οικονομική Θεωρία είναι:

- 1) Η κατανομή των μέσων παραγωγής. Πώς, δηλαδή, θα κατανεμηθούν τα περιορισμένα μέσα στην παραγωγή των διαφόρων αγαθών ώστε να παραχθούν, με το ελάχιστο δυνατό κόστος, εκείνα τα αγαθά που προτιμούν οι καταναλωτές και σε ποσότητες το καθένα που να μεγιστοποιούν συνολικά την ικανοποίησή τους.
- 2) Η διανομή. Με ποιο δηλαδή τρόπο θα διανεμηθούν τα αγαθά στα μέλη της κοινωνίας και με ποια κριτήρια προσδιορίζεται η μερίδα αυτή.
- 3) Η πλήρης απασχόληση και νομισματική σταθερότητα. Με ποιο τρόπο δηλαδή, μπορεί να επιτυγχάνεται και να διασφαλίζεται η πλήρης απασχόληση της εργασίας και των άλλων μέσων παραγωγής σε κάθε χρονική περίοδο. Επίσης πώς μπορούμε να κρατάμε σταθερό το γενικό επίπεδο των τιμών ώστε να διατηρείται σταθερή η αγοραστική δύναμη των εισοδημάτων που αποκτούν οι εργαζόμενοι και οι άλλοι παράγοντες της παραγωγής.
- 4) Η αναπαραγωγή και η ανάπτυξη. Πώς δηλαδή μπορεί να πραγματοποιείται οικονομική ανάπτυξη και μάλιστα σε έκταση που θέλει η κοινωνία.

Τα παραπάνω προβλήματα είναι ακριβώς εκείνα που κάνουν τις κοινωνίες να θέτουν οικονομικούς σκοπούς και συγκεκριμένους στόχους. Στη νεοκλασική θεωρία της Οικονομικής Πολιτικής υποστηρίζεται ότι οι σύγχρονες κοινωνίες, μέσα στα όρια που θέτουν τα περιορισμένα μέσα παραγωγής, επιδιώκουν τους παρακάτω βασικούς οικονομικούς σκοπούς:

- Άριστη κατανομή των διαθέσιμων μέσων παραγωγής.
- Άριστη ή κοινωνικά επιθυμητή διανομή.
- Πλήρη απασχόληση και νομισματική σταθερότητα.
- Κοινωνικά επιθυμητό ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης.

Έτσι η πραγματοποίηση αυτών των σκοπών εξασφαλίζει μεγιστοποίηση της οικονομικής ευημερίας της κοινωνίας. Όμως δεν είναι βέβαια αν οι παραπάνω σκοποί μπορούν να πραγματοποιηθούν ταυτόχρονα]¹.

2. ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

[Με τον όρο οικονομική ανάπτυξη εννοείται η διαδικασία με την οποία το πραγματικό κατά κεφαλήν εισόδημα μιας χώρας αυξάνεται κατά τη διάρκεια μιας μακράς χρονικής περιόδου, υπό την προϋπόθεση ότι ανεβαίνει το επίπεδο της κοινωνικής ευημερίας.

Αν το ενδιαφέρον μας για την ανάπτυξη μιας χώρας προέρχεται από την επιθυμία να ανέβει το βιοτικό επίπεδο του πληθυσμού, τότε ως πρωταρχικός σκοπός της ανάπτυξης θα πρέπει να ληφθεί η αύξηση του πραγματικού κατά κεφαλήν εισοδήματος μάλλον παρά η αύξηση απλώς του πραγματικού εθνικού εισοδήματος, γιατί αν αντικειμενικός σκοπός ήταν η αύξηση του πραγματικού εθνικού εισοδήματος, αυτή ενδεχομένως να μη συνεπαγόταν και άνοδο του βιοτικού επιπέδου, αν ο ρυθμός αύξησης του πληθυσμού ήταν ανώτερος ή ίσος προς το ρυθμό αύξησης του εθνικού εισοδήματος. Το αποτέλεσμα θα ήταν μειούμενο ή σταθερό κατά κεφαλήν εισόδημα, πράγμα που δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί ως οικονομική ανάπτυξη]².

Στον ορισμό δίνεται η έκφραση «διαδικασία», με την οποία νοούμε τη διενέργεια ορισμένων μεταβολών που πρέπει να πραγματοποιηθούν στην οικονομική, διοικητική και κοινωνική δομή της χώρας, προκειμένου να διευκολυνθεί η οικονομική της ανάπτυξη³.

[Επίσης στον ορισμό τονίζεται η μακρά χρονική περίοδο, γιατί εκείνο που έχει σημασία από άποψη ανάπτυξης είναι μια παρατεταμένη αύξηση του πραγματικού εισοδήματος και όχι απλώς μια αύξηση κατά τη διάρκεια μιας σύντομης χρονικής περιόδου, όπως συμβαίνει κατά την αιχμή του οικονομικού κύκλου. Μια ανοδική τάση του εισοδήματος

¹ Καράγιωργα Δ., (1979), «Οι Οικονομικές Λειτουργίες του Κράτους», Αθήνα, εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 23-27.

² Σκούντζος Θ., (2005), «Οικονομική ανάπτυξη, Θεωρία – Προβληματισμοί», Αθήνα, εκδόσεις Σταμούλης, σελ. 43.

³ Αλεξανδρίδης Μ., (2007), «Οικονομική της Ανάπτυξης», Αθήνα, εκδόσεις Σύγχρονη Εκδοτική Ε.Π.Ε., σελ. 15.

κατά τη διάρκεια δύο ή τριών δεκαετιών είναι η σημαντικότερη ένδειξη ανάπτυξης της οικονομίας.

Εδώ, θα πρέπει να τονιστεί η προϋπόθεση κάτω από την οποία η μακροχρόνια αύξηση του κατά κεφαλή πραγματικού προϊόντος αποτελεί οικονομική ανάπτυξη. Με τον όρο άνοδος της κοινωνικής ευημερίας νοείται η παράλληλη επίτευξη και ορισμένων άλλων σκοπών, όπως είναι η δικαιότερη διανομή του εισοδήματος, η άνοδος των επιπέδων υγείας και εκπαίδευσης, η αύξηση της απασχόλησης κ.ά.

Τέλος, θα πρέπει να τονιστεί ότι ο όρος οικονομική ανάπτυξη είναι ευρύτερος του όρου οικονομική μεγέθυνση και περιλαμβάνει, εκτός από την αύξηση των υλικών αγαθών μιας χώρας, και σημαντικές αλλαγές στη διάρθρωση και τη λειτουργία της οικονομίας και της κοινωνίας]⁴.

3. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

[Η έννοια της οικονομικής ανάπτυξης υπάγεται στην ευρύτερη έννοια της γενικής ανάπτυξης μιας χώρας. Ως γενική ανάπτυξη μπορούμε να θεωρήσουμε τη συνεχή άνοδο της ποιότητας ζωής μιας κοινωνίας. Με αυτή την έννοια, τρία τουλάχιστον είναι τα βασικά συστατικά στοιχεία της γενικής ανάπτυξης:

- 1) *Η ικανότητα για την εξασφάλιση των βασικών αναγκών του ανθρώπου.* Οι βασικές ανάγκες που είναι τελείως απαραίτητες για τη διατήρηση της ζωής είναι η διατροφή, η κατοικία, η υγεία και η εκπαίδευση. Αφού κύρια επιδίωξη κάθε οικονομικής δραστηριότητας είναι η εξασφάλιση των μέσων για την ικανοποίηση των βασικών αναγκών, μπορούμε να πούμε ότι η οικονομική ανάπτυξη είναι αναγκαία προϋπόθεση για τη γενική ανάπτυξη.

⁴ Σκούντζος Θ., (2005), «Οικονομική ανάπτυξη, Θεωρία – Προβληματισμοί», Αθήνα, εκδόσεις Σταμούλης, σελ. 43-44.

- 2) Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Όλοι οι άνθρωποι, σε οποιαδήποτε κοινωνία και να ζουν, επιδιώκουν ένα είδος αξιοπρέπειας, αν και αυτή η αξιοπρέπεια μπορεί να διαφοροποιείται από κοινωνία σε κοινωνία.
- 3) Η ανθρώπινη ελευθερία. Η ελευθερία, στην προκειμένη περίπτωση, θα πρέπει να θεωρηθεί με την ευρύτερη θεμελιώδη σημασία του όρου, δηλαδή ελευθερία από τις υλικές συνθήκες της ζωής που αλλοτριώνουν τον άνθρωπο και ελευθερία από την κοινωνική υποταγή του ανθρώπου σε άλλους ανθρώπους, στην άγνοια, στους κοινωνικούς θεσμούς, στην αθλιότητα κ.λπ. Ο πλούτος μπορεί να βοηθήσει τον άνθρωπο να εξασκήσει μεγαλύτερο έλεγχο πάνω στη φύση και το φυσικό περιβάλλον, να απολαύσει περισσότερα υλικά αγαθά ή να αρνηθεί τη σημασία αυτών των αγαθών και να ζήσει περισσότερο πνευματική ζωή.

Από όλα αυτά που παραθέσαμε παραπάνω προκύπτει ότι η γενική ανάπτυξη σε όλες τις κοινωνίες θα πρέπει να έχει τις εξής βασικές επιδιώξεις:

- Να αυξήσει για όλα τα μέλη της κοινωνίας τα βασικά αγαθά της ζωής (τροφή, κατοικία, υγεία, παιδεία, προστασία).
- Να ανεβάσει το επίπεδο διαβίωσης, που περιλαμβάνει, εκτός από το υψηλότερο εισόδημα, την αύξηση της απασχόλησης, τη βελτίωση της εκπαίδευσης, την άνοδο των πολιτιστικών και ανθρωπιστικών αξιών.
- Να διευρύνει τις οικονομικές και κοινωνικές επιλογές των ατόμων και των χωρών.

Ωστόσο, η γενική ανάπτυξη μιας χώρας περιλαμβάνει την κοινωνική, πολιτική, οικονομική, διοικητική ανάπτυξη, καθώς και λοιπές μορφές ανάπτυξης. Οι αλληλεξαρτήσεις ανάμεσα στις διάφορες αυτές μορφές της ανάπτυξης είναι σημαντικότερες και ένα βασικό ερώτημα που αφορά στο αντικείμενό μας είναι πως οι πολιτικές, κοινωνικές και λοιπές μορφές ανάπτυξης επηρεάζουν την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας και στη συνέχεια επηρεάζονται από αυτή⁵.

⁵ Σκούντζος Θ., (2005), «Οικονομική ανάπτυξη, Θεωρία – Προβληματισμοί», Αθήνα, εκδόσεις Σταμούλης, σελ. 41-43.

4. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

[Οι παράγοντες, οι οποίοι προσδιορίζουν τις παραγωγικές δυνατότητες μιας οικονομίας, μπορούν να απεικονιστούν συνοπτικά με μία συνάρτηση παραγωγής.

Από τις γενικές αρχές της οικονομικής επιστήμης γνωρίζουμε ότι είναι τρεις οι βασικοί συντελεστές παραγωγής:

1. το έδαφος
2. η εργασία και
3. το κεφάλαιο.

Αν εκφράσουμε με P την παραγωγή, με N το έδαφος και τους υπόλοιπους φυσικούς πόρους, με L την εργασία και με K το κεφάλαιο, τότε η συνάρτηση παραγωγής λαμβάνει τη μορφή:

$$P = f(N, L, K).$$

Εξυπακούεται ότι από τον ποσοτικό συνδυασμό των ανωτέρω συντελεστών εξαρτάται το μέγεθος της παραγωγής σε μία δεδομένη χρονική περίοδο.

Για να υπάρξει επομένως οικονομική ανάπτυξη (με την έννοια της αύξησης των παραγωγικών δυνατοτήτων) θα πρέπει να έχουμε αύξηση της ποσότητας των συντελεστών παραγωγής ή μεταβολή των συνδυασμών με τους οποίους αυτοί χρησιμοποιούνται.

Επειδή όμως ο ίδιος ο επιχειρηματίας αποφασίζει για τους συντελεστές παραγωγή (ποσότητα, χρησιμοποιούμενοι συνδυασμοί αυτών) και επειδή οι εν λόγω αποφάσεις επηρεάζονται από την εφαρμοζόμενη τεχνολογία, η συνάρτηση παραγωγής μπορεί τελικά να πάρει τη μορφή:

$$P = f(N, L, K, E, T)$$

όπου E = Επιχειρηματικότητα και T = Τεχνολογική Πρόοδος.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι δεν μπορούμε να προσδιορίσουμε με απόλυτο τρόπο το βαθμό σημαντικότητας των παραπάνω μεταβλητών λόγω του ότι υπάρχει η δυνατότητα υποκατάστασης αυτών μεταξύ τους]⁶.

⁶ Αλεξανδρίδης Μ., (2007), «Οικονομική της Ανάπτυξης», Αθήνα, εκδόσεις Σύγχρονη Εκδοτική Ε.Π.Ε., σελ. 97-98.

5. ΣΤΑΘΕΡΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Μια από τις βασικότερες λειτουργίες του κράτους είναι η σταθεροποίηση και η ανάπτυξη της οικονομίας. Η ανταγωνιστική αγορά με το μηχανισμό των τιμών δεν μπορεί από μόνη της να διατηρεί σταθερότητα της οικονομίας, στο επίπεδο όπου πραγματοποιείται πλήρης απασχόληση. Από το Μεσοπόλεμο και εξής, όταν οι θεωρητικοί οικονομολόγοι, αλλά και οι πολιτικοί, συνειδητοποίησαν την αδυναμία αυτή της αγοράς, αυτό το ρόλο για τη σταθεροποίηση της οικονομίας, σ' όλες τις χώρες της Δύσης, ανέλαβε το κράτος. Από τότε, η πλήρης απασχόληση και η σταθερότητα των τιμών είναι ένας από τους βασικούς στόχους του παρεμβατικού κράτους.

Όταν η ενεργός ζήτηση μειώνεται σε έκταση που να βυθίζει την οικονομία σε ύφεση, τότε το κράτος μπορεί να αντιμετωπίσει τη διαταραχή αυτή αν κατορθώσει να αυξήσει την ενεργό ζήτηση στο μέτρο που χρειάζεται για να επαναφέρει την οικονομία σε πλήρη απασχόληση. Αυτό το πετυχαίνει με μια σειρά μέτρων δημοσιονομικής πολιτικής τα οποία είναι:

- 1) Αύξηση των κρατικών δαπανών χωρίς αντίστοιχη αύξηση των φόρων. Θα πρέπει δηλαδή το κράτος να σχηματίζει συνειδητά έλλειμμα στον κρατικό προϋπολογισμό. Το μέτρο αυτό μπορεί να αποτελέσει το έναυσμα διαδοχικών αυξήσεων στην ενεργό ζήτηση και την παραγωγή και να συντελέσει στην επαναγορά της οικονομίας σε πλήρη απασχόληση.
- 2) Μείωση των φόρων χωρίς αντίστοιχη μείωση των κρατικών δαπανών. Για να είναι αποτελεσματικό αυτό το μέτρο θα πρέπει η μείωση των φόρων να μην συνοδεύεται από μείωση των κρατικών δαπανών γιατί η τελευταία θα εξουδετέρωνε τα επεκτατικά αποτελέσματα της φορολογικής πολιτικής. Θα πρέπει δηλαδή συνειδητά το κράτος να δημιουργήσει έλλειμμα στον κρατικό προϋπολογισμό.
- 3) Μέτρα νομισματικής πολιτικής για την αντιμετώπιση της ύφεσης, τα κυριότερα εκ των οποίων είναι:
 - i. Η μείωση του ποσοστού των ταμειακών διαθεσίμων των εμπορικών τραπεζών.
 - ii. Η μείωση του επίσημου προεξοφλητικού τόκου.

iii. Η πολιτική της ανοικτής αγοράς και

iv. Οι άμεσοι πιστωτικοί έλεγχοι.

Με τα μέτρα αυτά οι νομισματικές αρχές επιδιώκουν να αυξηθεί η προσφορά χρήματος, να πέσει το επιτόκιο στην αγορά και να παρακινηθούν οι επιχειρηματίες να δανειστούν φτηνά κεφάλαια για να χρηματοδοτήσουν μεγαλύτερες επενδύσεις. Η αύξηση των επενδύσεων που θα προέλθει μ' αυτό τον τρόπο αποτελεί, αυτή καθαυτή, αύξηση στην ενεργό ζήτηση και θα οδηγήσει σε πολλαπλάσια αύξηση της παραγωγής, της απασχόλησης και των εισοδημάτων.

Όταν τώρα η ενεργός ζήτηση υπερβεί το προϊόν που μπορεί να παραχθεί με την πλήρη απασχόληση των μέσων παραγωγής που διαθέτει η οικονομία, εκδηλώνεται πληθωρισμός ζήτησης. Το κράτος μπορεί να καταπολεμήσει τον πληθωρισμό αυτής της μορφής αν κατορθώσει να εξουδετερώσει την υπερβάλλουσα ενεργό ζήτηση. Αυτό το πετυχαίνει με την εφαρμογή των ίδιων μέτρων πολιτικής που αναφέραμε πιο πάνω, αλλά προς την αντίθετη κατεύθυνση, δηλ.:

- 1) Με μείωση των κρατικών δαπανών χωρίς αντίστοιχη μείωση των φόρων. Έτσι μια αρχική μείωση των κρατικών δαπανών προκαλεί διαδοχικά κύματα μειώσεων στα χρηματικά εισοδήματα και την ενεργό ζήτηση.
- 2) Αύξηση των φόρων χωρίς αντίστοιχη αύξηση των κρατικών δαπανών, γιατί τότε εξουδετερώνονται τα συστατικά αποτελέσματα της φορολογικής πολιτικής του κράτους. Από την άλλη μεριά, η επιλογή του είδους των φόρων βαραίνει αποκλειστικά την πολιτική εξουσία. Αν το κράτος αποφασίσει να περιορίσει τον πληθωρισμό με περιορισμό της κατανάλωσης των νοικοκυριών τότε θα αυξήσει τους φόρους κατανάλωσης. Αν πάλι αποφασίσει να καταπολεμήσει τον πληθωρισμό με περικοπή των σχεδίων για επενδύσεις των επιχειρήσεων, τότε αυξάνει κυρίως τους φόρους στα κέρδη.

Πώς όμως το κράτος μπορεί να καταπολεμήσει τον πληθωρισμό; Εάν χρησιμοποιήσει και τα μέτρα νομισματικής πολιτικής τα οποία είναι:

1. Η αύξηση του ποσοστού των υποχρεωτικών ταμειακών διαθεσίμων. Το μέτρο αυτό εξαναγκάζει τις τράπεζες να περιορίζουν τις πιστώσεις στα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις και αυτά με τη σειρά τους υποχρεώνονται να περικόψουν ή να συγκρατήσουν τη ζήτησή τους για κατανάλωση και επενδύσεις.

2. Η αύξηση του επίσημου προεξοφλητικού τόκου. Το μέτρο αυτό εξαναγκάζει τις εμπορικές τράπεζες να ανεβάσουν το επιτόκιο των χορηγήσεών τους εφόσον προσφεύγουν και δανείζονται από την κεντρική τράπεζα με υψηλότερο επιτόκιο. Το χρήμα έτσι καθίσταται ακριβότερο με συνέπεια τον περιορισμό της ζήτησης των χρηματικών κεφαλαίων από τα νοικοκυριά και κυρίως από τις επιχειρήσεις.
3. Η πολιτική της ανοικτής αγοράς. Η κεντρική τράπεζα πουλάει σε μεγάλη έκταση χρεόγραφα στο Χρηματιστήριο και απορροφάει μ' αυτό τον τρόπο χρήμα. Η προσφορά χρήματος μειώνεται, το επιτόκιο ανεβαίνει και περιορίζεται έτσι η ζήτηση για επενδύσεις των επιχειρήσεων.
4. Οι άμεσοι πιστωτικοί έλεγχοι. Οι νομισματικές αρχές μπορεί να καθορίσουν με διοικητικές πράξεις το ύψος του επιτοκίου στην πιστωτική αγορά και τα όρια των χορηγήσεων των εμπορικών τραπεζών για να καταπολεμήσουν τον πληθωρισμό. Η θέσπιση αυστηρών πιστωτικών περιορισμών θεωρείται πολύ αποτελεσματικό μέσο.

6. ΜΕΤΡΑ ΠΟΥ ΔΙΑΣΦΑΛΙΖΟΥΝ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑ

Για να αποφύγει η ελληνική οικονομία, όπως άλλωστε και η ευρωπαϊκή την οικονομική κρίση, [επείγει να αντιμετωπιστούν αποφασιστικά οι μακροοικονομικές ανισορροπίες και οι διαρθρωτικές αδυναμίες, προκειμένου να τεθεί σε κίνηση μια μακρόπνοη, πιο εξωστρεφής, ισχυρή και διατηρήσιμη αναπτυξιακή δυναμική, η οποία θα στηρίζεται πρωτίστως στην ενίσχυση της παραγωγικής βάσης μέσω των επενδύσεων, στην ανταγωνιστική λειτουργία των αγορών καθώς και σε ένα ευρύ πλέγμα διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, κυρίως στον ευρύτερο δημόσιο τομέα.

Η διασφάλιση της μακροοικονομικής σταθερότητας θα απαιτήσει:

- Ένταση και διεύρυνση της προσπάθειας για δημοσιονομική εξυγίανση, ακρογωνιαίος λίθος της οποίας είναι ο έλεγχος των δαπανών, ιδίως των πρωτογενών, σε συνδυασμό με τη βελτίωση της αποτελεσματικότητάς τους και την αναδιάρθρωσή τους υπέρ των κατηγοριών εκείνων που προάγουν την οικονομική ανάπτυξη, όπως είναι οι δαπάνες για εκπαίδευση, έρευνα, τεχνολογία και υποδομές. Παράλληλα, απαιτείται να αντιμετωπιστούν χρόνιες αδυναμίες όπως η φοροδιαφυγή και η εισφοροδιαφυγή, να βελτιωθεί ο φοροεισπρακτικός μηχανισμός και να διευρυνθεί η φορολογική βάση.

- Ενίσχυση των συνθηκών ανταγωνισμού σε όλες τις αγορές, ώστε να επιτυγχάνονται αποτελεσματικότερη κατανομή των πόρων, προσαρμοστικότητα στις μεταβαλλόμενες συνθήκες και συγκράτηση των πληθωριστικών πιέσεων.

- Ισχυροποίηση της αναπτυξιακής δυναμικής μέσω πλέγματος τολμηρών διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, ιδίως στη δημόσια διοίκηση, τη δημοσιονομική διαχείριση και τον ευρύτερο δημόσιο τομέα, καθώς και στα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης, προκειμένου να αξιοποιηθούν πιο αποτελεσματικά οι διαθέσιμοι εθνικοί πόροι και τα κεφάλαια που θα εισρεύσουν από τα Διαρθρωτικά Ταμεία της ΕΕ, να ενθαρρυνθούν ποιοτικές και αποδοτικές επενδύσεις, να βελτιωθούν η παραγωγικότητα και η ανταγωνιστικότητα και να αυξηθεί το ποσοστό απασχόλησης. Με τον τρόπο αυτό θα ενισχυθεί ο εξαγωγικός προσανατολισμός της οικονομίας και θα αυξηθεί ο δυναμικός ρυθμός ανάπτυξης σε διατηρήσιμη βάση. Είναι ουσιώδες οι απαιτούμενες παρεμβάσεις να υλοποιηθούν συντονισμένα και βάσει ενός σαφούς χρονοδιαγράμματος.

Οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις είναι απαραίτητες ιδίως στην παρούσα φάση και για τη θωράκιση της οικονομίας έναντι της δυσμενούς διεθνούς συγκυρίας. Για να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά οι συνέπειες των εξωγενών και σε κάποιο βαθμό παροδικών κραδασμών, οι φορείς άσκησης πολιτικής και οι κοινωνικοί εταίροι οφείλουν να διασφαλίσουν ότι θα περιοριστούν οι δυσμενείς επιδράσεις των εγχώριων μακροοικονομικών ανισορροπιών και διαρθρωτικών αδυναμιών στις μεσοπρόθεσμες προοπτικές της παραγωγής, της απασχόλησης και των εισοδημάτων. Απαραίτητο σε πρώτη φάση είναι να ανακουφιστούν από τις επιπτώσεις της πετρελαϊκής κρίσης τα πιο ευάλωτα στρώματα της κοινωνίας. Αυτό πρέπει να γίνει με στοχευμένες παρεμβάσεις και με τρόπους που δεν θα βλάψουν τις δημοσιονομικές προοπτικές. Ιδιαίτερη σημασία έχει εδώ η ενδυνάμωση της σχετικά χαμηλής αποτελεσματικότητας των κοινωνικών δαπανών. Παράλληλα, οι επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά πρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι οι μη άμεσα ανακτήσιμες απώλειες αγοραστικής δύναμης, τις οποίες συνεπάγεται η άνοδος των διεθνών τιμών του πετρελαίου

και των άλλων βασικών εμπορευμάτων και η αναπόφευκτη μεταφορά εισοδήματος προς τις χώρες που εξάγουν τα εμπορεύματα αυτά, μπορούν – σε βάθος χρόνου – να αναπληρωθούν αποτελεσματικά μόνο με παρεμβάσεις πολιτικής που ενισχύουν τον ανταγωνισμό, αλλά και με πρωτοβουλίες των ίδιων των επιχειρήσεων που βελτιώνουν την παραγωγικότητα]⁷.

7. ΕΜΠΟΔΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

[Τα σπουδαιότερα εμπόδια για την οικονομική ανάπτυξη πηγάζουν έμμεσα τόσο από τα γενικά χαρακτηριστικά των οικονομιών που βρίσκονται σε ανάπτυξη, όσο και από την ανάλυση των παραγόντων – οικονομικών και μη- της ανάπτυξης.

Από τα γενικά χαρακτηριστικά των αναπτυσσόμενων χωρών, άλλα μεν αποτελούν εμπόδια στην όλη διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης και άλλα απλώς συνδέονται με το χαμηλό επίπεδο της ανάπτυξης. Η πρωτογενής παραγωγή δεν αποτελεί αιτία της υπανάπτυξης. Η αιτία είναι το χαμηλό επίπεδο της παραγωγικότητας. Το υψηλό ποσοστό του αγροτικού πληθυσμού πάνω στο συνολικό μέγεθος του πληθυσμού μπορεί να θεωρηθεί ως συνέπεια μάλλον παρά ως αιτία του χαμηλού επιπέδου διαβίωσης. Όπου ο αγροτικός πληθυσμός είναι φτωχός, ο μη αγροτικός πληθυσμός θα είναι μικρός και επίσης μάλλον φτωχός. Αντίθετα, όπου ο αγροτικός πληθυσμός ευημερεί, ο μη αγροτικός πληθυσμός θα είναι κατά το πλείστον μεγάλος και θα ευημερεί κατά πάσα πιθανότητα.

Τα εμπόδια που παρεμβάλλονται στην οικονομική ανάπτυξη μπορεί να διακριθούν σε δύο μεγάλες κατηγορίες:

1. στα οικονομικά εμπόδια και
2. στα μη οικονομικά εμπόδια.

Τα οικονομικά εμπόδια που παρεμβάλλονται στην οικονομική ανάπτυξη μπορεί να ταξινομηθούν στις εξής υποκατηγορίες:

- 1) Ανεπάρκεια φυσικών και ανθρώπινων πόρων.
- 2) Χαμηλό επιστημονικό και τεχνολογικό επίπεδο.

⁷www.bankofgreece.gr/publications/currency.asp, (17-02-09, 15:05.)

- 3) Ατέλειες της αγοράς.
- 4) Φαύλοι κύκλοι της φτώχειας.
- 5) Διεθνείς οικονομικές δυνάμεις και
- 6) Διεθνές μιμητικό αποτέλεσμα]⁸.

8. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΔΥΣΧΕΡΑΙΝΟΥΝ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

[Οι παράγοντες που δυσχεραίνουν την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας μεταπολεμικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι οι εξής:

- 1) Η χαμηλή παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας.
- 2) Οι υψηλές αμυντικές δαπάνες και η αναγκαιότητα ανάπτυξης των παραμεθωρίων περιοχών.
- 3) Η στροφή της καταναλωτικής δαπάνης προς διαρκή αγαθά, κυρίως εισαγόμενα (αυτοκίνητα, ηλεκτρονικός εξοπλισμός, κ.ά.).
- 4) Οι χαμηλές επενδύσεις στη βιομηχανία και η αυξανόμενη ανεργία.
- 5) Τα δημιουργηθέντα περιβαλλοντικά προβλήματα (ρύπανση και φθορά φυσικών-παραδοσιακών πόρων) που απαιτούν τη διάθεση σημαντικών πόρων.
- 6) Η τάση μείωσης της γεννητικότητας δημιουργεί σοβαρά δημογραφικά προβλήματα και σε συνδυασμό με την αύξηση του μέσου όρου ζωής οδηγεί στην αύξηση της μέσης ηλικίας του εργατικού δυναμικού και στη δυσανάλογη αύξηση του αριθμού των συνταξιούχων.
- 7) Η διεύρυνση του δημόσιου τομέα, του οποίου η παραγωγικότητα είναι σε χαμηλά επίπεδα, σε βάρος του ιδιωτικού και η αυξανόμενη κρατική παρέμβαση στην οικονομική δραστηριότητα.

⁸ Σκούτζος Θ., (2005), «Οικονομική ανάπτυξη, Θεωρία – Προβληματισμοί», Αθήνα, εκδόσεις Σταμούλης, σελ. 343.

- 8) Το αυξανόμενο δημόσιο χρέος και οι αυξανόμενες δαπάνες εξυπηρέτησής του.
- 9) Η μη σύμμετρη ανάπτυξη μεταξύ κέντρου και περιφέρειας και η μη ισόρροπη ανάπτυξη μεταξύ διαφόρων τομέων της οικονομικής δραστηριότητας.
- 10) Η συχνή αλλαγή του εκπαιδευτικού συστήματος και του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης-πρόνοιας σε συνδυασμό με την έλλειψη επαρκών έργων υποδομής (π.χ. σχολεία, νοσοκομεία κ.ά.)⁹.

9. Ο ΚΡΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

Ο κυριότερος δημοσιονομικός θεσμός που χρησιμοποιεί το κράτος για να επιτελεί τις οικονομικές του λειτουργίες είναι ο κρατικός προϋπολογισμός, ο οποίος προσδιορίζει τα έσοδα και καθορίζει τα έξοδα του κράτους για ένα χρόνο. [Αντιλαμβανόμαστε συνήθως τον κρατικό προϋπολογισμό σαν ένα αναλυτικό πίνακα ο οποίος περιλαμβάνει από τη μία μεριά τις δαπάνες που σκοπεύει να πραγματοποιήσει το κράτος σε μια μελλοντική χρονική περίοδο, συνήθως στο επόμενο έτος, και από την άλλη τα έσοδα που υπολογίζει να εισπράξει σ' αυτή την περίοδο από διάφορες πηγές για να χρηματοδοτήσει τις δαπάνες του αυτές. Το κράτος, βέβαια, σχεδιάζει την πραγματοποίηση δαπανών με σκοπό να φέρει σε πέρας διάφορες δραστηριότητες. Θα μπορούσαμε, λοιπόν, να καταλάβουμε καλύτερα τον προϋπολογισμό ως πρόγραμμα ή σχέδιο των δραστηριοτήτων του κράτους το οποίο προβλέπει και τα απαραίτητα δημοσιονομικά μέσα για τη διεξαγωγή τους. Ο κρατικός προϋπολογισμός περιλαμβάνει τις δραστηριότητες που προγραμματίζει το κράτος για ορισμένη περίοδο και για τις οποίες σκοπεύει να δαπανήσει έσοδα που υπολογίζει να εισπράξει από διάφορες πηγές σ' αυτή την περίοδο. Με την έννοια αυτή ο κρατικός προϋπολογισμός είναι απαραίτητο μέσο για την ορθολογική διαχείριση των οικονομικών του κράτους.

Όμως, ο κρατικός προϋπολογισμός δεν είναι μόνο μέσο για την καλή διαχείριση του «δημόσιου χρήματος». Αποτελεί το βασικό μηχανισμό με τον οποίο το κράτος επιτελεί τις

⁹ Αγαπητός Γ., (1988), «Εξελίξεις και διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας (1950-1993)», εκδοτικές επιχειρήσεις «ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ», Αθήνα, Τόμος Α', σελ. 27.

ουσιαστικές του λειτουργίες, από οποιαδήποτε σκοπιά (νεοκλασική ή μαρξιστική) κι αν θεωρηθούν οι λειτουργίες αυτές.

Οι νεοκλασικοί πιστεύουν ότι ο κρατικός προϋπολογισμός:

- Είναι ένας μηχανισμός κατανομής των μέσων παραγωγής μεταξύ των αγαθών με τα οποία το κράτος έχει αναλάβει την ευθύνη να εφοδιάζει την κοινωνία.
- Είναι βασικός μηχανισμός αναδιανομής του εισοδήματος.
- Είναι μια αποτελεσματικότερη μέθοδος σε σύγκριση π.χ. με τη νομισματική πολιτική για τη σταθεροποίηση της οικονομίας στο επίπεδο που πραγματοποιείται η πλήρης απασχόληση. Όταν δηλαδή η οικονομία βρίσκεται σε ύφεση, το κράτος μπορεί με την εφαρμογή πολιτικής ελλειμματικού προϋπολογισμού να ενισχύει την ενεργό ζήτηση στο μέτρο που χρειάζεται για να επαναφέρει την οικονομία στην πλήρη απασχόληση.
- Θεωρείται, κυρίως ο προϋπολογισμός δημοσίων επενδύσεων, ένα ισχυρό μέσο για την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης. Τα έργα υποδομής που περιλαμβάνει συντελούν στην αύξηση της παραγωγικότητας και ωθούν τις ιδιωτικές επιχειρήσεις ν' αναλαμβάνουν επενδύσεις που διευρύνουν την παραγωγική δυναμικότητα της οικονομίας]¹⁰.

Συνοψίζοντας θα λέγαμε ότι ο κρατικός προϋπολογισμός καθορίζει τα όρια των δαπανών του κράτους για ένα έτος. Βέβαια αυτός ο προσδιορισμός αφορά τον επόμενο χρόνο. Άρα τα αναγραφόμενα έσοδα και έξοδα αποτελούν προβλέψεις. Οι προβλέψεις αυτές βασίζονται τόσο στις ισχύουσες διατάξεις ουσιαστικών νόμων που ορίζουν τις πηγές των εσόδων και τις αιτίες των δαπανών όσο και σε εκτιμήσεις για την εξέλιξη της οικονομίας. Όταν όμως ψηφιστεί από την Βουλή ο προϋπολογισμός δεν μπορεί η εκάστοτε κυβέρνηση να ξεπεράσει τα όρια των εξόδων που αναγράφονται σε αυτόν.

¹⁰ Καράγιωργα Δ., (1981), «Οι Δημοσιονομικοί Θεσμοί», Αθήνα, εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 21-25.

10. ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΚΡΑΤΙΚΩΝ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΩΝ

Μπορούν να γίνουν αρκετές διακρίσεις του κρατικού προϋπολογισμού με βάση διάφορα κριτήρια, όπως είναι το περιεχόμενο, η μέθοδος κατάρτισης, η χρονική περίοδος που καλύπτει και ο τρόπος ταξινόμησης των εσόδων και εξόδων. Έτσι έχουμε τους εξής προϋπολογισμούς που υπάρχουν σε διάφορες χώρες:

- 1) Ενιαίος ή γενικός προϋπολογισμός
- 2) Πολλαπλοί προϋπολογισμοί, οι κυριότεροι των οποίων είναι:
 1. τακτικός και έκτακτος
 2. τρέχων και προϋπολογισμός κεφαλαίου
 3. τακτικός (ή τρέχων) προϋπολογισμός επενδύσεων.
- 3) Προσαρτημένοι προϋπολογισμοί.
- 4) Ακαθάριστος και καθαρός
- 5) Ταμειακός και διοικητικός
- 6) Προϋπολογισμοί κονδυλίων και προϋπολογισμοί προγραμμάτων
- 7) Προϋπολογισμοί οριακής μεταβολής και προϋπολογισμός μηδενικής βάσης.

Ο διαχωρισμός του προϋπολογισμού που γίνεται στο ελληνικό κράτος είναι:

- Τακτικός και
- δημοσίων επενδύσεων.

Αυτός ο διαχωρισμός γίνεται γιατί θεωρήθηκε σκόπιμη η χωριστή παρακολούθηση ιδίως των δαπανών για δημόσιες επενδύσεις, που αποτελούν άμεση προτεραιότητα για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Επίσης ο διαχωρισμός αυτός έγινε αρχικά ώστε τα κονδύλια που εισήλθαν στην Ελλάδα για την ανάπτυξη των υποδομών να διασφαλισθεί ότι δεν θα χρησιμοποιούνταν για τρέχουσες λειτουργικές δαπάνες. Αυτός όμως ο διαχωρισμός σήμερα δημιουργεί προβλήματα, καθώς δεν υπάρχει συνλειτουργία των δύο τμημάτων.

Ο προϋπολογισμός είναι ετήσιος. Σήμερα παρατηρείται εκτεταμένη χρήση ειδικών λογαριασμών (δηλαδή έκτακτοι λογαριασμοί που χρηματοδοτούν άμεσα και κλείνουν «τρύπες», ενώ παρατηρείται μεταπήδηση κονδυλίων από τον έναν στον άλλον).

Προβλέπεται προϋπολογισμός κονδυλίων όπου υπάρχει διαχωρισμός σε κατηγορίες δαπανών. Ο προϋπολογισμός είναι ιδιαίτερα αναλυτικός, κάτι που επιβεβαιώνεται και από τις 14.589 εγγραφές στον προϋπολογισμό του 2008. Ένα ακόμη χαρακτηριστικό είναι οι μειωμένες δραστηριότητες των αρμόδιων φορέων που αναλαμβάνουν την υλοποίησή του, με την κεντρική ευθύνη να επιρρίπτεται στο Υπουργείο Οικονομικών.

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗ ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ 1975-1980 ΚΑΙ ΟΙ ΑΙΤΙΕΣ ΣΤΑΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

1. Η ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΝ

ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ 1970-1980

[Η χαλάρωση του αυξητικού ρυθμού της οικονομικής δραστηριότητας που παρουσίαζε η χώρα στο τέλος του 1973 άλλαξε σε ανάκαμψη την άνοιξη του 1974, αλλά με την απειλή της Κυπριακής κρίσης το 1974 η κατάσταση πάλι επιδεινώθηκε. Όταν η κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας ανέβηκε στην εξουσία τον Ιούλιο του 1974, η ελληνική οικονομία χαρακτηριζόταν από ύφεση. Έτσι τα σοβαρότερα από τα διαρθρωτικά προβλήματα που είχε η ελληνική οικονομία, αυτή την περίοδο είναι:

1. Υψηλός πληθωρισμός. Η συνεχής διεύρυνση της υπεροχής του ρυθμού αύξησης του δείκτη τιμών καταναλωτή στη χώρα μας, έναντι του αντίστοιχου δείκτη στις ανταγωνίστριες χώρες, οδήγησε κατ' ανάγκη στην υιοθέτηση ενός ελεγχόμενου συστήματος μεταβαλλόμενων ισοτιμιών. Αυτή η ενέργεια απέβλεπε στην αντιστάθμιση του αντίκτυπου αυτής της διαφοράς πάνω στις τιμές των εξαγόμενων και των υποκατάστατων εισαγομένων αγαθών και υπηρεσιών.
2. Υψηλή ανεργία. Η ανεργία αυτή την χρονιά ήταν, σύμφωνα με τη στατιστική υπηρεσία 1,5% και μέχρι και το 1980 είχε μια ανοδική πορεία, δηλαδή τα επόμενα χρόνια ήταν 1,9% το 1976, 1,7% το 1977, 1,8% το 1978, 1,9% το 1979 ενώ το 1980 εκτοξεύτηκε στο 2,8%.
3. Περιβαλλοντικά προβλήματα. Η συγκέντρωση του πληθυσμού και των δραστηριοτήτων σε ορισμένες περιοχές καθώς και η κακή και αυθαίρετη οικιστική ανάπτυξη συνέδραμαν στην περιβαλλοντική υποβάθμιση των πόλεων. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργηθούν σημαντικά προβλήματα στη διαβίωση των κατοίκων και στη λειτουργία των οικονομικών τους δραστηριοτήτων. Επιπλέον η περιβαλλοντική ρύπανση είχε επιπτώσεις σε όλες τις μορφές της οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας επειδή επηρέαζε την υγεία και την παραγωγικότητα των κατοίκων.
4. Μη ικανοποιητική σύνθεση των επενδύσεων. Η χαμηλή συμμετοχή των επενδύσεων του μεταποιητικού τομέα στο σύνολο των επενδύσεων πάγιου κεφαλαίου με ποσοστό 14,2% το 1970 και 15,9% το 1980, οδήγησε στην καθυστέρηση ανάπτυξης και οργάνωσης του τομέα αυτού. Παράλληλα,

παρατηρούμε αυξανόμενο ποσοστό συμμετοχής των επενδύσεων για κατοικίες, 27,9% το 1970 και 33,2% το 1980. Η ενεργοποίηση όμως του κλάδου αυτού έγινε σε βάρος της βιομηχανικής ανάπτυξης και των παραγωγικών επενδύσεων γενικότερα.

5. Διαρθρωτικές οργανωτικές αδυναμίες του μεταποιητικού τομέα, όπως είναι η υποτυπώδης τεχνολογική έρευνα, η συγκέντρωση σε παραδοσιακούς κλάδους ελαφράς βιομηχανίας, η οργάνωση σε βιοτεχνική βάση, ο χαλαρός ανταγωνισμός και η δασμολογική προστασία πολλών βιομηχανικών ειδών.
6. Διαρθρωτικά προβλήματα του γεωργικού τομέα. Όπως είναι:
 - α). το μικρό μέγεθος των εκμεταλλεύσεων, ο πολυτεμαχισμός και η διασπορά των αγροτεμαχίων.
 - β). τα φτωχά και υποβαθμισμένα εδάφη των ορεινών και ημιορεινών περιοχών.
 - γ). η έλλειψη νέων ανθρώπων και ο χαμηλός αριθμός ατόμων ικανών για εργασία.
 - δ). η χαμηλή οργάνωση της παραγωγής-εμπορίας και μεταποίησης.
 - ε). η περιορισμένη τεχνικοοικονομική και κοινωνικοοικονομική έρευνα.Οι αδυναμίες αυτές απέκτησαν ιδιαίτερη σημασία από το 1979 και μετά, όπου η χώρα μας έγινε το δέκατο μέλος της ΕΟΚ.
7. Η ελλειμματικότητα του ισοζυγίου Πληρωμών. Πολλές από τις προηγούμενες αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας έχουν αρνητικές επιπτώσεις στο ισοζύγιο πληρωμών και κυρίως στο εμπορικό ισοζύγιο επειδή περιορίζουν τη δυνατότητα αύξησης των εξαγωγών. Έτσι ανακύπτει συνεχώς η ανάγκη καλύψεως του ελλείμματος, με αποτέλεσμα να απαιτείται εισροή κεφαλαίων, που τα τελευταία χρόνια έχει περιοριστεί στο δημόσιο δανεισμό αντί στην εισροή ιδιωτικών κεφαλαίων.
8. Η χαμηλή αποδοτικότητα του Δημόσιου τομέα. Αυτό οδήγησε στην κακή κατανομή των περιορισμένων διαθέσιμων πόρων της οικονομίας μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Η διεύρυνσή του οδήγησε στην ελλειμματικότητα του προϋπολογισμού και στην αύξηση του δημόσιου χρέους. Αυτό με τη σειρά του είχε σαν συνέπεια τη διόγκωση των δαπανών

εξυπηρέτησής του, οι οποίες για να καλυφθούν οδηγούν τόσο στην αύξηση των φόρων όσο και στην αύξηση του δανεισμού. Η ελλειμματικότητα του δημόσιου τομέα δημιουργείται κυρίως από τη διόγκωση των καταναλωτικών δημόσιων δαπανών και έτσι οι επόμενες γενεές δεσμεύονται να εξοφλήσουν ένα χρέος που δεν χρηματοδότησε έργα υποδομής, αλλά την κατανάλωση παρελθουσών γενεών.

9. Αδυναμίες στο χρηματοδοτικό και πιστωτικό σύστημα, οι κυριότερες των οποίων είναι:

- i. Υπέρμετρη παρέμβαση των νομισματικών αρχών.
- ii. Το ψηλό κόστος λειτουργίας των τραπεζών.
- iii. Η ανεπαρκής διασύνδεση του εγχώριου με το διεθνές τραπεζικό σύστημα.
- iv. Η διατήρηση μειωμένου πραγματικού επιτοκίου καταθέσεων.
- v. Η χαμηλή οργάνωση της κεφαλαιαγοράς.
- vi. Η μη σύμμετρη κατανομή των πιστώσεων ιδιαίτερα προς την κατεύθυνση παραγωγικών επενδύσεων.

Όλα αυτά οδηγούν στον περιορισμό της δυνατότητας ανάπτυξης της κεφαλαιαγοράς, στη μη ενθάρρυνση των αποταμιεύσεων και στη μη ορθολογική σύνθεση των επενδύσεων.

10. Η χαμηλή στάθμη των μεθόδων οργάνωσης και διοίκησης.

1. Η πόλωση στη χωροταξική κατανομή του πληθυσμού και των οικονομικών δραστηριοτήτων]¹¹.

Απ' όλα αυτά τα διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας αυτή την χρονική περίοδο κρίθηκε απαραίτητο η αύξηση της παραγωγικότητας και των παραγωγικών επενδύσεων και ήταν επιτακτική ανάγκη, για την ανάπτυξη της οικονομίας, η εξεύρεση ή εξοικονόμηση πόρων και η καλύτερη δυνατή χρησιμοποίησή τους.

¹¹ Αγαπητός Γ., (1988), «Εξελίξεις και διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας (1950-1993)», εκδοτικές επιχειρήσεις «ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ», Αθήνα, Τόμος Α', σελ. 28-33.

Ωστόσο, τα έτη 1975 και 1982 αποτελούν σταθμούς για την ελληνική οικονομία και ασκήθηκε συγκεκριμένη οικονομική πολιτική, σε αντίθεση με τα έτη 1974 και 1981 που δεν έγινε αυτό, όπως θα δούμε αμέσως στην συνέχεια.

2. ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΩΝ ΕΤΩΝ

1975 - 1977

Το 1975 είναι το πρώτο έτος μετά την μεταπολίτευση και είναι το έτος σταθμός για την οικονομία της χώρας, γιατί έπαιξε το σημαντικότερο ρόλο στη διαμόρφωση των οικονομικών μεγεθών όλης της δεκαετίας του 1970. Όταν η κυβέρνηση Εθνικής ενότητας ανέλαβε να κυβερνήσει τη χώρα τον Ιούλιο του 1974, η οικονομία χαρακτηριζόταν από ύφεση, υψηλό ρυθμό πληθωρισμού και σοβαρό έλλειμμα στο ισοζύγιο πληρωμών. Έτσι πρωταρχικό της μέλημα ήταν να παρθούν τα αναγκαία μέτρα για να αναζωογονηθεί η οικονομική δραστηριότητα. Τα μέτρα αναπτυξιακής οικονομικής πολιτικής που πήρε τότε απέβλεπαν στο να βγει η οικονομία από την ύφεση. Το εγχείρημα αυτό παρουσίαζε ιδιαίτερες δυσκολίες και συνοδεύτηκε από πολλούς περιοριστικούς παράγοντες που ήταν:

- 1) Η ανάγκη ενισχύσεως των δαπανών για την εθνική άμυνα.
- 2) Η ανάγκη ικανοποίησης πιεστικών οικονομικών και κοινωνικών αιτημάτων των εργαζομένων.
- 3) Η αύξηση των διεθνών τιμών των πρώτων υλών και του πετρελαίου και γενικότερα η δυσμενέστερη εξέλιξη της διεθνούς οικονομίας σε σχέση με την ελληνική.

Όμως παρά τις δυσκολίες αυτές η αντικυκλική πολιτική που εφαρμόστηκε είχε σαν αποτέλεσμα την ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας, ήδη από το τέλος του 1974, και κατά το 1975 σημειώθηκε θετικός ρυθμός ανόδου του πραγματικού εισοδήματος.

Ο προϋπολογισμός που ψηφίστηκε το 1975 τόνιζε ακριβώς αυτή την ιδιαίτερα κατάσταση της πρώτης μετεκλογικής κυβέρνησης μετά την περίοδο της τυραννίας. Αυτός ο

προϋπολογισμός προσδιορίστηκε από την οικονομική αναγκαιότητα και επιβαρύνθηκε με το κόστος της εθνικής ανεξαρτησίας και της πολιτικής ελευθερίας.

Ο κρατικός προϋπολογισμός του οικονομικού έτους 1976 καταρτίστηκε με βάση τις διαγραφόμενες δημοσιονομικές ανάγκες του έτους αυτού και έγινε προσπάθεια μεγαλύτερης περισυλλογής από όλες τις κατευθύνσεις, χωρίς όμως να παραγνωρισθούν οι βασικές προτεραιότητες. Έτσι έγιναν δραστικές περικοπές, όπως βλέπουμε και από τον παρακάτω πίνακα, από αυτές τις δαπάνες που είχαν προτείνει τα Υπουργεία. Και έγινε ορθολογική κατανομή των δαπανών με τρόπο ώστε να αντιμετωπίζονται οι αμυντικές, οι αναπτυξιακές αλλά και οι εκπαιδευτικές και κοινωνικές ανάγκες της χώρας.

Όσο αφορά δε τη διαμόρφωση του σκέλους των εσόδων, αυτή στηρίχθηκε στο υφιστάμενο φορολογικό καθεστώς και στην αναμενόμενη ουσιώδη φυσιολογική αύξηση της αποδόσεως αυτών λόγω της προβλεπόμενης ανόδου του εθνικού εισοδήματος. Για την κάλυψη δε των επιπλέον δαπανών θεσπίστηκαν φορολογικές ρυθμίσεις, όχι όμως με την αύξηση των έμμεσων φόρων που θα έπλητταν τους ασθενέστερους εισοδηματικά ή θα επιβάρυναν τον τιμάρημο.

Πίνακας 1: Γενικός Προϋπολογισμός του κράτους οικον. έτους 1976 (σε εκατ. Δραχμές)

ΕΣΟΔΑ		ΕΞΟΔΑ	
1. Έσοδα από φόρους και λοιπά εισοδηματικά έσοδα	171.500	1. Δαπάνες λειτουργίας Υπουργείων και Περ. Υπηρεσιών	161.500
2. Έσοδα από Δημόσιες Επενδύσεις	1.000	2. Δαπάνες Δημοσίων Επενδύσεων	35.500
ΣΥΝΟΛΟ	172.500	ΣΥΝΟΛΟ	197.000
3. Πιστωτικά έσοδα	40.000	3. Αποθεματικό: α) Τακτικού Προϋπολογισμού β) Προϋπολογισμού Δημοσίων Επενδύσεων	10.000 5.500
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	212.500	ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	212.500

Ο τακτικός προϋπολογισμός των οικονομικών ετών 1974,1975 και 1976 φαίνεται από τον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 2: Τακτικός προϋπολογισμός του κράτους σε εκατ. Δραχμές χρονικής περιόδου 1974-1976 (σε εκατ. Δραχμές).

ΕΣΟΔΑ	1974	1975	1976	ΕΞΟΔΑ	1974	1975	1976
	ΠΡΑΓΜΑΤΟ ΠΟΙΗΘΕΝΤΑ	ΕΚΤΙΜΗΣ. ΠΡΑΓΜΑΤΟ ΠΟΙΗΣΕΩΝ	ΠΡΟΫΠΟΛΟ ΓΙΣΘΕΝΤΑ		ΠΡΑΓΜΑΤΟ ΠΟΙΗΘΕΝΤΑ	ΕΚΤΙΜΗΣ. ΠΡΑΓΜΑΤΟ ΠΟΙΗΣΕΩΝ	ΠΡΟΫΠΟΛΟ ΓΙΣΘΕΝΤΑ
Από άμεσους φόρους	28.431,20	29.800	46.000	Δαπάνες Υπουργείων	100.888,50	134.100	156.415
Από έμμεσους φόρους	68.452,30	90.200	112.300	Δαπάνες Περιφ. Υπηρεσιών	3.498,70	4.400	5.085
ΣΥΝΟΛΟ	98.883,50	120.000	158.300	ΣΥΝΟΛΟ	104.387,20	138.500	161.500
Λοιπά έσοδα	7.503,70	18.500	13.200	Αποθεματικό	-	-	10.000
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	104.387,20	138.500	171.500	ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	104.387,20	138.500	171.500

ΠΗΓΗ: Τράπεζα της Ελλάδος

Για την διαμόρφωση των μεγεθών του τακτικού προϋπολογισμού του έτους 1976 ελήφθησαν υπόψη τα ακόλουθα:

- Η απόδοση των εσόδων του λήγοντος οικονομικού έτους 1975.
- Η κατά το 1975 πραγματοποιηθείσα αύξηση του εθνικού εισοδήματος σε τρέχουσες τιμές η οποία θα έχει αντίστοιχη επίδραση στα έσοδα από έμμεσους φόρους του προσεχούς οικονομικού έτους.
- Η προβλεπόμενη αύξηση κατά το επόμενο έτος των χρηματικών εισοδημάτων, τα οποία, διατιθέμενα στην οικονομία, θα επιταχύνουν τον ρυθμό οικονομικής δραστηριότητας και θα επηρεάσουν αυξητικός τα έσοδα από τους έμμεσους φόρους.
- Η απόδοση των ληφθέντων μέτρων για την δραστηριοποίηση των αρμόδιων υπηρεσιών, τον έλεγχο της φοροδιαφυγής και γενικά τη βελτίωση της διαδικασίας βεβαιώσεως και εισπράξεως των δημόσιων εσόδων.
- Η προβλεπόμενη εντός του προσεχούς έτους απόδοση από τις νέες φορολογικές ρυθμίσεις.

Η Ελληνική οικονομία, μετά την ύφεση του 1974 συνέχισε και κατά το 1977 για τρίτο έτος κατά σειρά, την ανοδική πορεία της. Στον παρακάτω πίνακα βλέπουμε την εξέλιξη και τη διάρθρωση του Ακαθάριστου Εθνικού Εισοδήματος κατά τα έτη 1974-1977.

Πίνακας 3: Εξέλιξη και διάρθρωση Ακαθάριστου Εθνικού Εισοδήματος ετών 1974-1977 (σε εκατ. Δραχμές)

	Ποσοστιαίες μεταβολές (%)				Διάρθρωση (%)			
	1974	1975	1976	1977	1974	1975	1976	1977
1.Γεωργία	4,8	5,7	-2,0	-3,0	16,2	16,3	15,1	14,1
2.Βιομηχανία (μεταποίηση)	-11,1 (-2,8)	5,8 (5,5)	8,8 (9,8)	4,5 (2,5)	30,6 (20,3)	31,0 (20,4)	31,8 (21,2)	32,0 (20,9)
Υπηρεσίες	2,6	4,5	6,0	5,2	50,5	50,5	50,7	51,3
Ακαθ. Εγχ. Προϊόν	-1,8	5,1	5,5	3,7	97,3	97,8	97,6	97,4
Καθ. Εισοδ. Αλλοδαπής	-10,0	-13,0	15,4	11,2	2,7	2,2	2,4	2,6
Ακαθ. Εθν. Προϊόν	-2,0	4,6	5,8	3,9	100,0	100,0	100,0	100,0

ΠΗΓΗ: Τράπεζα της Ελλάδος

Παρατηρούμε λοιπόν ότι η επιβράδυνση του ρυθμού ανόδου της ελληνικής οικονομίας προήλθε κατά το 1977 από όλους τους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας. Το πραγματικό εισόδημα του πρωτογενή τομέα μειώθηκε για δεύτερο κατά σειρά έτος, -2,0 το 1976 και -3,0 το 1977 ύστερα από μεγάλες αυξήσεις των ετών 1974 και 1975 που ήταν 4,8 και 5,7 αντίστοιχα. Επίσης η μείωση της αγροτικής παραγωγής οφείλεται σε εξωγενείς παράγοντες και ειδικότερα στις δυσμενείς καιρικές συνθήκες, που οδήγησαν σε νέα μείωση της αγροτικής παραγωγής και στη χαλάρωση της ζήτησης του εξωτερικού. Επίσης στη βιομηχανία μετά την άνοδο που είχαμε το 1976, το 1977 είχαμε επιβάρυνση λόγω των παρατεταμένων απεργιών σε βασικές μεταλλουργικές βιομηχανίες που είχαν ως αποτέλεσμα την επιβράδυνση του ρυθμού ανόδου της βιομηχανικής παραγωγής, κάτω και από τα ποσοστά του 1975. Όσο αναφορά το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν, μετά την θεαματική

άνοδο το 1975 σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά, το 1977 έχουμε μείωση της τάξεως των 1,8 ποσοστιαίων μονάδων. Το ίδιο συμβαίνει και με το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν όπου το 1976 φτάνει στο 5,8% για να πέσει την επόμενη χρονιά στο 3,9%, κάτω και από το 1975 που ήταν 4,6%.

3. ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΕΤΟΥΣ 1978

Τα συνολικά μεγέθη του προϋπολογισμού του οικονομικού έτους 1978 ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις και στις αρχές που χαρακτηρίζουν τις επιδιώξεις της κοινωνικής και οικονομικής πολιτικής της τότε κυβέρνησης και τα παρατηρούμε στον παρακάτω πίνακα, ο οποίος αναφέρεται στο Γενικό Προϋπολογισμό, που περιλαμβάνει τόσο τον Τακτικό όσο και τον Προϋπολογισμό Δημοσίων Επενδύσεων.

Πίνακας 4: Γενικός Προϋπολογισμός του κράτους οικονομικού έτους 1978

ΕΣΟΔΑ		ΕΞΟΔΑ	
1. Από φόρους και λοιπά εισοδηματικά έσοδα	250.000	1. Δαπάνες Υπουργείων και Περ. Υπηρεσιών	241.800
2. Έσοδα από Δημόσιες Επενδύσεις	1.300	2. Δαπάνες Δημοσίων Επενδύσεων	52.000
ΣΥΝΟΛΟ	251.300	ΣΥΝΟΛΟ	293.800
3. Πιστωτικά έσοδα	53.700	3. Αποθεματικά: α) Τακτικού Προϋπολογισμού	8.200
		β) Προϋπολογισμού Δημοσίων Έργων	3.000
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	305.000	ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	305.000

ΠΗΓΗ: Τράπεζα της Ελλάδος

Παρατηρούμε λοιπόν ότι ο προϋπολογισμός είναι ισοσκελισμένος στο ύψος των 250.000 εκατ. Δραχμών. Αυτό είναι αξιοσημείωτο γιατί υπάρχουν δαπάνες σημαντικές τόσο για την άμυνα όσο και για το νέο μισθολόγιο των υπαλλήλων και των συνταξιούχων του Δημοσίου. Επίσης δεν επιβάλλονται νέοι φόροι αλλά αντίθετα λαμβάνονται μέτρα για την φορολογική ελάφρυνση των ασθενέστερων τάξεων. Ο τακτικός προϋπολογισμός εξασφαλίζει τα αναγκαία μέσα τα οποία θα χρησιμοποιήσει με τον πιο ενεργητικό και αποτελεσματικό τρόπο η κυβέρνηση για να καταστήσει πραγματικότητα τις επαγγελίες της. Όλες οι προβλέψεις στον προϋπολογισμό αποτελούν και τα οριστικά πλαίσια μέσα στα οποία προτίθεται να κινηθεί η κυβέρνηση τόσο από πλευράς φορολογικού καθεστώτος όσο και από πλευράς δαπανών, σε όλους τους τομείς.

Τα βασικά μεγέθη του τακτικού προϋπολογισμού του οικονομικού έτους 1978 παρατίθενται στον παρακάτω πίνακα που μας δείχνει επιπλέον συγκριτικά και τα αντίστοιχα μεγέθη των προϋπολογισμών των δύο προηγούμενων ετών 1977 και 1976.

Πίνακας 5: Τακτικός Προϋπολογισμός οικ. Έτους 1978.

ΕΣΟΔΑ	1976	1977	1978	ΕΞΟΔΑ	1976	1977	1978
	ΠΡΑΓΜΑΤΟ ΠΟΙΗΘΕΝΤΑ	ΕΚΤΙΜΗΣ. ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΕΩΝ	ΠΡΟΫΠΟΛΟ ΓΙΣΘΕΝΤΑ		ΠΡΑΓΜΑΤΟ ΠΟΙΗΘΕΝΤΑ	ΕΚΤΙΜΗΣ. ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΕΩΝ	ΠΡΟΫΠΟΛΟ ΓΙΣΘΕΝΤΑ
Από άμεσους φόρους	47.899,50	49.100	61.000	Δαπάνες Υπουργείων	165.206,30	195.050	233.283
Από έμμεσους φόρους	112.965,40	139.900	171.200	Δαπάνες Περιφ. Υπηρεσιών	6.109,80	7.450	8.517
ΣΥΝΟΛΟ	160.864,90	189.000	232.200	ΣΥΝΟΛΟ	171.316,10	202,5	241.800
Λοιπά έσοδα	12.989,50	13.500	17.800	Συμβολή στην κάλυψη δαπανών του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων	2.500,00	-	-
				Αποθεματικό	-	-	8.200
				Τελικό Περίσσευμα	38,30	-	-
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	173.854,40	202.500	250.000	ΣΥΝΟΛΟ	173.854,40	203	250.000

ΠΗΓΗ: Τράπεζα της Ελλάδος

Ωστόσο, στο τέλος αυτού του οικονομικού έτους έχουμε την εκδήλωση της δεύτερης οξείας φάσης της πετρελαϊκής κρίσης, στην οποία θα αναφερθούμε στο επόμενο κεφάλαιο.

4. ΟΙ ΠΕΤΡΕΛΑΪΚΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ

Το Σεπτέμβριο του 1960 στη Βαγδάτη δημιουργείται ο Οργανισμός Πετρελαιοπαραγωγών Κρατών, γνωστός ως ΟΠΕΚ, που είχε σκοπό να διασφαλίζει τα έσοδα των πετρελαιοπαραγωγών χωρών από τις πετρελαϊκές εταιρείες. Ο ΟΠΕΚ ανήλθε στη διεθνή σκηνή κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970, καθώς οι χώρες-μέλη της πήραν τον έλεγχο των εσωτερικών βιομηχανιών πετρελαίου τους και απόκτησαν τον έλεγχο στην τιμολόγηση του ακατέργαστου πετρελαίου στις παγκόσμιες αγορές.

Στην τιμολόγηση του πετρελαίου, η πρώτη ισχυρή πετρελαϊκή κρίση έγινε το 1973 προς το 1974, με την επίθεση των Αράβων κατά του Ισραήλ. Ο πόλεμος αυτός είχε σοβαρές αρνητικές συνέπειες καθώς οι Άραβες πραγματοποίησαν εμπάργκο κατά τη διάρκεια του πολέμου που διατάραξε τη ροή του αργού πετρελαίου, προκαλώντας πλήγμα στην αγορά. Η τιμή του αργού πετρελαίου φτάνει στα 12 δολάρια το βαρέλι από τα 2,5 δολάρια, μία αύξηση περίπου 300%. Η πραγματοποίηση αυτού του εμπάργκο είχε μεγαλύτερες επιπτώσεις στην Ευρώπη και στην Ιαπωνία, οι οποίες εξαρτώνται κατά 75% και 80% αντίστοιχα από το Αραβικό πετρέλαιο. Η Ευρωπαϊκή Ένωση προσπάθησε να αναλάβει πρωτοβουλίες για την διαχείριση της κρίσης αλλά απέτυχε στην υιοθέτηση ενιαίας πολιτικής. Οι χώρες της Ε.Ε. συμφώνησαν στην υιοθέτηση του «New Strategy» (1974) το οποίο προέβλεπε τη μείωση των εισαγωγών πετρελαίου, την αξιοποίηση των εγχώριων δυνατοτήτων παραγωγής ενέργειας (κυρίως πυρηνικής), τον εξορθολογισμό της χρήσης ενέργειας, τις επενδύσεις σε προγράμματα έρευνας και ανάπτυξης στον τομέα της ενέργειας και την προώθηση (αν και σε περιορισμένο βαθμό) της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

Οι ελληνικές εξαγωγές πετρελαίου και προϊόντων άρχισαν τότε, με την πρώτη «κρίση του πετρελαίου» και αποτελούν έκτοτε σταθερό στοιχείο της εξαγωγικής δραστηριότητας. Ως ποσοστό της συνολικής αξίας των εξαγωγών πραγματοποίησαν άλμα κατά το 1973 και

κάλυψαν το 14% από 1,3% του προηγούμενου έτους. Δεν συνέβη το ίδιο με τις εισαγωγές που από 9,9% της συνολικής αξίας των εισαγωγών έφτασαν σε 12,3% στο 1973¹².

Η δεύτερη οξεία φάση της πετρελαϊκής κρίσης εκδηλώθηκε στο τέλος του 1978, όταν άρχισαν στην Περσία τα γεγονότα που κατέληξαν στην εγκαθίδρυση της Ισλαμικής δημοκρατίας. Επακολούθησε σειρά ανατιμήσεων του αργού πετρελαίου και των προϊόντων του στην επίσημη και στην ελεύθερη αγορά που είχε ως αποτέλεσμα η τιμή του Arabian light να είναι σήμερα \$30 το βαρέλι, με προοπτική να ανέβει στα \$32 το βαρέλι. Αυτές οι ανατιμήσεις προκάλεσαν πανικό στη διεθνή πετρελαϊκή αγορά το πρώτο εξάμηνο του 1978 έτσι ώστε να δημιουργηθούν μεγάλα αποθέματα, τα οποία έφτασαν στις χώρες του ΔΟΕ (Διεθνούς Οργανισμού Ενέργειας) τα 500 εκατ. τόνους. Κατόπιν όλου αυτού η ζήτηση έπεσε στα επίπεδα της πραγματικής κατανάλωσης με αποτέλεσμα από τα τέλη του 1979 η αγορά πετρελαίου να αρχίσει να γίνεται πλεονασματική και οι τιμές στην ελεύθερη αγορά να κάμπτονται.

Η τρίτη κρίση στην τιμολόγηση του πετρελαίου έρχεται στις αρχές της δεκαετίας του 1980 για να καταλήξει σε μια κατάρρευση το 1986. Ο ΟΠΕΚ, επηρεασμένος από την παγκόσμια ύφεση και την μείωση της ζήτησης, εγκαταλείπει την πολιτική των αυξημένων τιμών και μειώνει τις τιμές στα 10 δολάρια το βαρέλι, για να ανατρέψει το κλίμα και να αυξήσει την ζήτηση, εισάγοντας για πρώτη φορά και το σύστημα ποσοστώσεων στην παραγωγή. Οι τιμές επανέρχονται σε μια φυσιολογική κατάσταση, χωρίς να πλησιάζουν τα υψηλά επίπεδα τιμών της αρχής της δεκαετίας του '80, καθώς η ενημέρωση αύξησε την ανάγκη για κοινή δράση μεταξύ των πετρελαιοπαραγωγών εάν ήθελαν να πετύχουν σταθερότητα της αγοράς με λογικές τιμές στο μέλλον. Οι αναπτυσσόμενες χώρες έχουν περιορίσει τη χρήση πετρελαίου ουσιαστικά μόνο στον τομέα των μεταφορών και στην πετροχημεία. Επομένως, η τρίτη πετρελαϊκή κρίση έχει μικρότερες αρνητικές συνέπειες στην οικονομία συγκριτικά με τις δύο προηγούμενες. Όμως, οι τιμές του πετρελαίου συμπαρασύρουν τις τιμές του φυσικού αερίου προς τα πάνω, το οποίο έχει αποκτήσει σημαντικό μερίδιο στο ενεργειακό ισοζύγιο των αναπτυσσόμενων χωρών τόσο στην ηλεκτροπαραγωγή όσο και στην τελική κατανάλωση. Τότε τα περιβαλλοντολογικά ζητήματα άρχισαν να εμφανίζονται στη διεθνή ατζέντα.

Μια τέταρτη κρίση τιμολόγησης αποτράπηκε στην αρχή της δεκαετίας του 1990, στο ξέσπασμα των εχθροτήτων στη Μέση Ανατολή, όταν συγκρατήθηκε μια ξαφνική απότομη άνοδος στις τιμές στις πανικόβλητες αγορές από τις αυξήσεις παραγωγής από τα μέλη ΟΠΕΚ.

¹² www.elwikiedia.org.

Οι τιμές παρέμειναν έπειτα σχετικά σταθερές έως το 1998, όταν υπήρξε μια κατάρρευση, αμέσως μετά την οικονομική μείωση στη Νοτιοανατολική Ασία. Η συλλογική δράση από τον ΟΠΕΚ και μερικούς κορυφαίους παραγωγούς που δεν ανήκουν στον ΟΠΕΚ, επέφερε μια αποκατάσταση. Προς το τέλος της δεκαετίας, υπήρξε ένα χείμαρρος μεγάλων συγχωνεύσεων μεταξύ των σημαντικότερων διεθνών επιχειρήσεων πετρελαίου σε μια βιομηχανία που αποκτούσε πείρα σε σημαντικές τεχνολογικές προόδους. Για το περισσότερο της δεκαετίας του '90, οι τρέχουσες διεθνείς διαπραγματεύσεις για την αλλαγή του κλίματος απείλησαν με μείωση τη ζήτηση πετρελαίου στο μέλλον.

5. ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΚΥΡΙΟΤΕΡΩΝ ΜΕΓΕΘΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 1975-1980

Πίνακας 6: Εξέλιξη των κυριότερων μεγεθών της Ελληνικής οικονομίας χρονικής περιόδου 1975-1980

	ΙΔΙΩΤΙΚΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ	ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΣΕ \$	ΜΕΣΗ ΠΑΡΑΓΩΓΙ- ΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	ΑΝΕΡΓΙΑ	ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗ ΕΘΝΙΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ	ΑΕΠ	ΠΛΗΘΩ- ΡΙΣΜΟΣ	ΕΛΛΕΙΜΜΑ ΤΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝΑΛ- ΛΑΓΩΝ	ΔΑΝΕΙΣΜΟΣ ΑΠΟ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ
1975	2,9	14,4	3,2	2,6	9,4	6,1	13,4	5,2	4,7
1976	8,7	9,7	5,7	2	6,8	6,4	13,3	4,7	2,1
1977	14,3	13,2	1	1,6	14,4	3,4	12,1	4,7	2,2
1978	5,8	18,9	3,9	1,7	18,9	6,7	12,6	3,5	1,5
1979	8,2	31,1	3,2	1,8	20,8	3,7	19	5,7	2,1
1980	-7,8	4,1	0,1	2,8	3,3	1,8	24,9	6,3	-0,4

ΠΗΓΗ: Αγαπητός Γ., (1988), «Εξελίξεις και διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας (1950-1993)»,

Παρατηρώντας τον παραπάνω πίνακα, βλέπουμε ότι τη χρονική περίοδο 1975-1980, το ΑΕΠ παρουσιάζει διακυμάνσεις. Πιο συγκεκριμένα ενώ το 1975 και 1976 έχουμε ψηλό της τάξεως 6,1 και 6,4 αντίστοιχα, το 1977 πέφτει στο μισό περίπου 3,4 για να ξανανεβεί πάλι στα προηγούμενα επίπεδα το 1978 με 6,7%. Όμως τα επόμενα δύο χρόνια, 1979 και 1980 έχουμε μία πτώση με 3,7 και 1,8% αντίστοιχα. Αυτό συμβαίνει γιατί τότε έχουμε την παγκόσμια οικονομική κρίση. Στα ίδια επίπεδα κυμαίνεται και ο πληθωρισμός της χώρας.

Όμως αυτό που είναι αξιοσημείωτο είναι ότι ξεκινώντας από το 1975 ο πληθωρισμός είναι 13,4% και τα επόμενα χρόνια έχουμε μια πτώση που σταματάει όμως το 1979, χρονιά που εκτοξεύτηκε στα 19%, 6,5 μονάδες πάνω από τον προηγούμενο χρόνο και 6,4 μονάδες κάτω από τον επόμενο χρόνο, όπου ο πληθωρισμός σκαρφάλωσε στο 24,9%. Σχετικά με το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών, παρατηρούμε ότι αυτό ολοένα και αυξάνει από το 1975 και εξής για να φτάσει το 1980 στο 6,3%, από 5,2 που ήταν το 1975. Ο δανεισμός από το εξωτερικό βλέπουμε ότι μειώνεται και έφτασε το 1980 να έχει αρνητικό πρόσημο. Όσο για τις ιδιωτικές επενδύσεις αυτές παρουσιάζουν αυξομειώσεις. Η καλύτερη χρονιά τους ήταν το 1977 με ποσοστό 14,3% ενώ η χειρότερη το 1980 με αρνητικό ποσοστό 7,8%. Εκεί όμως που παρατηρούμε μεγάλη απόκλιση από το 1975 είναι οι εξαγωγές. Έτσι ενώ το 1975 ήταν 14,4%, την επόμενη χρονιά έπεσαν στο 9,7% για να ανέβουν πάλι τα επόμενα χρόνια 1977-78-79 στα 13,2%, 18,9% και 31,1% αντίστοιχα. Όμως το 1980 παρατηρούμε απότομη πτώση της τάξεως των 27 μονάδων με ποσοστό 4,1%. Αναφορικά με τη μέση παραγωγικότητα παρατηρούμε τη μεγαλύτερη πτώση το 1980 και το μεγαλύτερο ποσοστό το βλέπουμε το 1976, χρονιά που η ελληνική οικονομία αναδιοργανωνόταν.

[Η έλλειψη μιας σύγχρονης πολιτικής τιμών και εισοδημάτων κατά τη δεκαετία του 1970 φάνηκε ιδιαίτερα μετά το 1979 όπου με τη δεύτερη πετρελαϊκή κρίση του 1979 ο πληθωρισμός, όπως βλέπουμε και από τον παραπάνω πίνακα, άρχισε να προβληματίζει τους εργαζόμενους, τους εργοδότες και την κυβέρνηση. Αρχίζει τότε η προσπάθεια ελέγχου των παραγόντων που συμβάλλουν στην αύξηση των τιμών αλλά και πάλι η προσπάθεια αυτή δεν ήταν ολοκληρωμένη γιατί η νομισματική-δημοσιονομική πολιτική ήταν επεκτατική και η συνεννόηση μεταξύ εργοδοτών-εργαζομένων για τον καθορισμό του πλαισίου προσδιορισμού των τιμών-μισθών ήταν απραγματοποίητη. Την περίοδο 1979-1980 η εισοδηματική πολιτική βασίστηκε κυρίως στην αύξηση της παραγωγικότητας και στην αύξηση των τιμών, πολιτική που οδηγεί στη διατήρηση αμετάβλητου του μεριδίου της εργασίας στο εθνικό εισόδημα.

Μετά το 1974 οι μισθολογικές αυξήσεις υπερέβαιναν τη δικαιολογημένη αύξηση ώστε να διατηρηθεί το επίπεδο του 1972 του μεριδίου της εργασίας και η πολιτική αυτή εφαρμόστηκε και για τα επόμενα χρόνια με συνέπεια να ενισχυθεί η ζήτηση και οι πληθωριστικές πιέσεις. Θα πρέπει εδώ να τονιστεί ότι η πολιτική αυτή τα πρώτα χρόνια της μεταπολίτευσης ίσως ήταν αναπόφευκτη γιατί οι εργαζόμενοι εκδηλώθηκαν πλέον ελεύθερα διεκδικώντας την απώλεια που είχαν υποστεί τα εισοδήματά τους κατά την προηγούμενη

περίοδο. Η πολιτική όμως αυτή μετά το 1974 οδήγησε στο ερώτημα γύρω από το μερίδιο της εργασίας σε σχέση με εκείνο των άλλων ομάδων εισοδηματιών της οικονομίας]¹³.

[Τα χρόνια που σηματοδοτούν ραγδαίες εξελίξεις του ισοζυγίου πληρωμών της χώρας μας μπορούν να θεωρηθούν το 1973, το 1979 και το 1985. Η ανατίμηση της τιμής του αργού πετρελαίου και των πρώτων υλών στη διεθνή αγορά το 1973 και το 1979 οδήγησαν στην αύξηση της αξίας των εισαγωγών, χωρίς παράλληλα αύξηση των εξαγωγών και των άδηλων πόρων, με συνέπεια τη διόγκωση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών τόσο το 1973 όσο και το 1979. Κατά την περίοδο 1974-1978 δεν υπάρχει σημαντική χειροτέρευση του ελλείμματος, όπως βλέπουμε και από τον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 7: Βασικά μεγέθη ισοζυγίου Πληρωμών περιόδου 1975-1980

	ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ ΑΠΟ ΕΞΑΓΩΓΕΣ	ΔΑΠΑΝΗ ΓΙΑ ΕΙΣΑ- ΓΩΓΕΣ	ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ	ΑΔΗΛΟΙ ΠΟΡΟΙ	ΑΔΗΛΕΣ ΠΛΗΡΩΜΕΣ	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΔΗΛΩΝ ΣΥΝΑΛ- ΛΑΓΩΝ	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝΑΛ- ΛΑΓΩΝ	ΚΑΘΑΡΗ ΕΙΣΡΟΗ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ	ΣΥΝΑΛ- ΛΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΑΘΕΣΙΜΑ
1975	2030	5072	-3042	2850	765	2086	-957	1015	1112
1976	2228	5561	-3333	3188	787	2401	-932	929	1029
1977	2522	6425	-3903	3700	878	2823	-1079	1328	1208
1978	2999	7341	-4343	4422	1038	3384	-958	1348	1477
1979	3932	10110	-6178	5663	1367	4296	-1881	1542	1518
1980	4094	10903	-6810	6159	1566	4593	-2216	2271	1517

ΠΗΓΗ: Αγαπητός Γ., (1988), «Εξελίξεις και διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας (1950-1993)

Θα πρέπει να σημειώσουμε ότι κατά την περίοδο 1974-1978 σημαντικό ρόλο έπαιξαν οι πληθωριστικές προσδοκίες στο εσωτερικό για την εξέλιξη των εισαγωγών. Συγκεκριμένα, κατά την περίοδο 1974-1978 ο δείκτης τιμών καταναλωτή διατηρήθηκε στο επίπεδο του 13% με συνέπεια να σημειωθεί κάποια βελτίωση στο έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Η μη χειροτέρευση του ελλείμματος οφείλεται στο γεγονός ότι συγκρατήθηκε η αύξηση των εισαγωγών μέσα στα περιθώρια που επέτρεπαν οι εισπράξεις από εξαγωγές και από άδηλους πόρους]¹⁴.

¹³ Αγαπητός Γ., (1988), «Εξελίξεις και διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας (1950-1993)», εκδοτικές επιχειρήσεις «ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ», Αθήνα, Τόμος Α', σελ. 249-250.

¹⁴ Αγαπητός Γ., (1988), «Εξελίξεις και διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας (1950-1993)», εκδοτικές επιχειρήσεις «ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ», Αθήνα, σελ. 151.

Το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου πλησίασε το 1973 τα 3 δις. δολάρια. Κατά την περίοδο 1974-1978 διαμορφώθηκε κατά μέσο όρο στο ίδιο περίπου επίπεδο (3.500 εκ. δολ.) με εκείνο του 1973, ενώ το 1979 έφθασε στα 6 δις. δολ.

3^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1980-1990

1. Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΗΝ Ε.Ο.Κ. ΚΑΙ ΟΙ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Ο δρόμος της Ελλάδας προς την Ενωμένη Ευρώπη ξεκινά στις 8 Ιουνίου του 1959 με την υποβολή της αίτησης για Σύνδεση με την νεοϊδρυθείσα τότε Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (Ε.Ο.Κ.). Η αίτηση εγκρίνεται και οι διαπραγματεύσεις μεταξύ της Ελλάδας και της Ε.Ο.Κ. καταλήγουν στην υπογραφή Συμφωνίας Σύνδεσης τον Ιούλιο του 1961. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα ήταν το πρώτο κράτος που υπέγραψε Συμφωνία Σύνδεσης με την Ε.Ο.Κ.

Η πορεία της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ. παγώνει το 1967 λόγω της επιβολής της δικτατορίας. Μετά την πτώση της δικτατορίας το 1974, η Ελλάδα συνέχισε τον ευρωπαϊκό της προσανατολισμό και στις 12 Ιουνίου 1975 καταθέτει αίτηση για πλήρη ένταξη στην Ε.Ο.Κ. Παρά τις αρχικές επιφυλάξεις της Επιτροπής, η οποία είχε εκφραστεί θετικά για την ένταξη της Ελλάδας αλλά θεωρούσε απαραίτητη μια προενταξιακή περίοδο, οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις ξεκινούν ένα χρόνο αργότερα έπειτα από απόφαση του Συμβουλίου Υπουργών.

Η διαδικασία των διαπραγματεύσεων για την ένταξη της χώρας μας σαν δέκατο μέλος της ΕΟΚ ολοκληρώθηκε στις αρχές του 1979 και το Μάιο του ίδιου έτους υπογράφηκε στην Αθήνα η πράξη προσχωρήσεως. Μετά από μακροχρόνιες και επίπονες προσπάθειες κατά τα έτη 1977 και 1978 η ελληνική κυβέρνηση μελέτησε όλους τους όρους και το σύνολο των επιπτώσεων που θα είχε η ένταξη της Ελλάδος στις ευρωπαϊκές κοινότητες. Η ένταξη αυτή, εάν μάλιστα ληφθεί υπόψη ότι κατά την επταετία 1967-1974 πάγωσαν οι σχέσεις με την Κοινότητα και έτσι το 1975 η ελληνική κυβέρνηση άρχισε από την αρχή, πρέπει να θεωρηθεί μια σημαντική πράξη πολιτικού περιεχομένου και ιστορικής σημασίας.

Οι διαπραγματεύσεις λήγουν επιτυχώς και στις 28 Ιουνίου του 1979 υπογράφεται η Πράξη Προσχώρησης της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ. , η οποία τίθεται σε ισχύ από την 1 Ιανουαρίου του 1981.

Οι λόγοι για τους οποίους η Ελλάδα θεωρούσε σημαντική την συμμετοχή της στην Ε.Ο.Κ. ποικίλουν:

- Πρώτα από όλα, η συμμετοχή στην Κοινότητα θα βοηθούσε το ελληνικό κράτος στην σταθεροποίηση του δημοκρατικού του πολιτεύματος και των θεσμών του.
- Ήταν επίσης βέβαιο ότι η Κοινότητα θα στήριζε τις προσπάθειες του ελληνικού κράτους για την ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό της οικονομίας και της κοινωνίας του, πράγμα που συνέβη μέσω των Ολοκληρωμένων Μεσογειακών Προγραμμάτων και των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης.
- Επιπλέον, η Ελλάδα θέλησε μέσα από την συμμετοχή της στην Κοινότητα να ενισχύσει την θέση της έναντι της Τουρκίας, η οποία αποτελούσε την μεγαλύτερη απειλή μετά μάλιστα την εισβολή και κατάληψη του βόρειου εδάφους της Κύπρου.
- Τέλος, επιθυμούσε την περαιτέρω ανεξαρτητοποίησή της στο διεθνές και περιφερειακό σύστημα καθώς και την ενεργό συμμετοχή της στις διαδικασίες της ευρωπαϊκής ενοποίησης.

[Κατά τη διάρκεια του 1979, εκτός από την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων και την υπογραφή της Συνθήκης Προσχώρησης, εντάθηκε η προσπάθεια για την καλύτερη δυνατή προετοιμασία της χώρας. Αναλυτικότερα, οι ρυθμίσεις που συμφωνήθηκαν στην Πράξη Προσχώρησης κατά τομείς είναι:

- Στον τομέα της γεωργίας, οι μεταβατικές ρυθμίσεις αφορούν αφενός τη σταδιακή κατάργηση των υφιστάμενων δασμών και αφετέρου την προσαρμογή των ελληνικών τιμών αγροτικών προϊόντων προς τις κοινοτικές.
- Στον τομέα της βιομηχανίας, η Ελλάδα είναι υποχρεωμένη να καταργήσει σταδιακά, κατά τη διάρκεια της πενταετούς μεταβατικής περιόδου, όσους δασμούς έχουν απομείνει για τα βιομηχανικά προϊόντα κοινοτικής προελεύσεως, καθώς και τις φορολογικές επιβαρύνσεις ισοδύναμου προς δασμό αποτελέσματος.
- Στον τομέα των εμπορικών σχέσεων με τις τρίτες χώρες, η Ελλάδα οφείλει, κατά τη διάρκεια της πενταετούς μεταβατικής περιόδου, να ευθυγραμμίσει το δασμολόγιό της προς το Κοινό Εξωτερικό Δασμολόγιο της Ε.Ο.Κ., ενώ διατηρεί το δικαίωμα επιβολής ποσοτικών περιορισμών σε μικρό αριθμό

προϊόντων έναντι των χωρών της Γενικής Εμπορίας Δασμών και Εμπορίου (GATT) και των χωρών κρατικού εμπορίου.

- Στο δημοσιονομικό τομέα, συμφωνήθηκε τριετής μεταβατική περίοδος για την εισαγωγή του φόρου προστιθέμενης αξίας και τη ρύθμιση ορισμένων ειδικών θεμάτων που σχετίζονται με το φόρο αυτό. Η συνεισφορά της Ελλάδος στον κοινοτικό προϋπολογισμό θα γίνεται από την 1η Ιανουαρίου 1981 με βάση το σύστημα των «δίων πόρων» της Κοινότητας, προκειμένου όμως να εξασφαλιστεί ότι η ελληνική συμμετοχή στον προϋπολογισμό της ΕΟΚ θα είναι του ύψους που απαιτείται ώστε το τελικό αποτέλεσμα των αμοιβαίων πληρωμών να είναι θετικό για τη χώρα, συμφωνήθηκε ειδικός μηχανισμός συμμετοχής της Ελλάδος.
- Στον τομέα της κινήσεως κεφαλαίων και άδηλων συναλλαγών, η Πράξη Προσχωρήσεως προβλέπει την άμεση απελευθέρωσή τους, όπως αυτή καθορίζεται από τις σχετικές οδηγίες της Ε.Ο.Κ., με ορισμένες όμως μεταβατικές ρυθμίσεις. Συγκεκριμένα, η Ελλάδα μπορεί να αναβάλει για μια πενταετία την απελευθέρωση των συναλλαγών κατοίκων της στις χώρες-μέλη της Ε.Ο.Κ. που αφορούν άμεσες επενδύσεις, επενδύσεις σε ακίνητα, καθώς και την απόκτηση τίτλων σε χρηματιστήρια των χωρών-μελών της Ε.Ο.Κ. Επίσης, προβλέπεται σταδιακή αύξηση του χορηγούμενου τουριστικού συναλλάγματος.
- Στον τομέα της κοινωνικής πολιτικής, η ελευθερία στην κυκλοφορία των εργαζομένων θα εφαρμοστεί μετά από επταετή μεταβατική περίοδο, συμφωνήθηκε όμως ότι εάν κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής μια χώρα-μέλος της Ε.Ο.Κ. έχει ανάγκη εργατών από άλλες χώρες, θα προτιμώνται οι Έλληνες.
- Στο νομισματικό τομέα, για να είναι δυνατή η παρακολούθηση της εξελίξεως της πραγματικής συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής, σε σχέση με τα άλλα κοινοτικά νομίσματα, η Ελλάδα ανέλαβε την υποχρέωση να ιδρύσει αγορά συναλλάγματος στην Αθήνα μέσα στο 1980 και να λάβει τα αναγκαία μέτρα ώστε να εξασφαλιστεί ότι η δραχμή θα αποτελεί αντικείμενο επίσημης χρηματιστηριακής εγγραφής, σε μια τουλάχιστον από τις αγορές συναλλάγματος που λειτουργούν στην Κοινότητα. Εξάλλου, συμφωνήθηκε

ότι η δραχμή θα συμπεριληφθεί στη δέσμη των νομισμάτων που χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό της Ευρωπαϊκής Λογιστικής Μονάδας στην πρώτη αναθεώρησή της.

- Συμφωνήθηκε, τέλος, ότι στο διάστημα της μεταβατικής περιόδου θα εξεταστεί η συμμετοχή της Ελλάδος στο Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα.

Σύμφωνα με ειδικό πρωτόκολλο που συνοδεύει την Πράξη Προσχώρησης της Ελλάδος στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, αναγνωρίζεται ότι ο στόχος της οικονομικής αναπτύξεως και της βαθμιαίας προσεγγίσεως του βιοτικού της επιπέδου στο επίπεδο των άλλων ευρωπαϊκών εθνών πρέπει να λαμβάνεται υπόψη, τόσο στον καθορισμό των κοινοτικών πόρων που θα διαθέτονται στην Ελλάδα, όσο και κατά την εφαρμογή των κοινοτικών κανόνων περί ανταγωνισμού.

Τέλος, συμφωνήθηκε ότι από την 1η Ιανουαρίου 1981 η Ελλάς θα συμμετέχει πλήρως σε όλα τα όργανα της Κοινότητας]¹⁵.

2. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ Ε.Ο.Κ. ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

[Οι αποφάσεις της Ε.Ο.Κ. προβλέπουν ελεύθερη κίνηση αγαθών-κεφαλαίων και ελεύθερη εγκατάσταση ατόμων-επιχειρήσεων στον κοινοτικό χώρο. Έτσι εντοπίζονται ξεκάθαρα οι ευνοϊκές προοπτικές που διανοίχθηκαν για τη χώρα μας από την ένταξή της στην Ε.Ο.Κ. Πιο συγκεκριμένα, η μετάβαση από το καθεστώς του προστατευτισμού στο κοινοτικό καθεστώς με την περισσότερη ελευθερία και τον οξύτερο ανταγωνισμό και η μετάβαση από το ελληνικό στο κοινοτικό καθεστώς προστασίας της γεωργίας, υπήρξαν τα κρίσιμα σημεία της ένταξης.

Γενικά μπορούμε να πούμε, ότι η ένταξη στην Ε.Ο.Κ., από μακροχρόνια άποψη, παρέχει στην Ελλάδα αναπτυξιακές δυνατότητες, ενώ, παράλληλα εξαρτάται από τη χώρα μας εάν θα ελαχιστοποιήσει τις δυσμενείς συνέπειες ή κινδύνους. Η αναπτυξιακή προσπάθεια, εξάλλου και ο εκσυγχρονισμός της ελληνικής οικονομίας ήταν απαραίτητος

¹⁵ Ξενοφών Ζολώτας, «Έκθεση του Διοικητή» για τα έτη 1979 και 1980, Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήναι, 1980 και 1981

ακόμη και αν δεν υπήρχε η αναγκαιότητα ένταξης της χώρας ή εάν δεν είχε δημιουργηθεί η Ε.Ο.Κ. Επιπλέον, η ένταξη μιας χώρας στην Ε.Ο.Κ. δεν σημαίνει ότι η οικονομική ανάπτυξη της επιτυγχάνεται αυτόματα χωρίς προσπάθεια. Υπάρχει όμως η εξασφάλιση μετά την ένταξη ότι η Κοινότητα θα δώσει τη δυνατότητα, εάν η χώρα αντιμετωπίσει σοβαρά προβλήματα προσαρμογών και τον απαραίτητο χρόνο για να αποφευχθούν οι δυσμενείς επιπτώσεις την οικονομία της χώρας.

Αυτή τη δεκαετία που μελετούμε παρατηρούμε ότι οι συνθήκες άλλαξαν τόσο από την πλευρά της σύνθεσης της εσωτερικής ζήτησης όσο και από τη συστηματική μείωση των συναλλαγματικών εσόδων από άδηλους πόρους. Συγκεκριμένα, έχει ικανοποιηθεί η εγχώρια ζήτηση για παραδοσιακά ελληνικά προϊόντα και οι δυνατότητες παραπέρα αυξήσεως της τουριστικής δραστηριότητας έχουν περιορισθεί και παρουσιάζουν σημαντικές διακυμάνσεις. Είναι συνεπώς φανερό ότι η μόνη διέξοδος για τη στήριξη ενός υψηλού ρυθμού ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας, που θα οδηγήσει στην αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής και των εξαγωγών, είναι η εξειδικευμένη παραγωγική δραστηριότητα. Με την ένταξη της χώρας μας στην Ε.Ο.Κ., για να εξασφαλιστεί ανταγωνιστικό κόστος στα προϊόντα, προϋποτίθεται ότι πρέπει να εφαρμοστούν σύγχρονοι μέθοδοι παραγωγής. Με δεδομένη έτσι την εξασφάλιση ανταγωνιστικού κόστους, η ένταξη στην Ε.Ο.Κ. παρέχει την εγγύηση για την αποτελεσματική διευκόλυνση των εξαγωγών, αφού παρέχει ελεύθερη πρόσβαση σε μεγαλύτερη αγορά με ευνοϊκούς όρους και σε μόνιμη βάση. Αυτή η εξασφάλιση ελεύθερης διακίνησης εμπορευμάτων και αγαθών έχει θετικές επιπτώσεις για την οικονομική ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας γιατί εάν λάβουμε υπόψη ότι πολλές ανταγωνίστριες χώρες της Ελλάδας προβαίνουν σε ενίσχυση των προστατευτικών τους παρεμβάσεων, καταλαβαίνουμε ότι οι δυσμενείς επιπτώσεις για την ελληνική οικονομία θα ήταν αναπόφευκτες.

Καταλυτικό ρόλο επίσης διαδραματίζει η παραπάνω διαδικασία εκσυγχρονισμού της παραγωγικής διαδικασίας και στον ελληνικό δημόσιο τομέα που χαρακτηρίζεται από ελλιπή οργάνωση και χαμηλή παραγωγικότητα.

Επιπλέον, όπως οι ξένοι θα αξιοποιήσουν την ελευθερία που τους προσφέρει το κοινοτικό καθεστώς έτσι και οι Έλληνες επιχειρηματίες θα πρέπει να εκμεταλλευτούν αντίστοιχες ευκαιρίες στις χώρες της Ε.Ο.Κ., αφού η διείσδυση δεν είναι μονομερής. Εξάλλου, η ελληνική οικονομία διαθέτει ορισμένες δραστηριότητες οι οποίες έχουν

συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι πολλών ευρωπαϊκών, όπως π.χ. ναυτιλία, τεχνικά έργα, παραδοσιακά ελληνικά προϊόντα κ.ά.]¹⁶.

3. Η ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΝ **ΠΕΡΙΟΔΟ 1980-1985**

[Το 1982 είναι ίσως το αποφασιστικότερο έτος της δεκαετίας του 1980 δεδομένου ότι ξεκίνησε η εφαρμογή μιας διαφορετικής πολιτικής από το παρελθόν και ήταν το έτος που άρχισαν ουσιαστικά οι ευνοϊκές επιπτώσεις της ΕΟΚ στην ελληνική οικονομία. Πιο συγκεκριμένα, την περίοδο μετά το 1982 χαρακτηρίζουν οι εξής ευνοϊκοί παράγοντες, σε σύγκριση με την περίοδο μετά το 1975:

- 1) Η νέα κυβέρνηση παρέλαβε τη χώρα σε πολύ καλύτερη κατάσταση από εκείνη που την παρέλαβε η κυβέρνηση του 1975.
- 2) Το 1982 άρχισαν οι εισροές πόρων από την ΕΟΚ.
- 3) Κατά τη δεκαετία του 1980 δεν έγιναν ανατιμήσεις πρώτων υλών και πετρελαίου όπως εκείνες του 1979 και γενικά η διεθνής συγκυρία ήταν πιο ευνοϊκή.
- 4) Οι δαπάνες για την εθνική άμυνα ήταν λιγότερο πιεστικές από το 1975.
- 5) Οι εργαζόμενοι ήταν πιο ανεκτικοί στην άσκηση της οικονομικής πολιτικής, γεγονός που φαίνεται και από τις βραχυχρόνιες απεργιακές κινητοποιήσεις σε σύγκριση με τις συνεχείς και μακροχρόνιες της περιόδου 1975-1980.

Κύριο χαρακτηριστικό της περιόδου 1980-1990 είναι ότι οι ασκούντες οικονομική πολιτική στη χώρα μας παραμέλησαν την πλευρά της προσφοράς και ως εκ τούτου δεν αξιοποιήθηκε, αλλά υποαπασχολήθηκε, το διαθέσιμο παραγωγικό δυναμικό της ελληνικής οικονομίας. Αυτό είχε σαν συνέπεια να απομακρύνεται συνέχεια η ελληνική οικονομία από το επίπεδο πλήρους απασχολήσεως. Επιπλέον, δεν έγινε ο απαραίτητος εκσυγχρονισμός του

¹⁶ Αγαπητός Γ., (1988), «Εξελίξεις και διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας (1950-1993)», εκδοτικές επιχειρήσεις «ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ», Αθήνα, σελ. 119-122.

πάγιου εξοπλισμού και της υποδομής για την παραγωγή πρώτων υλών, που ήταν αναγκαίος μετά την εμφάνιση της πρώτης και δεύτερης πετρελαϊκής κρίσης]¹⁷.

Αξιοσημείωτο είναι ότι οι μισθολογικές αυξήσεις κατά τη δεκαετία του 1970 υπερέβησαν τη μέση παραγωγικότητα και το μερίδιο της εργασίας έφθασε ψηλά, όταν στις χώρες του εξωτερικού αυτό το μερίδιο ήταν χαμηλό.

Η κατάσταση αυτή επιδεινώθηκε με τις υψηλές αυξήσεις του εργατικού κόστους το 1982. Η βασική επιδίωξη της πολιτικής μισθών, που εφαρμόστηκε από το 1982 ήταν η αναπλήρωση της αγοραστικής δύναμης του εισοδήματος των χαμηλόμισθων που είχε χαθεί κατά την περίοδο 1978-1981, εξαιτίας του πληθωρισμού. Η πολιτική αυτή ουσιαστικά απέβλεπε:

- στη βελτίωση της κατανομής του εισοδήματος υπέρ των μισθωτών,
- στη σμίκρυνση των μισθολογικών διαφορών μεταξύ χαμηλόμισθων και υψηλόμισθων και
- στην ενίσχυση της ζήτησης των εγχώριων παραγόμενων προϊόντων.

Η αύξηση των μισθών σε συνδυασμό με τη μη αύξηση της παραγωγικότητας οδήγησε στην αύξηση του κατά μονάδα παραγωγής κόστους εργασίας. Η συνεχής και ουσιαστικής αύξηση των πραγματικών μισθών μέχρι και το 1985 οδήγησε σε αύξηση του κόστους των τιμών, και επιπλέον τα δημοσιονομικά ελλείμματα διατήρησαν τη ζήτηση σε επίπεδα που ενίσχυσαν τις πληθωριστικές πιέσεις. Εδώ πρέπει να τονίσουμε ότι η χρησιμοποίηση της μέσης παραγωγικότητας για τον προσδιορισμό των μισθών χωρίς παράλληλη μείωση των τιμών, όταν η παραγωγικότητα υπερβαίνει τη μέση παραγωγικότητα, είναι σε βάρος των εργαζομένων και ενισχύει τις πληθωριστικές διαδικασίες¹⁸.

Όπως επισημαίνεται στην έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος, η εισοδηματική αυτή πολιτική δεν είναι βέβαιο ότι πέτυχε τον κυριότερο στόχο της δηλ. την ενίσχυση της εγχώριας παραγωγής γιατί παράλληλα αυξήθηκε η ανεργία και δημιουργήθηκε κλίμα αβεβαιότητας. Επιπλέον, η πολιτική αυτή οδήγησε στην αύξηση του εργατικού κόστους με συνέπεια τη στασιμότητα των επενδύσεων και την αποδυνάμωση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων στο εσωτερικό και στο εξωτερικό.

¹⁷ Αγαπητός Γ., (1988), «Εξελίξεις και διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας (1950-1993)», εκδοτικές επιχειρήσεις «ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ», Αθήνα, σελ. 33, 36-37.

¹⁸ Αγαπητός Γ., (1988), «Εξελίξεις και διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας (1950-1993)», εκδοτικές επιχειρήσεις «ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ», Αθήνα, σελ. 250.

Έτσι λοιπόν, οι αυξήσεις αυτές του εργατικού κόστους, ενώ από κοινωνικής πλευράς ήταν επιθυμητές, οδήγησαν στην συρρίκνωση των κερδών και στη μείωση της οριακής ροπής για επενδύσεις. Η πολιτική αυτή είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση των ιδιωτικών επενδύσεων από το 1980, η οποία στα επόμενα χρόνια δεν ανακόπηκε εξαιτίας της απορρόφησης του μεγαλύτερου μέρους των διαθέσιμων χρηματικών πόρων από το δημόσιο τομέα στον οποίο δόθηκε περισσότερο κοινωνικός χαρακτήρας αντί να γίνει η επιλογή μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα με οικονομικά κυρίως κριτήρια αποδοτικής κατανομής των πόρων.

Η μεταφορά αυτή των πόρων είχε σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στην ελληνική οικονομία κατά τη δεκαετία του 1980 με μειώσεις: επενδύσεων, εξαγωγών, προϊόντος, παραγωγικότητας και αυξήσεις: φόρων, αλλά και των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και της ανεργίας.

4. ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΤΑΘΕΡΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΕΤΩΝ **1985-1987**

[Όπως έχει επισημανθεί στην Έκθεση του διοικητή της τράπεζας της Ελλάδας το 1985, είχε καταστεί πλέον αναγκαία η ριζική αλλαγή της κατεύθυνσης της μακροοικονομικής πολιτικής που θα απέβλεπε στην γρήγορη άμβλυνση των εσωτερικών και εξωτερικών ανισορροπιών. Για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος ήταν απαραίτητη η συντονισμένη χρησιμοποίηση μέτρων δημοσιονομικής, νομισματικής και εισοδηματικής πολιτικής. Ειδικότερα, η αποκατάσταση ισορροπίας στο δημοσιονομικό ισοζύγιο, με παράλληλη εξυγίανση και αποτελεσματικότερη λειτουργία του δημόσιου τομέα, αποτελούσε τη βασική προϋπόθεση για τη σταθεροποίηση της οικονομίας ώστε να επιτευχθεί:

- Μείωση των πληθωριστικών πιέσεων (από 25% το 1985 σε αναμενόμενο πληθωρισμό της τάξης του 16% το 1986 και 10% το 1987).
- Μείωση του ελλείμματος ισοζυγίου πληρωμών.
- Απελευθέρωση οικονομικών πόρων .

Στην ίδια έκθεση επισημαίνεται ότι είναι έργο της κυβέρνησης να περιορίσει κατά το δυνατόν το κοινωνικό κόστος και να το καταναείμει δίκαια, αφού λάβει όμως υπόψη της και την ανάγκη να εξασφαλιστούν πρόσφορες συνθήκες που θα ενισχύουν τα οικονομικά κίνητρα, την παραγωγικότητα, την αποταμίευση και τις παραγωγικές επενδύσεις.

Για αυτούς τους λόγους το φθινόπωρο του 1985 έγινε αλλαγή της οικονομικής πολιτικής με κύριο σκοπό τη σταθεροποίηση της οικονομίας (αποκλιμάκωση του πληθωρισμού και δραστική μείωση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών από 3,3 δις. δολ. το 1985 σε 1,7 δις. δολ. το 1986).

Η νέα αυτή οικονομική πολιτική περιλαμβάνει μέτρα που αποβλέπουν:

- στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και τη στήριξη του ισοζυγίου πληρωμών,
- στη δραστική μείωση του ελλείμματος του δημόσιου τομέα και
- στην επιβράδυνση των ρυθμών αύξησης της προσφοράς χρήματος και πιστώσεων.

Συνοπτικά η δέσμη των μέτρων στα πλαίσια του σταθεροποιητικού προγράμματος περιελάμβανε:

1. υποτίμηση της δραχμής κατά 15%
2. προκαταβολές για περίοδο 6 μηνών που αντιστοιχούν στο 40% ή στο 80% της αξίας ορισμένων κατηγοριών εισαγωγών
3. τροποποίηση της ΑΤΑ, ώστε η αναπροσαρμογή των μισθών και ημερομισθίων να γίνεται ανά τετράμηνο με βάση τον προβλεπόμενο πληθωρισμό, μετά από αφαίρεση της επίδρασης στον τιμάριθμο του εισαγόμενου πληθωρισμού
4. αναπροσαρμογή των αγροτικών τιμών σε χαμηλότερα επίπεδα από τον προβλεπόμενο ρυθμό πληθωρισμού
5. μείωση των δανειακών αναγκών του δημόσιου τομέα κατά 4 ποσοστιαίες μονάδες, κυρίως με περικοπές δημόσιων δαπανών και μείωση της φοροδιαφυγής
6. προσαρμογές στη νομισματική πολιτική, με αντικειμενικό σκοπό να στηρίξει τη διαδικασία αποκλιμάκωσης του πληθωρισμού.

Αυτή η δημοσιονομική πολιτική που προβλέπετε στα πλαίσια του σταθεροποιητικού προγράμματος απεικονίστηκε ξεκάθαρα στον προϋπολογισμό του 1986 με την πρόβλεψη φορολογικών μέτρων και πολιτικής δημοσίων δαπανών, ο οποίος θα εξασφάλιζε την επίτευξη του στόχου της μείωσης του δημοσιονομικού ελλείμματος κατά 4 ποσοστιαίες μονάδες.

Επίσης, η εφαρμογή του νομισματικού προγράμματος για το 1986 συμπλήρωσε τη δέσμη των μέτρων για τη σταθεροποίηση της οικονομίας. Συγκεκριμένα το νομισματικό αυτό πρόγραμμα προέβλεπε σημαντική επιβράδυνση τόσο της συνολικής πιστωτικής επέκτασης προς το δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα από 26,4% του 1985 σε 17% το 1986, όσο και της προσφοράς χρήματος με την ευρεία έννοια από 27,3% το 1985 σε 20% το 1986. Επίσης, προέβλεπε ότι η μείωση των δανειακών αναγκών του δημόσιου τομέα θα συνδυαστεί με τη χρηματοδότηση ενός βαθμιαία αυξανόμενου ποσοστού των αναγκών αυτών με προσφυγή στην εξωτραπεζική αγορά, που αναμενόταν ότι θα ενίσχυε την αποτελεσματικότητα της νομισματικής πολιτικής.

Επίσης, αναπόσπαστο τμήμα του σταθεροποιητικού προγράμματος αποτελούσε η νέα συγκρατημένη εισοδηματική πολιτική για αυτή την περίοδο. Αυτή η πολιτική απέβλεπε στη σημαντική επιβράδυνση του ρυθμού αύξησης των χρηματικών μισθών ώστε να περιοριστεί η επίδραση της υποτίμησης στο κόστος εργασίας και στις τιμές. Απώτερος σκοπός αυτής της συγκράτησης του εργατικού κόστους ήταν η βελτίωση ή έστω διατήρηση της ανταγωνιστικότητας των εγχώριων προϊόντων στην εσωτερική και διεθνή αγορά, που θα οδηγούσε με τη σειρά της στην ενίσχυση της εγχώριας παραγωγής και των εξαγωγών, στη βελτίωση της αποδοτικότητας των επιχειρήσεων και στην ενθάρρυνση των επιχειρηματικών επενδύσεων.

Τα μέτρα που αποτελούν το σταθεροποιητικό πρόγραμμα του 1985 δεν ήταν επαρκή για την εξουδετέρωση των διαρθρωτικών ανισορροπιών της οικονομίας, και γι' αυτό θα πρέπει να είχαν συμπληρωθεί με μέτρα διαρθρωτικής πολιτικής. Οι κυριότερες διαρθρωτικές αδυναμίες που αναφέρονται και για τις οποίες έπρεπε να ληφθούν μέτρα αντιμετώπισής τους είναι:

- 1) το σύστημα των κρατικών παρεμβάσεων – ρυθμίσεων, που θα συμβάλλει με τον εκσυγχρονισμό του στην αποτελεσματικότερη λειτουργία της ιδιωτικής επιχείρησης.
- 2) οι δυσκαμψίες στην αγορά εργασίας που δημιουργούνται από τις κρατικές ρυθμίσεις και αποβλέπουν στην εξασφάλιση της απασχόλησης.

- 3) Η πολιτική ελέγχου των τιμών ή ο καθορισμός ανώτατων επιτρεπόμενων ποσοστών κέρδους δημιουργούν στρεβλώσεις στη λειτουργία των αγορών που έχουν σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομία.
- 4) Οι ατέλειες στη λειτουργία των πιστωτικών αγορών έχουν σοβαρές ανασταλτικές επιδράσεις στην προώθηση των αναγκαίων προσαρμογών στη βιομηχανική δομή.
- 5) Το φορολογικό σύστημα είναι πολύπλοκο και αντιαναπτυξιακό και σε συνδυασμό με την υπάρχουσα φοροδιαφυγή, δεν επιτελεί την αναδιανεμητική του λειτουργία.
- 6) Η στήριξη της λειτουργίας των προβληματικών επιχειρήσεων στην τραπεζική χρηματοδότηση έχει σημαντικό δημοσιονομικό και κοινωνικό κέρδος, δημιουργεί κινδύνους για το τραπεζικό σύστημα και για την ίδια τη βιομηχανία. Η πολιτική αυτή έχει οδηγήσει στη δημιουργία νοοτροπίας των επιχειρηματικών φορέων και των εργαζομένων σε αυτές τις επιχειρήσεις που δεν υποβοηθά για την εξυγίανση αυτών των επιχειρήσεων.

Καταλαβαίνουμε λοιπόν από τα παραπάνω ότι τα μέτρα διαρθρωτικής πολιτικής που έπρεπε να ληφθούν, παράλληλα με το σταθεροποιητικό πρόγραμμα, θα έπρεπε να αποβλέπουν στην εξαφάνιση της δυσκαμψίας και στην ενίσχυση της ικανότητας προσαρμογής του ιδιωτικού τομέα ώστε να δημιουργηθεί ευνοϊκό οικονομικό και ιδιαίτερα επενδυτικό περιβάλλον]¹⁹.

5. ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΚΥΡΙΟΤΕΡΩΝ ΜΕΓΕΘΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 1980-1990

Κατά τη δεκαετία του 1980, που συνέπεσε με την προσχώρηση της χώρας στις ευρωπαϊκές κοινότητες, έπρεπε να καταβληθεί προσπάθεια σταδιακής βελτίωσης της δομής της ελληνικής οικονομίας και ιδιαίτερα του βιομηχανικού τομέα.

¹⁹ Αγαπητός Γ., (1988), «Εξελίξεις και διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας (1950-1993)», εκδοτικές επιχειρήσεις «ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ», Αθήνα, σελ. 259-261.

Πίνακας 8: Εξέλιξη των κυριότερων μεγεθών της Ελληνικής οικονομίας χρονικής περιόδου
1980-1990.

	ΙΔΙΩΤΙΚΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ	ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΣΕ \$	ΜΕΣΗ ΠΑΡΑΓΩΓΙ- ΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	ΑΝΕΡΓΙΑ	ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗ ΕΘΝΙΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ	ΑΕΠ	ΠΛΗΘ ΩΡΙΣ ΜΟΣ	ΕΛΛΕΙΜΜΑ ΤΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝΑΛ- ΛΑΓΩΝ	ΔΑΝΕΙΣΜΟΣ ΑΠΟ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ
1981	-9,9	16,5	0,0	4,0	-9,0	-0,3	24,5	7,2	-0,2
1982	-5,0	-13,2	-1,1	5,8	3,0	-0,2	21,0	5,4	4,5
1983	-7,1	-0,9	-2,5	7,9	-10,2	0,4	20,2	6,0	5,1
1984	-13,3	7,0	1,2	8,1	-5,0	2,8	18,5	7,1	4,0
1985	2,1	-2,3	3,6	7,8	-2,3	3,0	19,3	11,0	8,4
1986	5,0	5,1	-4,2	8,1	18,0	1,3	23,0	4,8	5,2
1987	6,7	-	-	8,8	-	-0,5	14,8	-	-

ΠΗΓΗ: Αγαπητός Γ., (1988), «Εξελίξεις και διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας (1950-1993)».

Εντούτοις, η τάση γενικής συρρίκνωσης του ιδιωτικού τομέα, όπως βλέπουμε και από τον παραπάνω πίνακα, και οι κατηγορίες εναντίον του συνόλου του επιχειρηματικού κόσμου για αθέμιτο πλουτισμό σε βάρος του κοινωνικού συνόλου, οδήγησε στη δημιουργία αρνητικού κλίματος εμπιστοσύνης για τους επιχειρηματίες. Ως συνέπεια ήταν η επιπλέον μείωση των επενδύσεων, η φυγή των επιχειρηματικών κεφαλαίων, η μείωση εισροής επιχειρηματικών κεφαλαίων από το εξωτερικό και η μη αύξηση των εξαγωγών, ενώ οι εισαγωγές αντίθετα αυξάνονταν με τον ίδιο ρυθμό. Η πολιτική αυτή σε συνδυασμό με την διόγκωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων που συνέβαλλε στη σημαντική αύξηση του εξωτερικού δημόσιου χρέους και των δαπανών εξυπηρέτησής του, οδήγησε στη δημιουργία ελλειμματικού και προβληματικού ισοζυγίου πληρωμών.

Θα πρέπει να επισημάνουμε εδώ ότι ο δημόσιος τομέας είναι εκείνος που φέρει τη μεγαλύτερη ευθύνη της χειροτέρευσης του ισοζυγίου πληρωμών αυτή τη δεκαετία γιατί η διεύρυνσή του, που οδηγεί στη δημιουργία ελλειμμάτων, έχει σαν συνέπεια την αρνητική επίπτωση στις αποταμιεύσεις και επενδύσεις των ιδιωτών και κατ' επέκταση και στο ισοζύγιο πληρωμών. Επιπλέον, αυτό το πρόβλημα του εμπορικού ισοζυγίου οφείλεται και στη μειωμένη ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων που παρατηρείται από την προηγούμενη δεκαετία και οφείλεται κυρίως στη μείωση της επενδυτικής δραστηριότητας. Ως συνέπεια έχει τον μη εκσυγχρονισμό και τον περιορισμό της παραγωγικής βάσης της οικονομίας και τη σχετική αύξηση του κόστους παραγωγής εξαιτίας της αυξήσεως των τιμών και των μισθών-ημερομισθίων.

6. ΟΙ ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ ΤΟΥ 1980

Για να καταλάβουμε τη διαφορά που έχουν οι τακτικοί προϋπολογισμοί που καταρτίστηκαν την χρονική περίοδο 1980-1987, θα δώσουμε και αυτούς που καταρτίστηκαν την προηγούμενη περίοδο, δηλαδή των ετών 1975-1980. Τα συνολικά έσοδα και οι συνολικές δαπάνες των προαναφερθέντων προϋπολογισμών δίνονται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 9: Τα συνολικά έσοδα και οι συνολικές Δαπάνες του Τακτικού Προϋπολογισμού των ετών 1975-1987.

	ΕΣΟΔΑ	ΔΑΠΑΝΕΣ
1975	137,3	221,3
1976	173,9	270,7
1977	209,3	329,5
1978	248,3	408,9
1979	312,4	506,5
1980	358,2	622,8
1981	415,8	876
1982	581,1	1099,7
1983	733,4	1369
1984	929,3	1775,7
1985	1110,8	2370,1
1986	1475	2726,1
1987	1840	

ΠΗΓΗ: Τράπεζα της Ελλάδος

[Παρατηρώντας λοιπόν τον παραπάνω πίνακα βλέπουμε ότι οι δαπάνες την περίοδο 1975-1980 αυξήθηκαν συνολικά κατά 369,2% έναντι 490,4% της περιόδου 1980-1987. Αντίθετα τα έσοδα του τακτικού προϋπολογισμού κατά την περίοδο 1975-1980 αυξήθηκαν κατά 311,7% έναντι 416,2% της περιόδου 1980-1987. Η υπερβάλλουσα αυτή αύξηση των δαπανών κατά τη δεκαετία του 1980 έναντι των εσόδων της ίδια δεκαετίας, οδήγησε όπως ήταν φυσικό στη δημιουργία ελλείμματος στον τακτικό προϋπολογισμό. Η δημιουργία αυτή του ελλείμματος δεν σημαίνει ότι υστέρησαν τα φορολογικά έσοδα. Αντιθέτως αυξήθηκαν κατά 424,9%. Έτσι αυξήθηκε η μέση φορολογική επιβάρυνση και υπερέβη το 25% του ΑΕΠ.

Η αύξηση αυτή των φόρων οφείλεται κυρίως στην αύξηση των έμμεσων φόρων που κατά την περίοδο 1980-1987 αυξήθηκαν κατά 450,1%. Τουναντίον κατά τη δεκαετία του

1980 μειώθηκε η αύξηση των φόρων εισοδήματος και ιδιαίτερα εκείνων των κερδών και των εισοδημάτων από μη μισθωτές υπηρεσίες.

Αυτή η υπέρμετρη αύξηση των έμμεσων φόρων ενώ από ταμειευτικής πλευράς διευκόλυνε το κράτος, από οικονομικής πλευράς γενικότερα είχε αρνητικές επιπτώσεις στην αντιμετώπιση του πληθωρισμού και στη δικαιότερη κατανομή των φορολογικών βαρών, αφού οι φόροι αυτοί, ιδιαίτερα προ της εφαρμογής του ΦΠΑ, ήταν αντίστροφα προοδευτικοί.

Η υπερβολική αύξηση του φορολογικού βάρους, που δεν υποβοηθά στη σταθεροποίηση και ανάπτυξη της οικονομίας, φαίνεται καθαρά από τις εισοδηματικές ελαστικότητες των επιμέρους φόρων αλλά και του συνόλου των φορολογικών εσόδων. Συγκεκριμένα, ενώ η εισοδηματική ελαστικότητα των φορολογικών εσόδων ήταν γύρω από τη μονάδα κατά τη δεκαετία του 1970, αντίθετα κατά τη δεκαετία του 1980 ξεπέρασε το 1,5. Το ίδιο ισχύει και για τους έμμεσους φόρους.

Όμως το συνολικό έλλειμμα του δημόσιου τομέα είχε δυσμενής επίπτωση στην πληθωριστική διαδικασία. Πιο συγκεκριμένα, κατά την περίοδο 1980-1987 κινήθηκε γύρω στο 13%. Το μεγαλύτερο μέρος του ελλείμματος προέρχεται από το Γενικό Κρατικό Προϋπολογισμό (Τακτικό και Επενδύσεων) και έπονται οι Δημόσιες Επιχειρήσεις. Έτσι ο Γενικός Κρατικός Προϋπολογισμός του 1975 είχε έλλειμμα 29 δις. δρχ. και το 1986 έφθασε σε 544 δις. δρχ., οι δημόσιες επιχειρήσεις το 1975 είχαν έλλειμμα 7 δις. δρχ. και το 1986 έφθασε στα 119 δις. δρχ. Η εξέλιξη αυτή δείχνει την επεκτατική πολιτική του δημόσιου τομέα και την ενίσχυση της ενεργού ζήτησης από τον τομέα αυτόν. Έτσι οι δανειακές ανάγκες του δημόσιου τομέα από 37 δις. δρχ. που ήταν το 1975 έφθασαν σε 761 δις. δρχ. το 1986.

Το ανησυχητικό είναι ότι το έλλειμμα αυτό προέρχεται κυρίως από τη χρηματοδότηση, μέσω του δανεισμού, τρεχουσών και όχι επενδυτικών δαπανών. Κατ' αυτόν τον τρόπο θα κληθούν οι επόμενες γενιές να εξοφλήσουν δάνεια από τα οποία δεν θα έχουν κανένα όφελος αφού τα δάνεια αυτά χρηματοδότησαν καταναλωτικές και όχι επενδυτικές δαπάνες του παρελθόντος.

Η πληθωριστική όμως επίπτωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων φαίνεται από τον τρόπο χρηματοδότησής τους. Συγκεκριμένα, από το 1981 τα ελλείμματα χρηματοδοτούνται όχι με εξωτερικό δανεισμό ούτε με ομολογιακά δάνεια, αλλά με έντοκα γραμμάτια από τράπεζες και ειδικούς πιστωτικούς οργανισμούς, με συνέπεια να αυξάνουν την προσφορά χρήματος και να ενισχύουν τις πληθωριστικές πιέσεις της οικονομίας. Έτσι παρατηρούμε ότι

ο εσωτερικός δανεισμός από 17 δις. δρχ. το 1975 έφθασε στα 541 δις. δρχ. το 1986 και ο εξωτερικός δανεισμός από 20 δις. δρχ. στα 220 δις. δρχ.

Η διόγκωση του δημόσιου τομέα κατά τη δεκαετία του 1980 είχε σαν συνέπεια τη μεταφορά πόρων από τον ιδιωτικό τομέα στο δημόσιο τομέα και την κακή κατανομή των πόρων, αλλά επιπλέον οδηγεί στην αύξηση των δανειακών αναγκών του δημόσιου τομέα οι οποίες επειδή συνήθως δεν μπορούν να ικανοποιηθούν εξολοκλήρου με εξωτερικό δανεισμό οδηγούν στον περιορισμό της δυνατότητας χρηματοδότησης του ιδιωτικού τομέα. Η χρηματοδότηση του ιδιωτικού τομέα σαν ποσοστό της συνολικής χρηματοδότησης της οικονομίας κυμαινόταν μεταξύ 31%-50%. Αντίθετα η χρηματοδότηση του δημόσιου τομέα ήταν μεταξύ 50%-70%. Η αυξανόμενη απορρόφηση πόρων από τον δημόσιο τομέα αυτά τα χρόνια είχε βασιστεί στη θεωρία του «Κοινωνικού Κράτους» και της εξυγίανσης του ιδιωτικού τομέα. Συμβαίνει όμως παράλληλα η παραγωγικότητα του δημόσιου τομέα να είναι χαμηλότερη εκείνης του ιδιωτικού και επιπλέον ο ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας είναι χαμηλότερος από εκείνον της δεκαετίας του 1970]²⁰.

7. Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ

Στις σύγχρονες κοινωνίες ο δημόσιος δανεισμός χρησιμοποιείται από το κράτος σαν μέσο πολιτικής που έχει σκοπό:

- 1) Το διαχρονικό επιμερισμό του κόστους των δημόσιων επενδύσεων.
- 2) Τη σταθεροποίηση της οικονομίας, δηλαδή την αντιμετώπιση της οικονομικής ύφεσης και καταπολέμησης του πληθωρισμού και
- 3) Την κινητοποίηση της εθνικής αποταμίευσης για τη χρηματοδότηση της οικονομικής ανάπτυξης.

Η κυριότερη πηγή εσόδων του ελληνικού κράτους είναι η φορολογία. Όμως με τα έσοδα που εισπράττει το κράτος από την πηγή αυτή μόλις κατορθώνει να καλύπτει τις δαπάνες του τακτικού προϋπολογισμού. Το 1981 π.χ. προβλέπονταν διαχειριστικά

²⁰ Αγαπητός Γ., (1988), «Εξελίξεις και διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας (1950-1993)», εκδοτικές επιχειρήσεις «ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ», Αθήνα, σελ. σελ. 187-189.

ελλείμματα 28 δις. δραχμών και αντίστοιχη ήταν και η προσφυγή του κράτους σε δανεισμό για την κάλυψη των ελλειμμάτων αυτών. Εξάλλου, ολόκληρο σχεδόν τον προϋπολογισμό των δημόσιων επενδύσεων τον χρηματοδοτεί το ελληνικό κράτος με προσφυγή σε δανεισμό. Έτσι για το 1981 το κράτος δανείστηκε 55 δις. δραχμές από το εσωτερικό και 30 δις. δραχμές από το εξωτερικό για τη χρηματοδότηση του προγράμματος δημόσιων επενδύσεων²¹.

Αυτή η προσφυγή του κράτους σε δανεισμό για τη χρηματοδότηση συνεχώς υψηλότερων επιπέδων δημόσιων επενδύσεων και την κάλυψη των αυξανόμενων ελλειμμάτων από τη διαχείριση των αγροτικών προϊόντων έχει σαν αποτέλεσμα τη συνεχή διόγκωση του ανεξόφλητου δημόσιου χρέους.

Πίνακας : Το δημόσιο χρέος από το 1974-1981.

Σε δις. δραχμές				Σε ποσοστό του ακαθάριστου εθνικού εισοδήματος		
Έτη	Εσωτερικό (σε εγχώριο νόμισμα)	Εξωτερικό (σε ξένο νόμισμα)	Σύνολο	Εσωτερικό (σε εγχώριο νόμισμα)	Εξωτερικό (σε ξένο νόμισμα)	Σύνολο
1974	79,71	34,40	114,11	15,04	6,49	21,53
1975	96,22	46,57	142,79	17,66	7,58	23,24
1976	128,23	44,40	172,63	17,02	5,89	22,91
1977	172,40	43,35	215,75	19,71	4,95	24,66
1978	291,08	50,34	341,42	29,21	3,46	32,67
1979	303,48	57,21	360,69			
1980	350,45	91,97	442,42			
1981			535,00			

ΠΗΓΗ: Καράγιωργα Δ., «Οι Δημοσιονομικοί Θεσμοί».

²¹ Καράγιωργα Δ., (1981), «Οι Δημοσιονομικοί Θεσμοί», Αθήνα, εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 429

Όπως δείχνει χαρακτηριστικά ο παραπάνω πίνακας το ύψος του δημόσιου χρέους από το 1974 έως το 1981 αυξάνει με ρυθμό ταχύτερο από ότι αυξάνει το εθνικό εισόδημα. Γι' αυτό το δημόσιο χρέος αυξήθηκε από 21,53% που ήταν το 1974, σε 32,67% το 1978.

[Τη δεκαετία του 1970 οι όροι δανεισμού του κράτους έγιναν επαχθέστεροι συγκριτικά με προηγούμενες περιόδους. Ένας από τους βασικούς όρους δανεισμού είναι το επιτόκιο. Τα επιτόκια των δημόσιων δανείων την προηγούμενη δεκαετία κυμαίνονταν μεταξύ 3% και 6%. Αλλά τη δεκαετία του 1970 ανέβηκαν στα 8% έως 12%. Αν λάβει μάλιστα κανείς υπόψη ότι την περίοδο αυτή το κράτος σύναψε αρκετά δάνεια «υπό το άρτιον» (δηλαδή συμφωνούσε δάνειο 100 και έπαιρνε στο χέρι 95 ή 90), η πραγματική επιβάρυνση των δανείων πρέπει να είναι πολύ μεγαλύτερη.

Ένας άλλος βασικός όρος δανεισμού είναι η προθεσμία εξόφλησης των δανείων. Ως τις αρχές της δεκαετίας του 1970 το κράτος μπορούσε να συνάπτει δάνεια στην εσωτερική και διεθνή κεφαλαιαγορά με πολύ μακρές προθεσμίες εξόφλησης, που έφταναν την 25ετία. Έκτοτε όμως, δεν έχει αυτή την ευχέρεια. Οι προθεσμίες εξόφλησης των εξωτερικών δανείων που συνάπτει το κράτος δεν ξεπερνούν την 15ετία.

Ωστόσο, η διόγκωση του δημόσιου χρέους ξεκίνησε στη δεκαετία του 1980, και υπήρξε ραγδαία. Από 28,6% του ΑΕΠ (σε επίπεδο γενικής κυβέρνησης) το έτος 1980 (από τα χαμηλότερα τότε μεταξύ των χωρών-μελών της μετέπειτα Ε.Ε.-15 και 10 εκατ. μονάδες χαμηλότερο από τον μέσο όρο των χωρών αυτών) ανήλθε σε 54,7% του ΑΕΠ το 1985. Δηλαδή, σε πέντε μόλις χρόνια, σχεδόν διπλασιάστηκε.

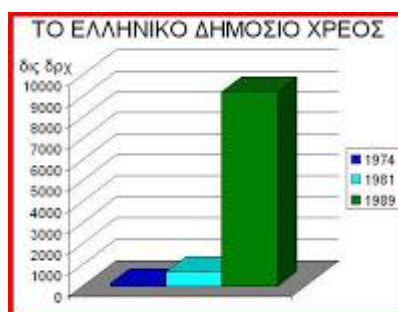
Στον παρακάτω πίνακα παρατηρούμε ότι το δημόσιο χρέος έχει υπερβεί τη δεκαετία του 1980 το 80% του ΑΕΠ και έτσι μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η διόγκωση του δημόσιου τομέα στη χώρα μας δεν βοήθησε καθόλου στην ανάπτυξη και σταθεροποίηση της οικονομίας. Επιπλέον δεν εξασφαλίζει τις προϋποθέσεις για αύξηση των δημόσιων δαπανών, των φόρων και των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, αλλά αντίθετα ενισχύει τον πληθωρισμό και την ανεργία και δημιουργεί σοβαρές οικονομικές και κοινωνικές ανισορροπίες.

Πίνακας 10: Καθαρό Δημόσιο Χρέος περιόδου 1980-1987

	1981	1983	1985	1986	1987
1. Κεντρική Κυβέρνηση	31,9	40,8	58,4	58,8	60,7
Εσωτερικό	24,1	28,4	35,9	35,4	37,8
Εξωτερικό	7,8	12,4	22,5	23,4	22,9
2. ΔΕΚΟ	8	13,4	23,1	23	-
Εσωτερικό	3	3,8	10,8	13,1	-
Εξωτερικό	5	9,6	12,3	9,9	-
ΣΥΝΟΛΟ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΤΟΜΕΑ	39,9	54,2	81,5	81,8	-
Εσωτερικό	27,1	32,2	46,7	48,5	-
Εξωτερικό	12,8	22	34,8	33,3	-

ΠΗΓΗ: Αγαπητός Γ., (1988), «Εξελίξεις και διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας (1950-1993)».

Διάγραμμα 1: Το ελληνικό δημόσιο χρέος την περίοδο 1974-1989

Μετά τη ραγδαία αυτή άνοδο και αφού οι δυσμενείς επιπτώσεις από την υπερχρέωση της χώρας είχαν αρχίσει να γίνονται ορατές (ενδεικτικά: η δαπάνη για πληρωμή τόκων από 2,0% του ΑΕΠ το 1980 είχε ανέλθει στο 4,9% το 1985), η τότε κυβέρνηση αντελήφθη το πρόβλημα που είχε δημιουργήσει και αμέσως μετά την επανεκλογή της το 1985 αποφάσισε να ασκήσει περιοριστική δημοσιονομική πολιτική, με αποτέλεσμα να μειωθεί ο ξέφρενος ρυθμός διόγκωσης του δημόσιου χρέους, κατά την επόμενη τετραετία. Εν συνεχεία όμως,

λόγω των εκλογών του 1989, η περιοριστική πολιτική ανεστάλη και το δημόσιο χρέος εκτινάχθηκε στο 80,7% του ΑΕΠ το έτος 1990²².

Εδώ, εκτός των προαναφερθέντων πρέπει να επισημάνουμε ότι όσες φορές κατεβλήθη προσπάθεια αυτή τη δεκαετία του 1980 να μειωθεί στο ελάχιστο το δημοσιονομικό έλλειμμα, αυτό έγινε με την αύξηση της φορολογίας και των τιμών των παρεχόμενων υπηρεσιών την δημοσίων οργανισμών-επιχειρήσεων και όχι με τη συγκράτηση των δημοσίων δαπανών και τη βελτίωση της παραγωγικότητας του δημόσιου τομέα.

Στο τέλος της δεκαετίας του 1980 είχε πλέον καταστεί απόλυτα σαφές ότι το δημόσιο χρέος αποτελούσε μέγιστη απειλή για την οικονομία της χώρας και, ιδία, για το οικονομικό μέλλον της νέας γενεάς Ελλήνων πολιτών που θα καλούνταν να το αποπληρώσουν. Συνεπώς, κάθε κυβέρνηση είχε υπέρτατο καθήκον να λάβει δραστικά μέτρα κατά της απειλής αυτής.

Το διάστημα 1990-1993 σημειώθηκε πρόοδος, η οποία ήταν εντυπωσιακή, όπως αποδεικνύεται από τις εξελίξεις δύο βασικών δημοσιονομικών μεγεθών:

1. από την αναστροφή του πρωτογενούς αποτελέσματος του ΓΚΠ (καθαρά έσοδα μείον δαπάνες πλην τόκων) από έλλειμμα σε πλεόνασμα (αρχής γενομένης από το έτος 1992) και,
2. από τον σταδιακό περιορισμό της αυξητικής επίδρασης και, εν συνεχεία (από το 1994 και μετά), τη μεταστροφή του αποτελέσματος ενδοκυβερνητικών συναλλαγών (ΟΤΑ, ΟΚΑ, λοιπά ΝΠΔΔ) σε παράγοντα μειωτικό για το δημόσιο χρέος.

Ωστόσο, οι πιο πάνω ουσιαστικές για το μέλλον της ελληνικής οικονομίας δημοσιονομικές παρεμβάσεις δεν φάνηκε να ανακόπτουν την περαιτέρω διόγκωση του δημόσιου χρέους, το οποίο εξακολούθησε να αυξάνεται για να φτάσει στο 111,6% του ΑΕΠ (σε επίπεδο γενικής κυβέρνησης) το έτος 1993. Όμως, η δυσμενής αυτή βραχυχρόνια εξέλιξη θα πρέπει να αποδοθεί σε δύο πρόσθετους παράγοντες, άσχετους με την ακολουθηθείσα κατά την περίοδο αυτή δημοσιονομική πολιτική:

- 1) στην αυξημένη ετήσια επιβάρυνση για πληρωμή τόκων (από 1,3 τρισ. δρχ. το 1990 σε 2,7 τρισ. δρχ. το 1993) από ήδη συσσωρευμένα χρέη και, κυρίως,
- 2) στη «διόρθωση ημαρτημένων του παρελθόντος» (κάτι ανάλογο με την πρόσφατη δημοσιονομική απογραφή), δηλαδή την ενσωμάτωση σωρείας

²² Καμαράς Δ. Ιωάννης, Τρίτη 26 Ιανουαρίου 2010, Εφημερίδα Καθημερινή, « Το χρονικό διόγκωσης του δημόσιου χρέους, 1980-2005».

χρεών τα οποία υπήρχαν αλλά δεν είχαν μέχρι τότε συμπεριληφθεί στο δημόσιο χρέος (όπως, συναλλαγματικές διαφορές της Τράπεζας της Ελλάδος, οφειλές από καταπτώσεις εγγυήσεων, ελλείμματα ΔΕΚΟ κ.ά.).

Η πορεία του δημόσιου χρέους, μετά το 1993 είναι η εξής. Μετά τη μεγάλη άνοδο που παρουσίασε το έτος 1993, για τους λόγους που αναφέρθηκαν ανωτέρω, το δημόσιο χρέος παρέμεινε περίπου σταθερό έως και το έτος 1996, σε ποσοστό 110% του ΑΕΠ, με μικρές αποκλίσεις γύρω από το ποσοστό αυτό. Άρχισε όμως να υποχωρεί από το έτος 1997, για να κατέλθει στο 105,1% του ΑΕΠ το κρίσιμο έτος 1999 (ικανοποιώντας έτσι το σχετικό κριτήριο της συνθήκης του Μάαστριχτ για την ένταξη της Ελλάδας στην ΟΝΕ) και, ακολούθως, στο 102,7% του ΑΕΠ το έτος 2000.

8. ΑΙΤΙΕΣ ΣΤΑΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

[Για την Ελλάδα, η δεκαετία του 1980 στο χώρο των οικονομικών εξελίξεων στάθηκε ιδιαίτερα καθοριστική: επιβεβαίωσε την ύφεση και τη στασιμότητα, αλλά και έφερε μ' εντυπωσιακό τρόπο τα θέματα αυτά, που μέχρι τότε υποτιμούνταν συστηματικά, στο κέντρο των σύγχρονων προβληματισμών.

Μέχρι το 1980, η σημειούμενη υποχώρηση των μεγεθυντικών ρυθμών αποδιδόταν στη δράση συγκυριακών παραγόντων, όπως τα ενεργειακά σοκ, τα αποθερμαντικά μέτρα, οι αντιπαραγωγικές συνέπειες του εκδημοκρατισμού κ.λπ. Όμως, μ' αυτό τον τρόπο, απεφεύγετο να εξετασθεί τόσο το ουσιώδες ζήτημα των διαρθρωτικών αδυναμιών της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας, όσο και το όχι λιγότερο καθοριστικό πρόβλημα των κατευθύνσεων που ελάμβανε το διεθνές και ευρωπαϊκό οικονομικό σύστημα, του οποίου βέβαια η Ελλάδα ήταν εκ των πραγμάτων στοιχείο αναπόσπαστο και σε σημαντικό βαθμό μεθοδολογικά αξεχώριστο.

Η προσήλωση στους συγκυριακούς παράγοντες επέτρεπε να διαιωνίζεται η προτίμηση για υψηλούς αυξητικούς ρυθμούς και να μετατίθεται έτσι γι' αργότερα το πρόβλημα της αναγκαίας αναδιάρθρωσης και εξυγίανσης της ελληνικής οικονομίας. Σύμφωνα με την περιρρέουσα κεϋνσιανή ατμόσφαιρα της εποχής, η ποσοτική ανάπτυξη θα ήταν σε θέση να

καλύψει ex post τα αρχικά ελλείμματα και τις ανισορροπίες και να οδηγήσει έτσι, μεταγενέστερα, στην ποιοτική αναμόρφωση του συστήματος.

Όμως, στη δεκαετία του 1980 οι όροι αυτής της προβληματικής έχουν ριζικά αντιστραφεί: θεωρείται πλέον βέβαιο ότι η ποσοτική αύξηση αναβάλλει επ' άπειρο, αντί να επισπεύδει, την ανάγκη για σοβαρή διαρθρωτική προσαρμογή και εκσυγχρονισμό. Έτσι, δίδεται πλέον προτεραιότητα στην εξυγίανση και στην άμεση αναδιάρθρωση, ενώ η ποσοτική επίδοση υποβαθμίζεται ή και αντιμετωπίζεται με δυσπιστία.

Στην Ελλάδα, η μετάβαση από την μια αντίληψη στην άλλη διευκολύνθηκε απ' το ότι οι υψηλοί ρυθμοί φάνηκαν πλέον, από τα τέλη της δεκαετίας του 1970, ως οριστικά ανέφικτοι και συνεπώς απ' το ότι, μέσα στις συνθήκες αυτές, η εμμονή της οικονομικής πολιτικής στις ποσοτικές επιδόσεις θεωρήθηκε ως καταδικασμένη να τροφοδοτεί τον πληθωρισμό, αποσταθεροποιώντας έτσι τις γενικότερες συνθήκες λειτουργίας του οικονομικού συστήματος.

Σε μεγάλο βαθμό, αυτή η μεταλλαγή της προβληματικής στην Ελλάδα δεν αποτελεί τίποτε το εξαιρετικό, αλλά αντανακλά, με τον τρόπο της, τη γενικότερη εξέλιξη της οικονομικής πραγματικότητας και της πολιτικής κατά τη δεκαετία του 1980.

Η στασιμότητα της ελληνικής οικονομίας κατά τη δεκαετία του 1980 μπορεί να κατανοηθεί, εκτός των άλλων, και σαν συνέπεια από την αδυναμία προσαρμογής της ελληνικής οικονομίας σ' ένα διεθνή περίγυρο, που ο ίδιος βρίσκεται σε διαρκή μεταλλαγή και αστάθεια.

Άμεση συνέπεια της ευρυνόμενης δυσαρμονίας στις σχέσεις με το εξωτερικό είναι ασφαλώς η διαρκής επιδείνωση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών της χώρας. Όμως, εάν τα χρηματοπιστωτικά στοιχεία λειτουργούσαν πράγματι σε συνθήκες ευελιξίας προσδιοριζόμενης από τις πληροφορίες της ελεύθερης αγοράς, το πρόβλημα του ισοζυγίου δεν θα ήταν ασφαλώς τόσο δραματικό κι ανυπέβλητο, εφόσον θα ξεπερνιόταν σχετικά ανώδυνα με την αυθόρμητη αυτοπροσαρμογή σ' επίπεδα ισορροπίας τόσο της ισοτιμίας του νομίσματος όσο και των επιτοκίων.

Συνεπώς, το εξωτερικό έλλειμμα, ενώ θα μπορούσε να περιορισθεί ως πρόβλημα καθ' εαυτό, λαμβάνει τελικά εκρηκτικές διαστάσεις, στο μέτρο που η ακολουθούμενη πολιτική έχει ήδη πραγματοποιήσει τις επιλογές της, τόσο ως προς τον ευκταίο όσο και ως προς τον απευκταίο τύπο της προσαρμογής. Το διογκούμενο εξωτερικό έλλειμμα, μέσα στις παρούσες συνθήκες, εμποδίζεται να ενεργοποιήσει τους αυτόματους διορθωτικούς μηχανισμούς της

αγοράς, τροφοδοτώντας έτσι συνεχείς επιθέσεις ενάντια στο επίπεδο της εγχώριας ζήτησης, ενάντια στα πραγματικά εισοδήματα των μισθωτών και ενάντια στη συνολική ρευστότητα της οικονομίας.

Βέβαια, μια άλλη δυνατότητα για την αντιμετώπιση του ελλείμματος θα ήταν επίσης η αύξηση της παραγωγικότητας, μέσω τεχνολογικών μεταλλαγών, όμως ο δρόμος αυτός, με τη διόγκωση του κόστους του κεφαλαίου μέσα σε συνθήκες στασιμότητας της αγοράς, δεν φαίνεται ν' ακολουθείται στη χώρα μας, τουλάχιστον επί του παρόντος. Επιβεβαιώνεται κι εδώ ότι καθοριστικό ρόλο παίζει πάντα όχι το πραγματικό πρόβλημα, όσο κυρίως ο τρόπος με τον οποίο αυτό κατανοείται κι αντιμετωπίζεται.

Μία άλλη αιτία της ελληνικής οικονομικής στασιμότητας είναι ο πληθωρισμός. Πιθανόν κάποτε να δειχθεί με πειστικότητα ότι ένα σημαντικό μέσο για την καταπολέμηση του πληθωρισμού είναι η πολιτική μιας ευέλικτης συναλλαγματικής ισοτιμίας, τέτοιας που να διασφαλίζει την εύρυθμη λειτουργία και την επέκταση του οικονομικού συστήματος. Εάν αυτό γίνει δεκτό, τότε πιθανόν να φωτισθεί, σε κάποιο βαθμό, και το «αίνιγμα» του ελληνικού πληθωρισμού: το σύγχρονο αυτό φαινόμενο δεν σχετίζεται ούτε μ' επιτάχυνση της οικονομίας, ούτε με χρηματοπιστωτική ευωχία, ούτε με το διογκούμενο κόστος παραγωγής, αλλά και ούτε με την υποτιθέμενη διατήρηση υψηλών επιπέδων κατανάλωσης και εισοδημάτων: σε μεγάλο βαθμό συνδέεται με την πραγματική απαξίωση του νομίσματος, σε σχέση με την θεωρητική ισοτιμία του που παραμένει κατ' επίφαση σταθερή.

Σ' αυτή την περίπτωση, όσο περισσότερο υποστηρίζεται ένα νόμισμα που εξασθενίζει de facto λόγω αρνητικού ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, τόσο περισσότερο εκτρέφονται οι πληθωριστικές προσδοκίες σχετικά με την εξέλιξη των τιμών και σχετικά με τα περιθώρια κερδοφορίας των επιχειρήσεων. Έτσι, η στήριξη του νομίσματος, σε συνθήκες αρνητικού ισοζυγίου, αντί να κατευνάζει τις τιμές, αποβαίνει μηχανισμός εκτίναξης τους προς τα επάνω. Στην προκειμένη περίπτωση, τόσο το εξωτερικό έλλειμμα όσο και ο πληθωρισμός τροφοδοτούνται ακριβώς από την πολιτική του σκληρού νομίσματος που υποτίθεται ότι καταπολεμά και τα δύο αυτά νοσηρά φαινόμενα.

Άλλη αιτία είναι της οικονομικής στασιμότητας είναι η παρατεινόμενη κάμψη των παραγωγικών επενδύσεων, με συνέπεια την υπολειτουργία των εξοπλισμών, τη συρρίκνωση της βιομηχανίας και την ανεπαρκή αξιοποίηση της εργασίας. Σε μεγάλο βαθμό, αυτονόητη είναι η σχέση ανάμεσα στη σταθεροποιητική πολιτική, που σκοπεύει στον έλεγχο ή στη συρρίκνωση της εγχώριας αγοράς, την οποία θεωρεί πληθωρική, και στην εξασθένηση του

σχηματισμού παραγωγικού κεφαλαίου. Οι έλεγχοι των εισοδημάτων και της κατανάλωσης δημιουργούν αφεύκτως προσκόμματα στη συνέχιση της παραγωγικής δραστηριότητας, θίγουν την παραγωγικότητα των συντελεστών και την αποδοτικότητα του κεφαλαίου. Βέβαια, μ' αυτό τον τρόπο, επιδιώκεται να παρακινηθεί η εξαγωγική επίδοση των επιχειρήσεων. Όμως είναι επίσης γεγονός ότι, η εξωτερική ζήτηση δεν είναι συμμετρική με την εσωτερική. Για την ελληνική βιομηχανία, η πρώτη ανέρχεται στο 1/4 ή το 1/3 της δεύτερης.

Συνεπώς, για κάθε εκατοστιαία μονάδα απώλειας αγοράς στο εσωτερικό, λόγω των ασκουμένων περιορισμών της ρευστότητας, των εισοδημάτων και της κατανάλωσης, απαιτείται προς αναπλήρωση τριπλάσιος ή τετραπλάσιος αριθμός πρόσθετων μονάδων εξαγωγών.

Παρόλα αυτά, στόχος της οικονομικής πολιτικής κατά την πρόσφατη δεκαετία παρέμεινε η αύξηση του βαθμού εξωστρέφειας, ενώ, για το σκοπό αυτό, παρά τις διακηρύξεις πίστεως στις αρχές της αγοράς, ασκήθηκαν στην πράξη πολλαπλοί και ασφυκτικοί έλεγχοι επάνω στην εγχώρια ζήτηση. Αυτή η πτυχή επιτρέπει να διευκρινισθεί το ότι η σημειούμενη ύφεση δεν είναι πλέον μια απλή αναγκαιότητα ή κάποιο «ατύχημα» που ενσκήπτει στην οικονομία από εξωγενείς ή τυχαίους παράγοντες, αλλά συνιστά κατ' ουσίαν επιλογή προς την οποία άγεται, τουλάχιστον εκ των πραγμάτων, τόσο το οικονομικό σύστημα όσο και η αντίστοιχη οικονομική πολιτική. Με την πολιτική του ακριβού χρήματος και των ελέγχων πάνω στην εγχώρια ζήτηση, ουσιαστικά αποθαρρύνονται οι επενδύσεις αντικατάστασης κι εξορθολογισμού, δηλαδή αυτές που μειώνουν το κόστος παραγωγής χωρίς κατ' ανάγκη ν' αυξάνουν και το προϊόν.

Μ' άλλα λόγια, εάν η οικονομική διαδικασία στην Ελλάδα επιβραδύνεται και αποδυναμώνεται κατά τα τελευταία χρόνια, αυτό οφείλεται, σε κάποιο βαθμό, και στην ακολουθούμενη οικονομική πολιτική, η οποία, επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον της στη μικροοικονομική εξυγίανση των επί μέρους επιχειρήσεων, προωθεί στην πράξη έναν ορισμένο τύπο επιχειρηματικής συμπεριφοράς που αναπαράγει και διευρύνει τον υφεσιακό χαρακτήρα των μακροοικονομικών μεγεθών, πράγμα που, με τη σειρά του, επενεργεί δυσμενώς ακόμη και στο επίπεδο της ατομικής εξυγίανσης των παραγωγικών μονάδων.

Η δεκαετία του 1980 διέψευσε έμπρακτα μια σειρά από αυταπάτες που είχαν εμφανισθεί κατά την αμέσως προηγούμενη περίοδο. Πολλοί, μεταξύ των οποίων η Διεθνής Τράπεζα και ο ΟΟΣΑ, είχαν σπείσει να εντάξουν την Ελλάδα στην ανερχόμενη ομάδα των

λεγομένων Νέων Βιομηχανικών Χωρών (NICs). Όμως στην πορεία του 1980, φάνηκαν ριζικές διαφορές ανάμεσα στην Ελλάδα και στις χώρες του Ειρηνικού ωκεανού, τόσο στη διάρθρωση του οικονομικού και κοινωνικού συστήματος, όσο και στον τρόπο λειτουργίας του.

Η Ελλάδα δεν διαθέτει το βαθμό καθετοποίησης που χαρακτηρίζει τις νέες βιομηχανικές χώρες της άπω ανατολικής Ασίας. Παράλληλα, ενώ οι τελευταίες χαρακτηρίζονται από ένα έντονο εκβιομηχανιστικό κύμα κατά την πρόσφατη 15ετία, η Ελλάδα παρουσιάζει αντίθετα φαινόμενα αποβιομηχάνισης και αποανάπτυξης, ακολουθώντας στο σημείο αυτό τους χαμηλούς ρυθμούς της ευρωπαϊκής οικονομίας.

Η παραλληλία των εξελίξεων ανάμεσα στην Ελλάδα και στην Ευρώπη ανασκευάζει στην πράξη την ιδέα ότι θα μπορούσε η χώρα μας να επωφεληθεί από τη μετατόπιση ορισμένων βιομηχανικών κλάδων από την Ευρώπη προς περιοχές που διαθέτουν ανταγωνιστικά συγκριτικά πλεονεκτήματα. Όμως τέτοιου είδους μετατόπιση βιομηχανικών κλάδων, προς το παρόν, δεν επισημαίνεται με καμιά μορφή στη χώρα μας κατά την πρόσφατη 15ετία. Κυρίως δεν εκδηλώνεται κάποια ροή κεφαλαίου από το εξωτερικό που να μπορεί να θεωρηθεί ως φορέας κάποιας διαδικασίας παραγωγικής μετατόπισης.

Σημειώνεται ασφαλώς μια εσωτερική ανακατανομή της παραγωγής από κλάδους εντάσεως κεφαλαίου προς κλάδους εντάσεως εργασίας, πράγμα που υποδηλώνει φυσικά όχι αδράνεια, αλλά ικανότητα προσαρμογής, έστω και βραδείας. Όμως, η προσαρμογή αυτή πάνω στη βάση του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος της χώρας πολύ απέχει απ' το να λάβει διαστάσεις διεθνούς μετατόπισης κλάδων παραγωγής. Παράλληλα, θα πρέπει επίσης να επισημανθεί η θετική επίδραση από την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση της χώρας: η επίδραση αυτή, ενώ για μακρύ χρονικό διάστημα είχε παραμείνει στο ιδεολογικό και πολιτικό πεδίο, εκδηλώνεται στις μέρες μας όλο και περισσότερο με οικονομική και κοινωνική βαρύτητα.

Αναφέρθηκαν παραπάνω ορισμένα άμεσα εμπειρικά συμπτώματα της παρατεινόμενης κρίσης που χαρακτηρίζει την παρούσα φάση της ελληνικής οικονομίας. Εντοπίστηκε μάλιστα η ευρυνόμενη δυσαρμονία με το εξωτερικό ως ο κύριος γενεσιουργός λόγος των επί μέρους συμπτωμάτων. Όμως, πώς θα μπορούσε να εξειδικευθεί και να συγκεκριμενοποιηθεί ακόμη περισσότερο αυτή η βασική δυσαρμονία; Οι απαντήσεις που έχουν μέχρι σήμερα παρουσιασθεί απέναντι στο βασικό αυτό ερώτημα δεν έχουν αποφύγει τον ιδεολογικό πειρασμό που συνίσταται στο να εκλαμβάνουν τα συμπτώματα ως αιτίες. Όμως αυτό έχει σαν

συνέπεια ότι η πραγματικότητα δεν παύει να επιφυλάσσει όλο και νέες εκπλήξεις τόσο για τα εφησυχαστικά όσο και για τα καταστροφικά σχήματα.

Κεντρικός πυρήνας, για πολλές ερμηνευτικές προσπάθειες της ύφεσης στην ελληνική οικονομία, κατά την πρόσφατη περίοδο, είναι η υπόθεση σχετικά με την αιφνίδια άνοδο διάρκειας των αμοιβών της εργασίας και του εργασιακού κόστους γενικότερα.

Θεωρείται γενικά ότι η ταχύτερη εξέλιξη της αμοιβής της εργασίας στην Ελλάδα, μετά τη μεταπολίτευση και ιδίως μέσα στη δεκαετία του 1980, απ' ό,τι στην Ευρώπη, έθιξε καίρια την ελληνική βιομηχανία: είτε με την συνακόλουθη πτώση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων είτε με τον αντίστοιχο περιορισμό του επιχειρηματικού κέρδους και της αποδοτικότητας του κεφαλαίου.

Παράλληλα, διαβεβαιώνεται ότι η άνοδος του πραγματικού μισθού επέφερε χαλάρωση στους ρυθμούς της παραγωγής με αποτέλεσμα και την κάμψη της παραγωγικότητας της εργασίας. Με τον τρόπο αυτό, το εργασιακό κόστος εντοπίζεται ως ο κύριος συντελεστής για την βιομηχανική επιβράδυνση και τη συρρίκνωση, αλλά και ως κύριος αναγκαίος μοχλός για την έξοδο από την παρούσα ύφεση και την ανάκαμψη.

Συνεπώς, η αύξηση της ανεργίας, η μείωση του πραγματικού μισθού, η εντατικοποίηση των ρυθμών της εργασίας φαίνονται να οριοθετούν το δρόμο για την εξυγίανση, την ανταγωνιστικότητα και την αναζωογόνηση της ελληνικής βιομηχανίας.

Ο συντελεστής εργασίας στην Ελλάδα παρουσιάζει αξιόλογη κι ενισχυμένη ανταγωνιστικότητα. Αυτή η διαπίστωση μπορεί να εξηγήσει και δυο σημαντικές συνέπειες:

1) Ήδη από το 1974, αλλά και ακόμη περισσότερο από το 1980, πραγματοποιείται στην Ελλάδα μια ανακατανομή των επενδύσεων προς την κατεύθυνση των κλάδων εντάσεως εργασίας. Παρόλο ότι στην Ελλάδα διαχέεται η εντύπωση του υπέρογκου εργασιακού κόστους, εν τούτοις οι επιχειρήσεις βρίσκουν στον συντελεστή εργασία το ζητούμενο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Με την ένταξη στην ΕΟΚ από το 1981, η στροφή προς ελαφρές εργασιοβόρες βιομηχανίες σημειώνει καινούργιο άλμα και αποτελεί πλέον την βραδεία de facto ειδίκευση της ελληνικής οικονομίας μέσα στα κοινοτικά πλαίσια.

2) Δεύτερη συνέπεια αυτής της προσαρμογής είναι η όλο και αξιολογότερη εξαγωγική επίδοση της ελληνικής βιομηχανίας με κύρια κατεύθυνση τις ευρωπαϊκές αγορές. Πράγματι, κατά τη δεκαετία 1979-1988, ενώ η αύξηση του βιομηχανικού προϊόντος είναι περίπου μηδενική, ενώ η εσωτερική ζήτηση κινείται με ρυθμό 1% το χρόνο, οι εξαγωγές σημειώνουν μέση αυξητική επίδοση άνω του 6% το χρόνο, τη στιγμή μάλιστα που για την αντίστοιχη

περίοδο οι εξαγωγές των χωρών της Ε.Ο.Κ. κινούνται μόλις γύρω στο 3% το χρόνο και ενώ το βιομηχανικό προϊόν τους αυξάνεται με ρυθμούς πολύ πιο υψηλούς απ' ό,τι στην Ελλάδα.

Αυτό σημαίνει ότι:

1. ο δείκτης εξωστρέφειας της βιομηχανίας αυξάνει με πολύ μεγαλύτερη ταχύτητα στην Ελλάδα απ' ό,τι στην ΕΟΚ.
2. η ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων διατηρείται, παρά την περί του αντιθέτου καταστροφολογία, και μάλιστα στις διεθνείς αγορές, δηλ. εκεί ακριβώς όπου η καλυμμένη προστασία και στήριξη από το κράτος λειτουργεί εξ ορισμού λιγότερο απ' ό,τι στην εθνική αγορά.

Μ' αυτό τον τρόπο, οι εξαγωγές, ενώ ανέρχονταν σε 17% του Α.Ε.Π. το 1979, υπερβαίνουν σήμερα το 26% του Α.Ε.Π. Συνεπώς, η επιφυλακτικότητα επιβάλλεται όχι μόνον ως προς την πραγματική εξέλιξη του εργασιακού κόστους στην Ελλάδα, αλλ' επίσης και ως προς το επιχείρημα της απώλειας ανταγωνιστικότητας. Δεν φαίνεται ιδιαίτερα πειστικό, σε μια περίοδο μακράς ανάπαυλας των κοινωνικών αγώνων - και ας μη λησμονούμε ότι η περίοδος της ανάπαυλας αυτής είχε είδη εκδηλωθεί από το 1979 στην Ελλάδα - να συνεχίζουμε ν' αποδίδουμε στο εργασιακό κόστος τόσο καθοριστικό ρόλο για τη διαίωσιση της παρούσας ύφεσης.

Κατά την περίοδο 1979-1989, η κατά κεφαλήν ιδιωτική κατανάλωση αυξάνει στη χώρα μας μ' ετήσιο μέσο ρυθμό 1,3% ενώ στην Ε.Ο.Κ. κατά 1,9%. Όσον αφορά την κατανάλωση του δημοσίου αυτή κινείται τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Ε.Ο.Κ. σε παρεμφερή επίπεδα, μεταξύ του 2,1 και του 2,8% το χρόνο. Η συνολική εσωτερική ζήτηση στην χώρα μας, κατά την περίοδο 1979-1990, κινείται με ρυθμό κατά 40% κατώτερο από τον αντίστοιχο κοινοτικό. Αυτό σημαίνει ότι για την ελληνική βιομηχανία, η ευρωπαϊκή αγορά αναπτύσσεται ταχύτερα από την εγχώρια. Φυσιολογική συνέπεια αυτού είναι ότι οι ελληνικές εξαγωγές αναπτύσσονται προς την Ε.Ο.Κ. 3,5 φορές ταχύτερα απ' ό,τι ο κύκλος εργασιών στην εγχώρια αγορά.

Ο καταναλωτισμός των ευρωπαϊών εταίρων μας παραμένει έτσι υψηλότερος, ενισχύεται όλο και περισσότερο, η δε σημειούμενη εισαγωγική διείδυση στη χώρα μας υπερκαλύπτεται από την ταχύτερη ανάπτυξη των εξαγωγών ελληνικών προϊόντων στις ευρωπαϊκές αγορές: οι εισαγωγές μας αυξάνονται με μέσο ετήσιο ρυθμό 5%, ενώ οι εξαγωγές μας πραγματοποιούν αυξήσεις άνω του 6% το χρόνο. Το ποσοστό κάλυψης των εισαγωγών

με εξαγωγές, παραδοσιακά πολύ χαμηλό, ενώ ήταν μόλις 44% το 1978, ξεπέρασε το 50% ήδη από το 1988.

Σε γενικές γραμμές, διαπιστώνεται ότι, στη δεκαετία του 1980, το εξωτερικό εμπορικό έλλειμμα δεν επιδεινώθηκε, αλλά αντιθέτως παρουσίασε ελαφρά βελτίωση. Συνεπώς, δεν επαληθεύεται με τα διαθέσιμα στοιχεία η υπόθεση περί κατάρρευσης των εξωτερικών αγορών¹¹. Κλονίζεται δε έτσι σοβαρά και η θεωρία περί του υπερκαταναλωτισμού, όπως βέβαια κι εκείνη περί της μονόπλευρης εισαγωγικής διείσδυσης]²³.

²³ Περιοδικό «ΘΕΣΕΙΣ», άρθρο του Βεργόπουλου Κ. (Απρίλιος-Ιούνιος 1992), «Η σκοτεινή πλευρά του εκσυγχρονισμού».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Η ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1990-2000

1. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΟΝΕ

ΟΝΕ είναι η οικονομική και νομισματική ένωση που ως διαδικασία αποβλέπει στην εναρμόνιση των οικονομικών και νομισματικών πολιτικών των κρατών μελών της ΕΕ. Βασικός στόχος της είναι η εφαρμογή ενός ενιαίου νομίσματος, του ευρώ. Η ΟΝΕ υπήρξε το αντικείμενο της Διακυβερνητικής Διάσκεψης (ΔΚΔ) που πραγματοποιήθηκε στο Μάαστριχτ τον Δεκέμβριο του 1991.

Η υλοποίηση της ΟΝΕ πραγματοποιήθηκε σε τρία στάδια. Στο πρώτο στάδιο, που διήρκεσε από τον Ιούλιο του 1990 έως την 31 Δεκεμβρίου 1993 περιελάμβανε κυρίως:

- ✓ την άρση των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων εντός της Ε.Ε.
- ✓ την ενίσχυση του συντονισμού των οικονομικών πολιτικών και
- ✓ την αύξηση της συνεργασίας μεταξύ των κεντρικών τραπεζών.

Στο δεύτερο στάδιο, που άρχισε την 1^η Ιανουαρίου 1994, ιδρύθηκε το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ίδρυμα (ΕΝΙ), με κύριο καθήκον την προπαρασκευή της χάραξης και εφαρμογής της ενιαίας νομισματικής πολιτικής στη ζώνη του ευρώ, ενώ άρχισαν να ισχύουν η απαγόρευση της νομισματικής χρηματοδότησης του δημόσιου τομέα και της προνομιακής του πρόσβασης στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Επίσης ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) το 1998. Σκοπός του 2^{ου} σταδίου ήταν η σύγκλιση των οικονομικών και νομισματικών πολιτικών των κρατών μελών για να διασφαλιστεί η σταθερότητα τιμών και η υγιής κατάσταση των δημόσιων οικονομικών. Έτσι άρχισε να εφαρμόζεται η διαδικασία δημοσιονομικής εξυγίανσης, με τη διατύπωση συστάσεων από το Συμβούλιο Υπουργών Οικονομικών και Εθνικής Οικονομίας (ΕCOFIN) προς τα 15 κράτη μέλη, για μείωση του κρατικού ελλείμματος κάτω από 3% του ΑΕΠ και του δημόσιου χρέους κάτω από 60% του ΑΕΠ.

[Οι δεκαπέντε αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων εκδίδουν στο Άμστερνταμ το 1997 ψηφίσματα που σχετίζονταν με το σύμφωνο σταθερότητας και ανάπτυξης και με τον νέο μηχανισμό συναλλαγματικής ισοτιμίας. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λουξεμβούργου (12-13 Δεκεμβρίου 1997) συμπληρώνει τις διατάξεις αυτές καθορίζοντας τις αρχές και τις λεπτομέρειες ενός ενισχυμένου οικονομικού συντονισμού στο πλαίσιο του τρίτου σταδίου της ΟΝΕ.

Η εφαρμογή της ΟΝΕ στην πράξη σημαίνει:

- σε οικονομικό επίπεδο, αυξημένη σύγκλιση των πολιτικών μαζί με ενισχυμένη πολυμερή εποπτεία και υποχρέωση των κρατών μελών της ζώνης του ευρώ να αποφεύγουν τα υπερβολικά δημόσια ελλείμματα,
- σε νομισματικό επίπεδο, ενιαία νομισματική πολιτική, ασκούμενη μέσω του ευρωπαϊκού συστήματος κεντρικών τραπεζών (ΕΣΚΤ) που αποτελείται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και τις εθνικές κεντρικές τράπεζες.

Όμως για τη συμμετοχή των χωρών της ΕΕ στην ΟΝΕ απαραίτητη προϋπόθεση είναι η εκπλήρωση των κριτηρίων σύγκλισης που προβλέπονται στη Συνθήκη του Μάαστριχτ, γνωστά και ως «κριτήρια Μάαστριχτ», τα οποία είναι:

- Υψηλός βαθμός σταθερότητας τιμών, δηλαδή ο ρυθμός πληθωρισμού κάθε κράτους μέλους της ΕΕ να μην υπερβαίνει περισσότερο από 1,5 εκατοστιαία μονάδα του μέσου όρου των τριών κρατών-μελών με τους χαμηλότερους ρυθμούς πληθωρισμού.
- Να μην υπάρχει υπερβολικό δημοσιονομικό έλλειμμα, δηλαδή έλλειμμα άνω του 3% του ΑΕΠ ή δημόσιο χρέος άνω του 60% του ΑΕΠ, εκτός αν παρουσιάζεται σταθερή πτωτική τάση και προσεγγίζεται η τιμή αναφοράς (60%) με ικανοποιητικούς ρυθμούς.
- Αδιάλειπτη συμμετοχή του νομίσματος της χώρας επί δύο τουλάχιστον έτη πριν τη λήψη της απόφασης για την υιοθέτηση του ευρώ, χωρίς σημαντικές διαταραχές (υποτίμηση, κ.λπ.), στο Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών (που συνέδεε τα νομίσματα των ευρωπαϊκών χωρών-μελών, περιορίζοντας τις διακυμάνσεις των μεταξύ τους συναλλαγματικών ισοτιμιών, και αντικαταστάθηκε από τον ΜΣΙ-2 στο τρίτο στάδιο).
- Τα μακροπρόθεσμα επιτόκια να μην υπερβαίνουν περισσότερο από 2 εκατοστιαίες μονάδες από το μέσο όρο των επιτοκίων των τριών χωρών με το χαμηλότερο πληθωρισμό.

2. Η ΤΡΙΕΤΙΑ 1990-1993

[Η νέα κυβέρνηση του Απριλίου του 1990 είχε να ικανοποιήσει τους εξής στόχους:

- 1) Την ανόρθωση της ελληνικής οικονομίας εξαιτίας των μακροοικονομικών ανισορροπιών των προηγούμενων δεκαετιών.
- 2) Είχε να αντιμετωπίσει τη δραματική αύξηση των δανειακών αναγκών του δημοσίου και του δημοσίου χρέους.
- 3) Την αντιμετώπιση των συνεπειών της νέας διεθνούς οικονομικής συγκυρίας.
- 4) Την προετοιμασία της ελληνικής οικονομίας για την ένταξή της στην ΟΝΕ.

Η άμεση προτεραιότητα της οικονομικής πολιτικής ήταν η εξαγγελία και η εφαρμογή ενός σταθεροποιητικού προγράμματος της ελληνικής οικονομίας. Το πρόγραμμα αυτό απέβλεπε κυρίως στην συγκράτηση του πληθωρισμού και των ελλειμμάτων, με τελικό στόχο την επίτευξη υψηλότερου ρυθμού ανάπτυξης. Το πρόγραμμα σταθεροποίησης 1991-1993 η κυβέρνηση προσπαθεί να το εφαρμόσει με συνέπεια αν και το πολιτικό κόστος είναι σημαντικό, δεδομένου ότι άπτεται της απασχολήσεως στον δημόσιο τομέα και της εξελίξεως των μισθών στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα.

Το 1991 ήταν το πρώτο έτος εφαρμογής του τριετούς προγράμματος σταθεροποίησης και ανάπτυξης της οικονομίας. Οι στόχοι του προγράμματος είχαν δύο κατευθύνσεις:

1. τη διόρθωση ορισμένων μακροοικονομικών ανισορροπιών και
2. τη λήψη των απαραίτητων διαρθρωτικών μέτρων (αναπτυξιακά κίνητρα, απελευθέρωση αγοράς, εκσυγχρονισμός του ασφαλιστικού συστήματος, αποκρατικοποίηση κ.λπ.).

Τα αποτελέσματα του σταθεροποιητικού προγράμματος δεν μπορούν να θεωρηθούν θεαματικά, αλλά για την ελληνική οικονομία, της οποίας οι αδυναμίες είναι άπειρες, και παρά τις αρνητικές εξωτερικές επιδράσεις είναι ικανοποιητικά.

Πίνακας 11: Επιδόσεις προγράμματος σταθεροποίησης της ελληνικής οικονομίας χρονικής περιόδου 1991-1993

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ	ΣΤΟΧΟΙ		ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΣΤΟΧΟΙ	ΣΤΟΧΟΙ
	1990	1991	1991	1992	1993
ΑΕΠ	-0,1	0,6	1,2	2,5	2
ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ					
Δεκ./δεκ.	22,8	17,5	18	12	9,5
Μέσα επίπεδα	20,4	18	19,5	13,5	10
ΔΑΝΕΙΑΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ					
Προϋπολογισμού	17,2	10,4	14,1	7,6	5,6
Δημ. Τομέα	19,4	13	15,7	11,4	9,2
Τόκοι Δημ. Χρέους	11,9	14,9	12,4	10,6	10,2
Πρωτογενές Έλλειμμα	7,6	-1,8	3,6	0,9	-1
Πρωτογενές Έλλειμμα Προϋπολογισμού	5	-0,7	1,7	-1,7	-4,3
ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΠΛΗΡΩΜΩΝ					
σε εκατ. Δολ.	-3.598	-2.200	-1.458	-	-
%ΑΕΠ	-6,9	-5,3	-3,6	-2	-2,2
ΡΥΘΜΟΙ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ					
Ιδιωτ. Κατανάλωσης	2	0,3	0,8	1,1	1,6
Ιδιωτ. Επένδυσης	9,2	4	-4	4,5	6,6
Δημ. Κατανάλωσης	0,67	-0,8	-0,6	0,4	0
Δημ. Επένδυσης	-6,7	4,6	4,1	6,5	7,3
Εξαγωγές	0,8	4,5	10,5	8,5	6,2
Εισαγωγές	11,8	2	2,7	4	5,7
Συναλλ. Αποθ. Εκ. \$	4.294	-	6.046	-	-
ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	22,9	14,9	12,6	9,5	7,4

ΠΗΓΗ: Αγαπητός Γ., (1988), «Εξελίξεις και διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας (1950-1993)».

[Όσον αφορά τους οικονομικούς στόχους, επιτεύχθηκαν οι στόχοι που αφορούσαν τον πληθωρισμό και το έλλειμμα στο εξωτερικό ισοζύγιο, ενώ υπήρξε σχετική απόκλιση στο

έλλειμμα του δημοσίου. Όπως φαίνεται και από τον παραπάνω πίνακα ο ρυθμός ανάπτυξης για το 1991 είχε προβλεφθεί 0,6% και τελικά διαμορφώθηκε στο 1,2%. Το προβλεπόμενο έλλειμμα ισοζυγίου πληρωμών ήταν -5,3% του ΑΕΠ και το πραγματοποιηθέν -3,6%. Ο πληθωρισμός ανέβηκε σε 18% ενώ ο στόχος ήταν 17,5% και οι εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 10,5% έναντι του 1990, ενώ ο στόχος ήταν 4,5%. Τέλος η δημόσια κατανάλωση και οι δημόσιες επενδύσεις εξελίχθηκαν σχεδόν σύμφωνα με τους στόχους που είχαν τεθεί και το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος αυξήθηκε κατά 12,6%, ενώ ο στόχος ήταν 14,9%.

Το 1991 οι διαρθρωτικές αλλαγές στην οικονομία προχώρησαν ικανοποιητικά. Συγκεκριμένα, υπήρξε απελευθέρωση στην αγορά των καυσίμων, σταδιακή μείωση του αριθμού των προϊόντων που υπόκεινται σε έλεγχο τιμών, ενώ έγιναν σημαντικότερα βήματα απελευθέρωσης στις αγορές κεφαλαίου και χρήματος. Παράλληλα προωθήθηκαν νόμοι για το Χρηματιστήριο και την κεφαλαιαγορά και για τις τράπεζες, έγινε αναμόρφωση του φορολογικού συστήματος ενώ θεσπίστηκαν μέτρα για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής.

Αντίθετα, υπήρξε μια μικρή καθυστέρηση στην υλοποίηση του προγράμματος αποκρατικοποίησης, που όμως μέσα στο πρώτο τρίμηνο του 1992 είχε ήδη προχωρήσει σημαντικά. Εκεί όμως που δεν ήταν αποτελεσματικό το σταθεροποιητικό πρόγραμμα για το 1991 ήταν στους εξής τομείς:

- 1) οι δανειακές ανάγκες του δημοσίου τομέα προβλέπονταν στο 13% του ΑΕΠ και τελικά διαμορφώθηκαν στο 15,7%.
- 2) Οι ιδιωτικές επενδύσεις προβλέπονταν να αυξηθούν κατά 4% αλλά τελικά μειώθηκαν κατά 4%.
- 3) Οι εισαγωγές αυξήθηκαν αντί για 2% κατά 2,7%.
- 4) Το επιδιωκόμενο πρωτογενές έλλειμμα του Κρατικού προϋπολογισμού ήταν -0,7 του ΑΕΠ, ενώ το πραγματοποιηθέν ήταν -1,7%.

Θα πρέπει να σημειώσουμε εδώ ότι ως κυριότερος παράγοντας των αποκλίσεων που σημειώθηκαν στις εξελίξεις του έτους 1991 πρέπει να θεωρηθεί η αναποτελεσματική δημόσια διοίκηση, της οποίας η ποιοτική στάθμη είναι κάτω του μηδενός. Ειδικότερα, η απόκλιση αυτή προήλθε από την υστέρηση των εσόδων, ενώ αντίθετα οι δαπάνες συγκρατήθηκαν στα προγραμματισμένα επίπεδα.

Οι εξελίξεις όμως του 1991 είναι σημαντικές εάν συγκριθούν όχι με τις επιδιώξεις του ίδιου έτους αλλά με εκείνες του 1990. Έτσι έχουμε τα εξής:

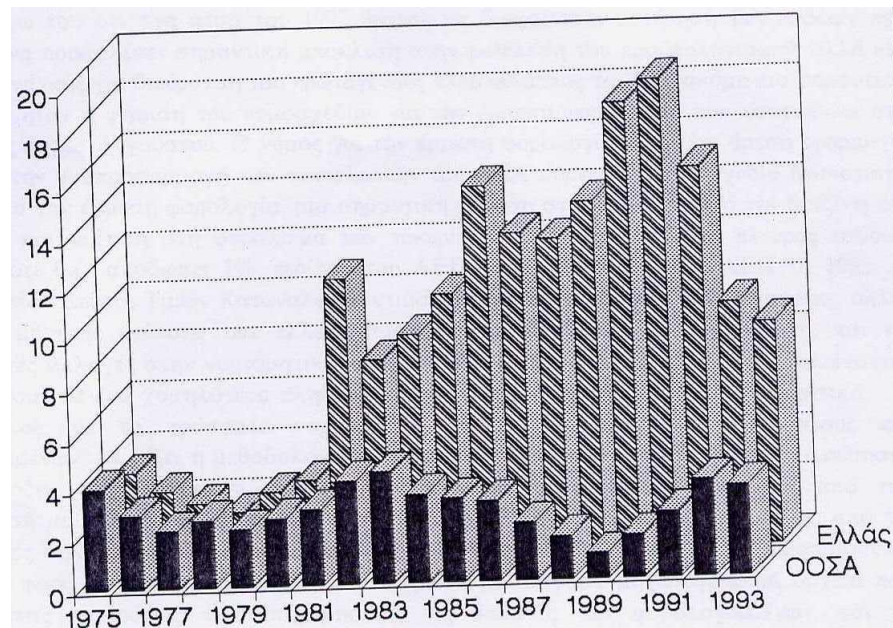
- Ο ρυθμός ανάπτυξης του 1990 ήταν -0,1% ενώ το 1991 1,2%.
- Ο πληθωρισμός 22,8% και 17,8% αντίστοιχα.
- Οι δανειακές ανάγκες του δημόσιου τομέα 19,4% του ΑΕΠ και 15,7% αντίστοιχα το 1991.
- Το πρωτογενές έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού 5% του ΑΕΠ και 1,7% αντίστοιχα.
- Το έλλειμμα του ισοζυγίου πληρωμών -6,9% του ΑΕΠ το 1990 και -5,3% το 1991.
- Η δημόσια κατανάλωση το 1990 αυξήθηκε κατά 0,6% ενώ το 1991 μειώθηκε κατά 0,8%.
- Οι δημόσιες επενδύσεις το 1990 μειώθηκαν κατά 6,7% ενώ το 1991 αυξήθηκαν κατά 4,6%.
- Οι εξαγωγές αυξήθηκαν το 1991 4,5% από ότι το 1990 που ήταν μόλις 0,8%.
- Οι εισαγωγές το 1990 αυξήθηκαν κατά 11,8% και το 1991 μόνο 2%.
- Η αύξηση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος από 22,9% το 1990 έπεσε σε 14,9% το 1991]²⁴.

Η ελληνική οικονομία κατά το 1992 εξακολούθησε να βρίσκεται κάτω από την επίδραση των μεγάλων ανισοροπιών του δημόσιου τομέα. Ο κεντρικός στόχος της οικονομικής πολιτικής εξακολουθεί και αυτή τη χρονιά να είναι η σταθεροποίηση και η ανάπτυξη της οικονομίας. Τα μέσα για την επίτευξη των στόχων είναι η αυστηρή εισοδηματική και δημοσιονομική πολιτική με παράλληλη περιοριστική πολιτική, ενώ η συναλλαγματική πολιτική συνεχίζει τον αντιπληθωριστικό χαρακτήρα της.

Οι εξαιρετικά υψηλές δαπάνες εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους κατά το 1992 συνέβαλαν στη διατήρηση των δανειακών αναγκών του δημόσιου τομέα στο 9,6% του ΑΕΠ, παρά το γεγονός ότι για πρώτη φορά ο προϋπολογισμός της κεντρικής διοίκησης αναμενόταν να σημειώσει πρωτογενές πλεόνασμα της τάξεως του 2% του ΑΕΠ, όπως βλέπουμε και από το παρακάτω διάγραμμα.

²⁴Αγαπητός Γ., (1988), «Εξελίξεις και διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας (1950-1993)», εκδοτικές επιχειρήσεις «ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ», σελ. 321-324.

Διάγραμμα 2: Δανειακές ανάγκες δημόσιου τομέα 1975-1993.

ΠΗΓΗ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ, εισηγητική έκθεση για την ελληνική οικονομία.

Κατά την ίδια χρονιά, η νομισματική πολιτική στήριξε τη γενικότερη πολιτική οικονομικής σταθεροποίησης με απώτερο στόχο τη συμμετοχή της χώρας στην ΟΝΕ. Παράλληλα μεθοδεύτηκε η προετοιμασία των απαραίτητων μεταρρυθμίσεων στο πλαίσιο λειτουργίας του τραπεζικού συστήματος καθώς και στα μέσα και στους τρόπους παρέμβασης της Τράπεζας της Ελλάδος στις χρηματοπιστωτικές αγορές, με στόχο την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας της νομισματικής πολιτικής και της ανταγωνιστικότητας των Ελληνικών τραπεζών.

Η συνολική πιστωτική επέκταση προς την οικονομία από το τραπεζικό σύστημα αυξήθηκε τον Αύγουστο του 1992 κατά 8,4%. Επίσης σημειώθηκε σημαντική επιτάχυνση στο ρυθμό αύξησης της προσφοράς χρήματος που οφείλεται στην αύξηση των πραγματικών επιτοκίων των καταθέσεων.

Τα δύο σημαντικά χαρακτηριστικά της εκτέλεσης του προϋπολογισμού για το οικονομικό έτος 1992 είναι ότι:

- 1) Για πρώτη φορά μετά από πολλά χρόνια εμφανίζεται πρωτογενές πλεόνασμα
- 2) Δεν σημειώθηκε ουσιαστική απόκλιση μεταξύ προϋπολογισθέντων και πραγματοποιηθέντων εσόδων ως σύνολο.

Όπως κάθε χρόνο, έτσι και το 1992 ο τακτικός προϋπολογισμός έφερε το βάρος των πάσης φύσεως αμοιβών του προσωπικού της κεντρικής διοίκησης, το βάρος της κοινωνικής πολιτικής και κάλυψε το κόστος της εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους, τόσο της κεντρικής διοίκησης όσο και των ενόπλων δυνάμεων.

Η εξέλιξη του γενικού κρατικού προϋπολογισμού (1991-1993) φαίνεται καθαρά από το παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 12: Εξέλιξη γενικού κρατικού προϋπολογισμού 1991-1993

	1990	1991	%	1992*	%	1993*	%
1. ΕΣΟΔΑ	3344	4267	27,6	5440	27,5	6846	25,9
Τ.Π.	2878	3661	27,2	4700	28,4	5940	26,4
ΕΛΕΓΕΠ	374	477	27,6	550	15,3	624	13,5
Π.Δ.Ε.	92	129	40,3	190	47,2	282	48,8
2. ΔΑΠΑΝΕΣ	5138	5954	15,9	6631	11,4	8217	23,9
Τ.Π.(χωρίς χρεολύσια)	4299	4875	13,4	5354	9,8	6618	23,6
ΕΛΕΓΕΠ	374	477	27,6	550	15,3	624	13,5
Π.Δ.Ε.	465	603	29,6	727	20,6	975	34,1
3. ΕΛΛΕΙΜΜΑ	-1794	-1687	-5,9	-1192	-29,4	-1371	15,1
Τ.Π.	-1421	-1213	-14,6	-654	-46,1	-678	3,7
ΕΛΕΓΕΠ	-	-	-	-	-	-	-
Π.Δ.Ε.	-373	-474	27,0	-538	13,4	-693	28,9
4. ΕΛΛΕΙΜΜΑ % ΑΕΠ	-17	-13,1	-	-7,9	-	-7,9	-
Χρεωλύσια	359	1009	181,3	1865	84,8	1533	17,8
Τόκοι	1271	1497	17,8	1497	0,0	2250	50,3
Πρωτ. Έλλειμμα	-523	-191	-63,5	306	-260,3	879	187
Πρωτ. Έλλειμμα %ΑΕΠ	-4,9	-1,5	-	2,0	-	-5,1	-
5. ΑΕΠ	10569	12863	23,0	15100	17,4	17300	14,6

* Για το 1992 είναι εκτιμήσεις πραγματοποιήσεων, ενώ για το 1993 είναι προϋπολογισθέντα.

ΠΗΓΗ: Εισηγητική έκθεση προϋπολογισμού οικονομικού έτους 1993.

Σύμφωνα λοιπόν με την εκτέλεση του Προϋπολογισμού του 1992 φαίνεται ότι ο ρυθμός αύξησης των εσόδων είναι μέσα στα πλαίσια των προϋπολογισθέντων μεγεθών (28,4%).

Αναλυτικότερα, τα φορολογικά έσοδα του 1992 έφτασαν τα 4205 δις.δρχ. έναντι 1540 δις.δρχ. του 1991, δηλαδή αύξηση 23,5%. Τα εισπραττόμενα αυτά έσοδα καλύπτουν το 99,4% των προϋπολογισθέντων.

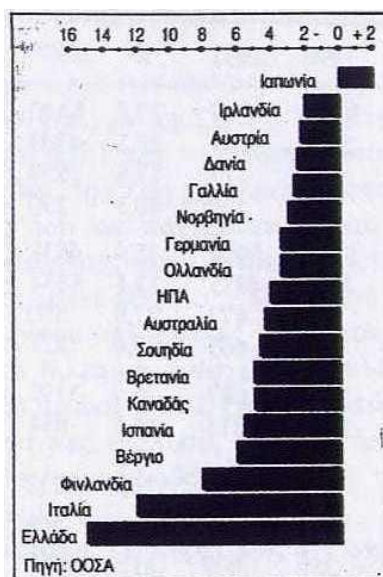
Εάν όμως ληφθούν υπόψη ορισμένα έκτακτα γεγονότα, που συνέβησαν μετά την κατάθεση του προϋπολογισμού τον Νοέμβριο του 1991, τότε διαπιστώνουμε ορισμένες αποκλίσεις κατά την εκτέλεση του προϋπολογισμού του 1992.

Συγκεκριμένα διαπιστώνουμε:

- Υστέρηση των άμεσων φόρων από τη μείωση των φορολογικών συντελεστών (-70 δις.δρχ.).
- Αύξηση εσόδων από έκτακτη εισφορά σε κατοικίες (+50 δις. δρχ.).
- Υστέρηση στους έμμεσους φόρους (ΦΠΑ 150 δις. δρχ.).

Η εξέλιξη των εσόδων και των δαπανών κατά το 1992 οδηγεί σε ουσιαστική μείωση του ελλείμματος του τακτικού προϋπολογισμού γεγονός το οποίο συναντάται στη χώρα μας για πρώτη φορά την τελευταία δεκαετία, παραμένει όμως υψηλό από πολλές χώρες του ΟΟΣΑ, όπως βλέπουμε και από το παρακάτω διάγραμμα

Διάγραμμα 3: Τα δημοσιονομικά ελλείμματα διαφόρων χωρών %(ΑΕΠ) 1992

Συγκεκριμένα το έλλειμμα ανέρχεται σε 654 δις.δρχ. έναντι 1213 δις.δρχ. το 1991, δηλαδή μείωση 46,1% (χωρίς χρεολύσια).

[Οι στόχοι του σταθεροποιητικού προγράμματος και κατ' επέκταση κι εκείνοι του Μάαστριχτ, πολλές φορές είναι αντικρουόμενοι και αντιστρατεύεται ο ένας τον άλλον. Τα μέτρα που πάρθηκαν το 1992 οδήγησαν σε μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος αλλά ενίσχυσαν τον πληθωρισμό και έπληξαν την ανάπτυξη. Τα μέτρα αυτά είναι τα εξής:

1. Αύξηση των τιμών (των καυσίμων και του ειδικού φόρου κατανάλωσης)
2. Αύξηση του φόρου των τόκων καταθέσεων από 10% σε 15%.
3. Μετάταξη από 8% ΦΠΑ στο 18% των αυτοκινήτων.
4. Αυξήσεις στα τσιγάρα και στα ποτά.
5. Κατάργηση του συντελεστή 36% ΦΠΑ

Από το 1987 το επιτόκιο δανεισμού αυξήθηκε γρήγορα, φτάνοντας σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα το 1991 και 1992. Αυτό ίσως οφείλεται μερικώς στις χαμηλότερες εθνικές αποταμιεύσεις έτσι ώστε η διαθεσιμότητα των δανείων να υπόκεινται σε περιορισμούς. Η αύξηση αυτή μπορεί να αποδοθεί στα σταθεροποιητικά σχέδια της κυβέρνησης. Αντανακλά, επίσης, την προσπάθεια της κυβέρνησης να αποθαρρύνει την κερδοσκοπία έναντι της υποτίμησης της δραχμής που προκύπτει από την εσωτερική αστάθεια των τιμών και την νομισματική κρίση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας κατά το φθινόπωρο του 1992.

Γεγονός πάντως είναι ότι σε αυτήν την οικονομική κρίση το εθνικό μας εισόδημα άντεξε κυρίως εξαιτίας αυτών των μέτρων που είχε λάβει έγκαιρα η ελληνική κυβέρνηση.

Οι αυξήσεις αυτές οδήγησαν σε μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος, αλλά ενίσχυσαν παράλληλα και τον πληθωρισμό κατά δύο τουλάχιστον ποσοστιαίες μονάδες, με αποτέλεσμα ο επιδιωκόμενος πληθωρισμός 12% για το 1992 να φτάσει στο 15%. Η εξέλιξη αυτή δυσχεραίνει την προσπάθεια εισόδου της δραχμής στο ΕΝΣ]²⁵.

²⁵ Αγαπητός Γ., (1988), «Εξελίξεις και διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας (1950-1993)», εκδοτικές επιχειρήσεις «ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ», Αθήνα σελ. 345-346.

3. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ

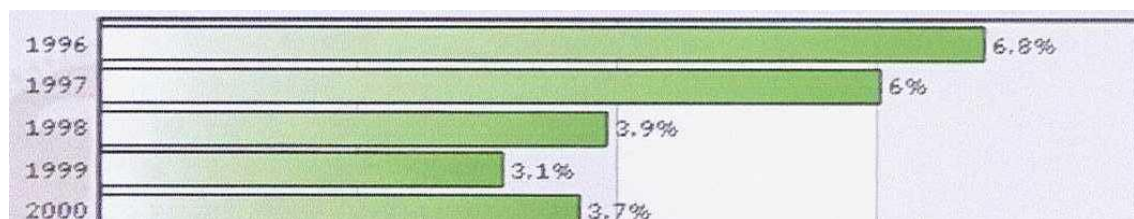
1994-1999

Η Ελλάδα ευθύς εξαρχής, από το 1990, εξέφρασε τη βούλησή της να συμμετάσχει στα επόμενα στάδια της ενοποίησης της Ευρώπης. Συνήθως η έναρξη των ουσιαστικών προσπαθειών της Ελλάδας να προσδέσει την πορεία της με τις πορείες των χωρών που συγκροτούσαν την ΟΝΕ προσδιορίζεται χρονικά το 1994, όταν υποβλήθηκε και εγκρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το αναθεωρημένο Πρόγραμμα Σύγκλισης. Τότε οι δείκτες της ελληνικής οικονομίας ήταν μακράν των απαιτούμενων προϋποθέσεων, όπως είδαμε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, για να ενταχθεί η χώρα στην «ευρω-ζώνη» και απείχαν κατά πολύ εκείνων που διέθεταν οι άλλες χώρες-μέλη όταν άρχιζαν τις προσπάθειές τους²⁶.

Στις 15 Δεκεμβρίου υποβλήθηκε στην ΕΕ νέο (αναθεωρημένο, επικαιροποιημένο) Πρόγραμμα Σύγκλισης για τα έτη 1999-2002, με φιλόδοξους στόχους. Η μεταβολή στην οικονομική πορεία της χώρας μας, από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, είναι ιδιαίτερα σημαντική, την πορεία της οποίας αμέσως θα αναλύσουμε.

Η Ελλάδα από το 1994 βρισκόταν σε καθεστώς υπερβολικού ελλείμματος και παρά την πρόοδο της δημοσιονομικής διαχείρισης από το 1993 μέχρι και το 2000 το έλλειμμα παρέμεινε πάνω από την τιμή αναφοράς 3% του ΑΕΠ, όπως βλέπουμε και από το παρακάτω διάγραμμα.

Διάγραμμα 4: Έλλειμμα γενικής κυβέρνησης (% ΑΕΠ) ετών 1995-2000

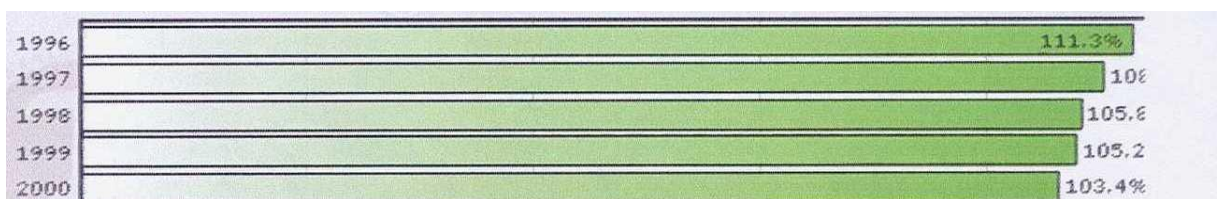
ΠΗΓΗ: Τράπεζα της Ελλάδος

²⁶ Σταμπόλης, Δ. (2001), «ΕΥΡΩ ΤΟ ΝΕΟ ΝΟΜΙΣΜΑ», Αθήνα, Εκδόσεις Οργ. ΛΙΒΑΝΗ, σελ.20.

Βλέπουμε βέβαια ότι από το 1996 μέχρι και το 2000 το έλλειμμα μειώθηκε κατά 3,1%. Αυτή η μείωση προήλθε κυρίως από την αύξηση των εσόδων (10,7% στην περίοδο 1990-1998) και δευτερευόντως από την μείωση των δαπανών (3,5%).

Το δημόσιο χρέος παρουσίασε συνεχή πτωτική τάση, όπως βλέπουμε και από το παρακάτω διάγραμμα και από 111,3% του ΑΕΠ το 1996 έπεσε στο 105,2% το 1999 και στο 103,4% το 2000. Έχουμε δηλαδή μια συνεχή πτώση που το 2000 σημειώνει διαφορά από το 1996 7,9 ποσοστιαίων μονάδων.

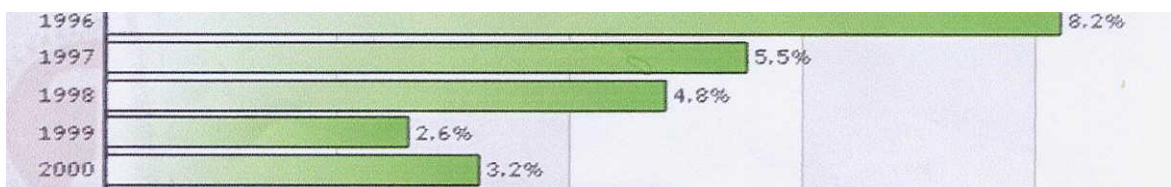
Διάγραμμα 5: Δημόσιο χρέος (%ΑΕΠ) ετών 1996-2000

ΠΗΓΗ: Τράπεζα της Ελλάδος

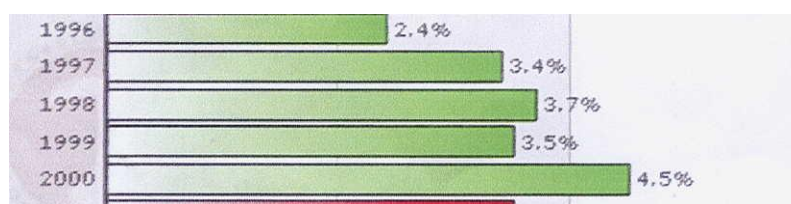
Στα ίδια περίπου επίπεδα κυμαίνεται και ο πληθωρισμός, όπως βλέπουμε και από το παρακάτω διάγραμμα, ο οποίος από 8,2% που ήταν το 1996 έφτασε στα 3,2% το 2000, μεταβολή της τάξης των 5 ποσοστιαίων μονάδων.

Διάγραμμα 6: Πληθωρισμός (% μεταβολή ΔΤΚ) ετών 1996-2000

ΠΗΓΗ: Τράπεζα της Ελλάδος

Διάγραμμα 7: Πληθωρισμός (% μεταβολή ΔΤΚ) ετών 1996-2000

ΠΗΓΗ: Τράπεζα της Ελλάδος

Στο παραπάνω διάγραμμα παραθέτουμε το ρυθμό ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας την ίδια χρονική περίοδο. Παρατηρούμε λοιπόν και εδώ ότι αυξήθηκε το 2000 σε 4,5% σε αντίθεση με το 1996 που ο ρυθμός ανάπτυξης ήταν 2,4%. Η μεταβολή και εδώ είναι της τάξεως των 2,1 ποσοστιαίων μονάδων.

Ωστόσο, με το πρώτο πρόγραμμα σύγκλισης της ελληνικής οικονομίας 1993-1998 και κατόπιν με το πρόγραμμα σύγκλισης 1998-2001, στην ελληνική οικονομία παρουσιάζεται αρχικά συγκράτηση και ύστερα σημαντική μείωση των δημόσιων δαπανών, ενώ ταυτόχρονα παρατηρείται αύξηση των δημοσίων εσόδων. Αυτή η μείωση των δαπανών οφείλεται κυρίως στη μείωση των δαπανών του τακτικού προϋπολογισμού. Το 1977 δημιουργήθηκε ένα πλαίσιο εξορθολογισμού και εποπτείας των δημόσιων δαπανών, ιδιαίτερα εκείνων των φορέων που χρηματοδοτούνται από τον κρατικό προϋπολογισμό αλλά δεν ακολουθούν το δημόσιο λογιστικό. Αυτό ήταν απαραίτητο, καθώς στην κατάρτιση του προϋπολογισμού εφαρμόζονταν η προσθετική μέθοδος προϋπολογισμού, δηλαδή, οι δαπάνες κάθε έτους προσαυξάνονταν με βάση τις δαπάνες του προηγούμενου έτους με ρυθμό ανάλογο του αναμενόμενου πληθωρισμού, της προσδοκώμενης οικονομικής ανάπτυξης και των αναγκών του δημόσιου τομέα (υπουργείων, δημόσιων οργανισμών κ.λπ.) χωρίς να γίνεται η απαραίτητη αξιολόγηση της αποτελεσματικότητάς τους.

Η αύξηση των εσόδων αυτής της περιόδου οφείλεται κυρίως:

- ❖ στη διεύρυνση της φορολογικής βάσης,
- ❖ στην εισαγωγή νέων φόρων
- ❖ στην περιστολή της φοροδιαφυγής και
- ❖ σε κάποιο βαθμό στην πιο δίκαιη κατανομή των φορολογικών βαρών.

Ως αποτέλεσμα αυτών των μέτρων ήταν το καθαρό δημοσιονομικό έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης να μειώνεται διαρκώς. Αντίθετα, το εμπορικό έλλειμμα αυξήθηκε σημαντικά από 295,35 δισεκατομμύρια δραχμές σε τρέχουσες τιμές το 1981 σε 6.252,4 δισεκατομμύρια δραχμές το 2000 έχοντας μια μέση αύξηση 16,49% κατ' έτος. Οι εισαγωγές και οι εξαγωγές αυξήθηκαν με παρόμοιους ρυθμούς. Οι αυξήσεις των μισθών ήταν επίσης μεγάλες και ιδιαίτερα στη μεταποίηση. Αυτό όμως συνέβαλε στο να χειροτερέψει η ελληνική ανταγωνιστικότητα.

Στη συνέχεια παραθέτουμε τους τακτικούς προϋπολογισμούς των ετών 1998-2000.

Πίνακας 13: Ο τακτικός προϋπολογισμός των ετών 1998-2000

ΤΑΚΤΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ			
	1998	1999	2000
ΕΣΟΔΑ (σύνολο)	27.875	31.087	34.257
από άμεσους φόρους	10.540	11.866	13.682
από έμμεσους φόρους	15.402	17.179	18.620
από λοιπά έσοδα	1.933	2.041	1.954
ΔΑΠΑΝΕΣ	31.287	33.093	35.313
Τόκοι	9.490	9.694	9.914

ΠΗΓΗ: Τράπεζα της Ελλάδος, εισηγητική έκθεση του διοικητή

4. Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΗΝ ΟΝΕ

Η δημοσιονομική προσαρμογή που έγινε στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια της δεκαετίας του 1990 συνοδεύτηκε από ικανοποιητικές επιδόσεις. Έτσι δεν υπήρξαν σημαντικά προβλήματα και το τελευταίο κριτήριο, ο πληθωρισμός, ικανοποιήθηκε το Φεβρουάριο του 2000. Στις 9 Μαρτίου 2000 η Ελλάδα κατέθεσε επιστολή-αίτηση για την υιοθέτηση του ευρώ, επικαλούμενη τη μεγάλη οικονομική πρόοδο που είχε επιτύχει τα τελευταία έτη. Στη συνέχεια η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η ΕΚΤ εξέτασαν την ελληνική οικονομία και κατήρτισαν «εκθέσεις σύγκλισης». [Στις 11 Απριλίου 2000 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έδωσε στη δημοσιότητα τους γενικούς προσανατολισμούς των οικονομικών πολιτικών των χωρών-μελών της ΕΕ για το 2000, όπου αναφέρονται τα επιτεύγματα της ελληνικής οικονομίας. Ακολούθησαν οι θετικές γνωμοδοτήσεις, εκθέσεις και εισηγήσεις για την ένταξη της Ελλάδας από την ΕΚΤ και τη Νομισματική Επιτροπή. Στις 3 Μαΐου 2000 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έδωσε το πράσινο φως για την ένταξη²⁷.

²⁷ Σταμπόλης, Δ. (2001), «ΕΥΡΩ ΤΟ ΝΕΟ ΝΟΜΙΣΜΑ», Αθήνα, Εκδόσεις Οργ. ΛΙΒΑΝΗ, σελ.20-21.

Στις 5 Ιουνίου του 2000 το ECOFIN έκρινε με βάση τις εκθέσεις σύγκλισης, ότι η χώρα πληρούσε τις απαραίτητες προϋποθέσεις και στις 19 Ιουνίου 2000 αποφάσισε την κατάργηση της παρέκκλισης της Ελλάδος, δηλ. την υιοθέτηση του ευρώ από τη χώρα μας, από 1^η Ιανουαρίου 2001 (Απόφαση Συμβουλίου (ΕΚ) 427/2000).

Έτσι από την 1^η Ιανουαρίου 2001 η Ελλάδα κατέστη το δωδέκατο μέλος της «ευρωζώνης». [Το Σύμφωνο προβλέπει την υποχρέωση κάθε χώρας-μέλους να διατηρεί σε χαμηλά επίπεδα το δημοσιονομικό έλλειμμα. Στην περίπτωση που μια χώρα-μέλος δεν ακολουθεί τον κανόνα αυτό και μετά από ορισμένες διαδικασίες και εφόσον δεν πάρει τα απαραίτητα μέτρα για να τερματίσει την κατάσταση του υπερβολικού ελλείμματος, τότε υποβάλλονται οικονομικές κυρώσεις. Καλείται δηλαδή η χώρα-μέλος σε κατάθεση ενός ποσού εν είδει προστίμου. Με άλλα λόγια, η ένταξη της Ελλάδας στην «ευρω-ζώνη» δεν την καθιστά απλώς μέλος μιας ομάδας ισχυρών οικονομιών της Ευρώπης, αλλά και της επιβάλλει την υποχρέωση να διατηρεί χαμηλό δημοσιονομικό έλλειμμα]²⁸.

²⁸ Σταμπόλης, Δ. (2001), «ΕΥΡΩ ΤΟ ΝΕΟ ΝΟΜΙΣΜΑ», Αθήνα, Εκδόσεις Οργ. ΛΙΒΑΝΗ, σελ. 13-14.

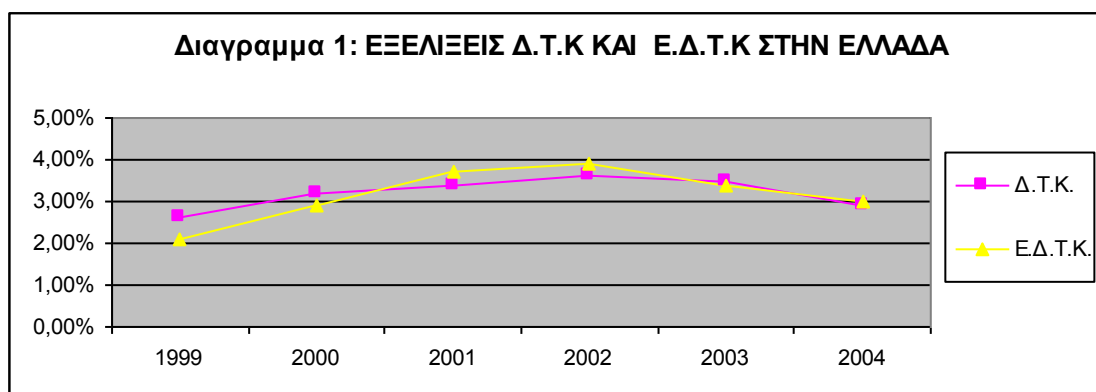
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

Η ΜΕΤΑ ΟΝΕ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

1. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΕΤΡΑΕΤΙΑ 2000-2004

Οι περισσότεροι από τους παράγοντες που είχαν επηρεάσει θετικά την πορεία της ελληνικής οικονομίας τα δύο πρώτα χρόνια μετά την υιοθέτηση του ευρώ από την Ελλάδα, εξακολούθησαν να επιδρούν ευνοϊκά και το 2003, αλλά με κάποιες διαφοροποιήσεις ως προς το βαθμό της επίδρασής τους στα επιμέρους μεγέθη της οικονομίας. Ο ΔΤΚ από το 1999 μέχρι και το 2004 παρουσιάζει, όπως βλέπουμε και από το παρακάτω διάγραμμα αυξομειώσεις.

Διάγραμμα 8: Εξελίξεις ΔΤΚ και ΕΔΤΚ στην Ελλάδα ετών 1999-2004

ΠΗΓΗ: Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών

Ωστόσο η ελληνική οικονομία συνέχισε να αναπτύσσεται με ταχύ ρυθμό και το 2004 αν και σημειώθηκε κάποια επιβράδυνση σε σύγκριση με το 2003. Έτσι το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν αυξήθηκε κατά 4,2% το 2004. Στην άνοδο του ΑΕΠ το 2004 συνέβαλαν:

- οι ευνοϊκές νομισματικές συνθήκες
- οι δημοσιονομικές εξελίξεις και
- το ευνοϊκό διεθνές περιβάλλον.

Τα πραγματικά επιτόκια παρέμειναν το 2004 σε πολύ χαμηλά επίπεδα ενισχύοντας έτσι την ιδιωτική κατανάλωση και τις ιδιωτικές επενδύσεις. Επιπλέον, κυρίως λόγω της επίδρασης των Ολυμπιακών αγώνων, οι δημοσιονομικές εξελίξεις, αν και δεν ήταν επιθυμητές επειδή οδήγησαν σε περαιτέρω αύξηση του δημοσιονομικού ελλείμματος που

θέτει έτσι σε κίνδυνο τη μακροοικονομική σταθερότητα, συνέτειναν στη συντήρηση του υψηλού ρυθμού ανόδου του ΑΕΠ. Αυτή η άνοδος επιτεύχθηκε τόσο με τη στήριξη της δημόσιας κατανάλωσης και των δημόσιων επενδύσεων όσο και με την ενίσχυση ορισμένων κατηγοριών εισοδημάτων. Ο πληθωρισμός, όπως βλέπουμε και από το παρακάτω διάγραμμα, υποχώρησε στο 2,9% από 3,5% που ήταν το 2003.

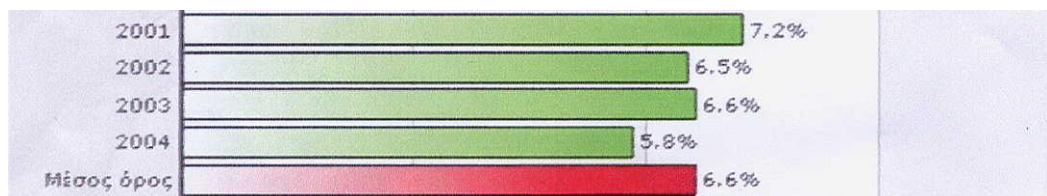
Διάγραμμα 9: Πληθωρισμός (% μεταβολή ΔΤΚ) ετών 2001-2004 και μέσος όρος αυτών

ΠΗΓΗ: Τράπεζα της Ελλάδος

Παρά την ανατίμηση του ευρώ και την περαιτέρω διάβρωση της ανταγωνιστικότητας, η μεγάλη αύξηση του όγκου του παγκόσμιου εμπορίου το 2004 έδωσε νέα ώθηση στις ελληνικές εξαγωγές υπηρεσιών και επηρέασε ευνοϊκά κυρίως τα έσοδα από τις θαλάσσιες μεταφορές. Έτσι το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, όπως βλέπουμε και από το παρακάτω διάγραμμα, υποχώρησε στο 5,8% του ΑΕΠ από 6,6% που ήταν το 2003.

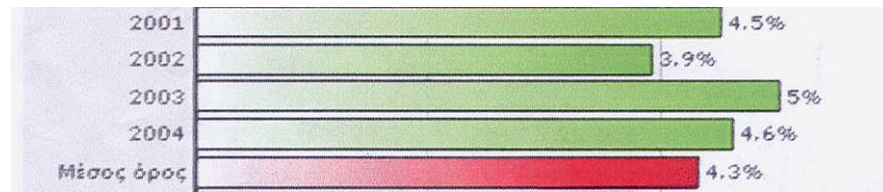
Διάγραμμα 10: Έλλειμμα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών (%ΑΕΠ) ετών 2001-2004 και μέσος όρος αυτών

ΠΗΓΗ: Τράπεζα της Ελλάδος

Παρά τον υψηλό ρυθμό ανάπτυξης, όπως βλέπουμε και από το παρακάτω διάγραμμα, δεν θα μπορούσαμε να πούμε ότι η αύξηση της απασχόλησης ήταν η ανάλογη. Βλέπουμε πάντως ότι η οικονομική ανάπτυξη στην τετραετία 2001-2004 παρουσιάζει μέσο όρο 4,3% .

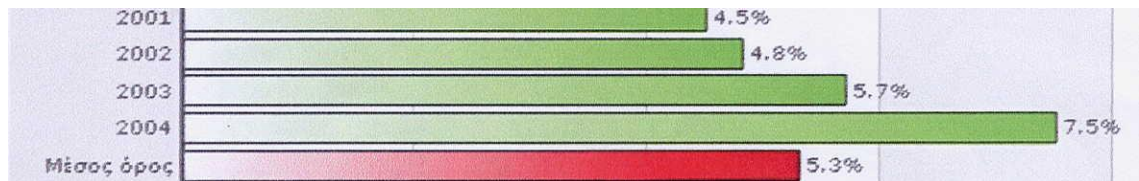
Διάγραμμα 11: Ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης ετών 2001-2004 και μέσος όρος αυτών

ΠΗΓΗ: Τράπεζα της Ελλάδος

Όσο αναφορά τις δημοσιονομικές εξελίξεις το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης, όπως βλέπουμε και από το παρακάτω διάγραμμα διευρύνθηκε από 4,5% το 2001 σε 7,5% το 2004, με αποτέλεσμα οι δημοσιονομικές ανισορροπίες να έχουν προσλάβει και πάλι πολύ μεγάλες διαστάσεις. Ο μέσος όρος δηλαδή της αύξησης του ελλείμματος αυτή την τετραετία ήταν 5,3%. Παράλληλα το Μάιο του 2004 ενεργοποιήθηκε η διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος για την Ελλάδα.

Διάγραμμα 12: Έλλειμμα γενικής κυβέρνησης (%ΑΕΠ) ετών 2001-2004 και μέσος όρος αυτών

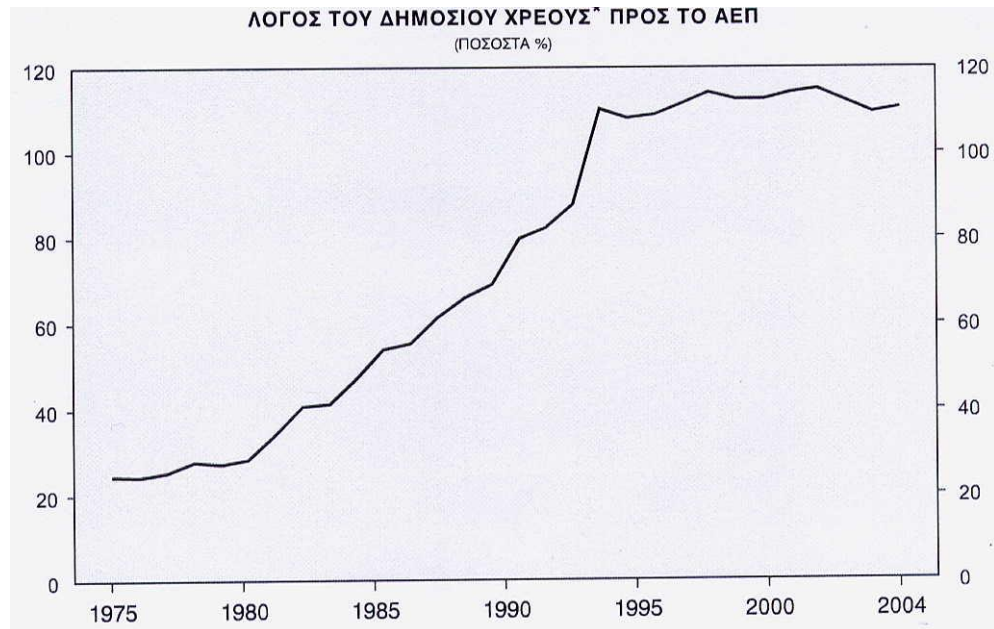
ΠΗΓΗ: Τράπεζα της Ελλάδος

Η ισχυρή, αν και με επιβραδυνόμενο ρυθμό, άνοδος της εγχώριας ζήτησης ήταν για το 2004, όπως άλλωστε και για τα προηγούμενα έτη αυτής της δεκαετίας, ο καθοριστικός παράγοντας ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας από την πλευρά της ζήτησης, συμβάλλοντας κατά 4,6 εκατοστιαίες μονάδες στην αύξηση του ΑΕΠ.

Το ενοποιημένο χρέος της γενικής κυβέρνησης ανήλθε σε 110,5% του ΑΕΠ το 2004 από 109,3% που ήταν το 2003, όπως βλέπουμε και από το παρακάτω διάγραμμα. Το δημόσιο χρέος της Ελλάδος είναι το υψηλότερο ανάμεσα στις 25 χώρες της ΕΕ και είναι σχεδόν διπλάσιο από την τιμή αναφοράς της συνθήκης του Μάαστριχτ. Το μεγάλο ύψους του χρέους, σε συνδυασμό με τα υψηλά ελλείμματα, καθιστά την παρούσα δημοσιονομική θέση μη

διατηρήσιμη και εγκυμονεί σημαντικούς κινδύνους σε περίπτωση αύξησης του επιτοκίου δανεισμού του δημοσίου ή αισθητής μείωσης του ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης.

Διάγραμμα 13: Λόγος του δημοσίου χρέους προς το ΑΕΠ

ΠΗΓΗ: Τράπεζα της Ελλάδος

Τον Μάρτιο του 2004 το Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών υπέβαλε το αναθεωρημένο Επικαιροποιημένο Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης για την περίοδο 2004-2007, όπως προβλεπόταν στην απόφαση του ECOFIN. Το ECOFIN καλούσε την Ελλάδα να λάβει απαραίτητα μέτρα για τη μείωση του ελλείμματος ώστε να διορθώσει την κατάσταση υπερβολικού ελλείμματος το αργότερο μέχρι και το 2006. Για να στηρίξει την εφαρμογή του προγράμματος αυτού, η κυβέρνηση εξήγγειλε το Μάρτιο του 2005 μια δέσμη μέτρων τα οποία περιλαμβάνουν αύξηση της έμμεσης φορολογίας, και επιβεβαίωσε τη δέσμευσή της να μειώσει το δημοσιονομικό έλλειμμα κάτω από το όριο του 3% τον επόμενο χρόνο.

2. ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 2004-2008

Γενικά, οι στόχοι της Ελληνικής οικονομίας εναρμονίζονται με τους στόχους της ΟΝΕ, αφού η Ελλάδα αποτελεί μέλος της. Έτσι σύμφωνα με τα στοιχεία που μας έχει δώσει το Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, στην έκθεσή του «Φάκελος Ελληνική Οικονομία 2004-2008», αυτοί είναι οι εξής:

- 1) Δημοσιονομική εξυγίανση.
- 2) Ανταγωνιστική οικονομία.
- 3) Ταχύτερη αύξηση της οικονομίας.
- 4) Αύξηση της απασχόλησης και μείωση της ανεργίας.
- 5) Ενίσχυση των επενδύσεων και προσέλκυση ξένων επενδυτών.
- 6) Διατήρηση και ενίσχυση της αναπτυξιακής δυναμικής.
- 7) Εξωστρέφεια.
- 8) Τόνωση της επιχειρηματικότητας.
- 9) Ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.

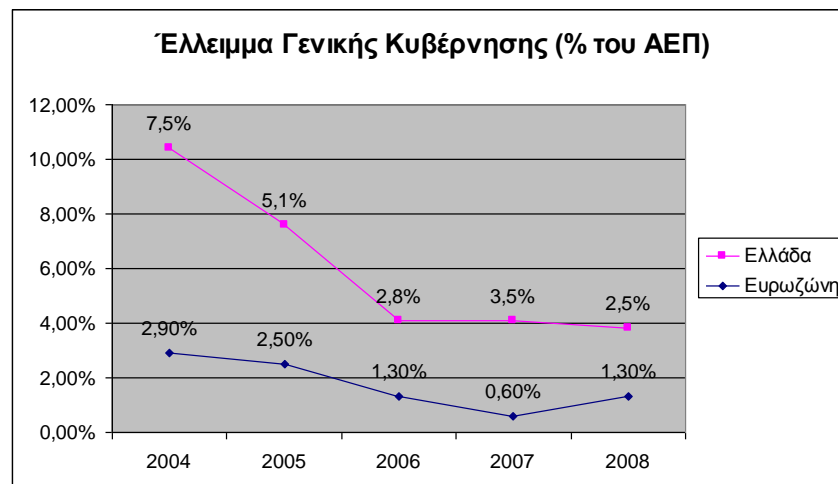
Θα μπορούσαμε όμως να πούμε ότι την χρονική περίοδο 2004-2008, τα δημοσιονομικά της Ελληνικής οικονομίας αρχίζουν να διαφοροποιούνται σε σύγκριση με την προηγούμενη περίοδο που μελετήσαμε.

Η ελληνική οικονομία βρίσκεται αυτή τη χρονιά σε κρίσιμη καμπή. Μετά από ταχεία ανάπτυξη επί σειρά ετών, η οποία συνεχίστηκε και το 2004, ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης υποχώρησε το δεύτερο εξάμηνο του 2004 και τους πρώτους μήνες του 2005. Το γεγονός αυτό αντανακλά αφενός την επάνοδο της εγχώριας ζήτησης σε διατηρήσιμους ρυθμούς αύξησης, μετά την εξάλειψη της ευεργετικής επίδρασης την οποία άσκησαν οι δαπάνες που συνδέονταν με τους Ολυμπιακούς Αγώνες και αφετέρου την αρνητική επίδραση από την άνοδο των τιμών του πετρελαίου.

Παρατηρώντας τα στοιχεία που μας δίνει το Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών στον παρακάτω Διάγραμμα, διαπιστώνουμε ότι το 2006 ήταν η πρώτη χρονιά από την ένταξη της Ελλάδας στην ΟΝΕ, όπου το ελληνικό έλλειμμα έπεσε κάτω από το όριο του 3% που έχει θέσει η ΕΕ. Τέτοιου μεγέθους μείωση ελλείμματος, με ταυτόχρονη διατήρηση των υψηλών

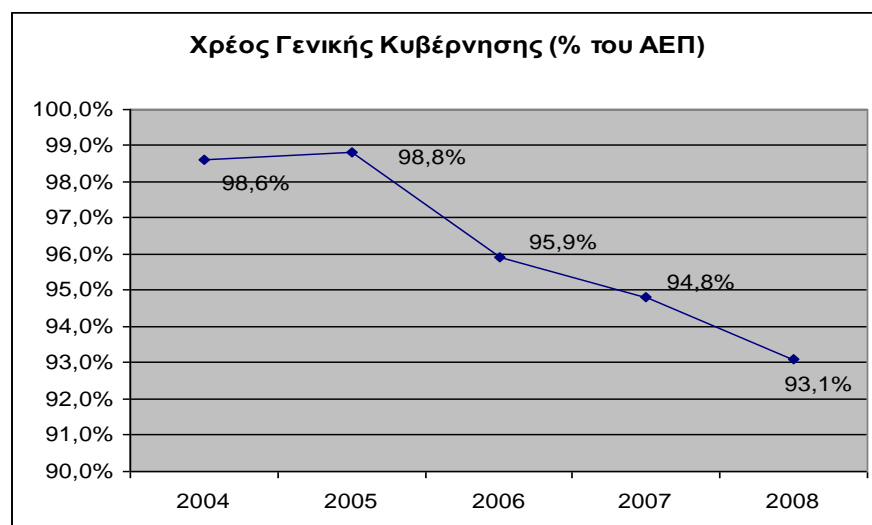
ρυθμών ανάπτυξης και μείωση της ανεργίας, δεν έχει επιτευχθεί ξανά στην πρόσφατη εμπειρία της ΕΕ. Ωστόσο αυτό που παρατηρούμε είναι ότι το 2007 το έλλειμμα σημείωσε άνοδο της τάξης του 3,5% όταν η ευρωζώνη είχε έλλειμμα μόλις 0,60% μια διαφορά διόλου ευκαταφρόνητη 2,9 μονάδων. Όμως η μεγαλύτερη διαφορά μεταξύ Ελλάδας και Ευρωζώνης παρατηρείται το 2004 όπου αυτή ανέρχεται στις 4,6 μονάδες.

Διάγραμμα 14: Έλλειμμα Γενικής Κυβέρνησης (% του ΑΕΠ).

ΠΗΓΗ: Υπουργείο Οικονομίας & Οικονομικών, «ΦΑΚΕΛΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ 2004-2008».

Διάγραμμα 15: Χρέος Γενικής Κυβέρνησης (% του ΑΕΠ)

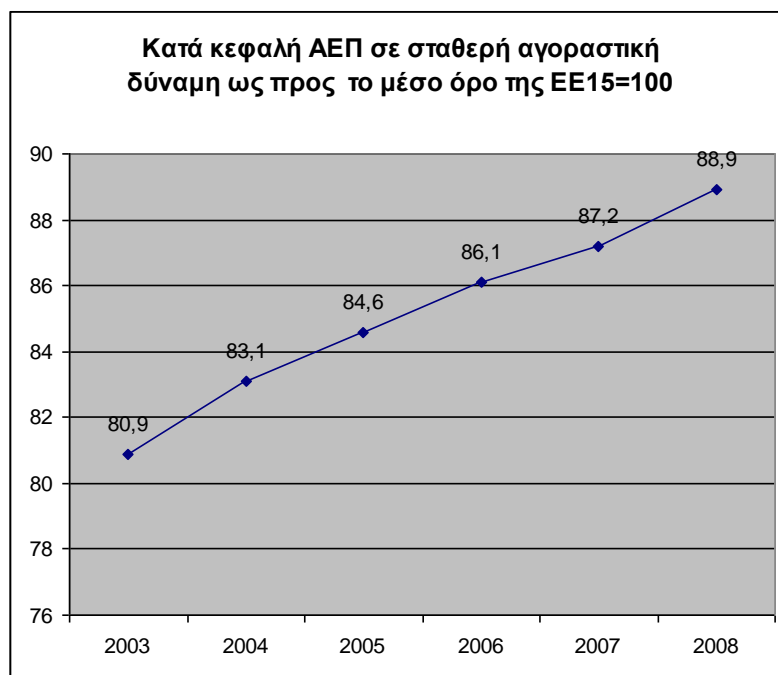

ΠΗΓΗ: Υπουργείο Οικονομίας & Οικονομικών, «ΦΑΚΕΛΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ 2004-2008».

Όσο αναφορά το δημόσιο χρέος της Ελλάδας ως ποσοστό του ΑΕΠ, κατά την ίδια χρονική περίοδο 2004-2008, βλέπουμε στο παραπάνω διάγραμμα, ότι έχει μειωθεί στα χαμηλότερα επίπεδα της τελευταίας δεκαετίας.

Το Α.Ε.Π. είναι σημαντικός δείκτης της οικονομικής ευημερίας της χώρας μας. Το δημόσιο χρέος το 1981 ήταν μόλις στο 27,1% του ΑΕΠ. Το 2004 είχε φτάσει στο 98,6% του ΑΕΠ και το 2008 μειώνεται στο 93,1%, δηλαδή περισσότερες από 10 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ που ισοδυναμεί με 25 δισεκατομμύρια ευρώ.

Διάγραμμα 16: ΑΕΠ Ελλάδας σε σύγκριση με την ΕΕ.

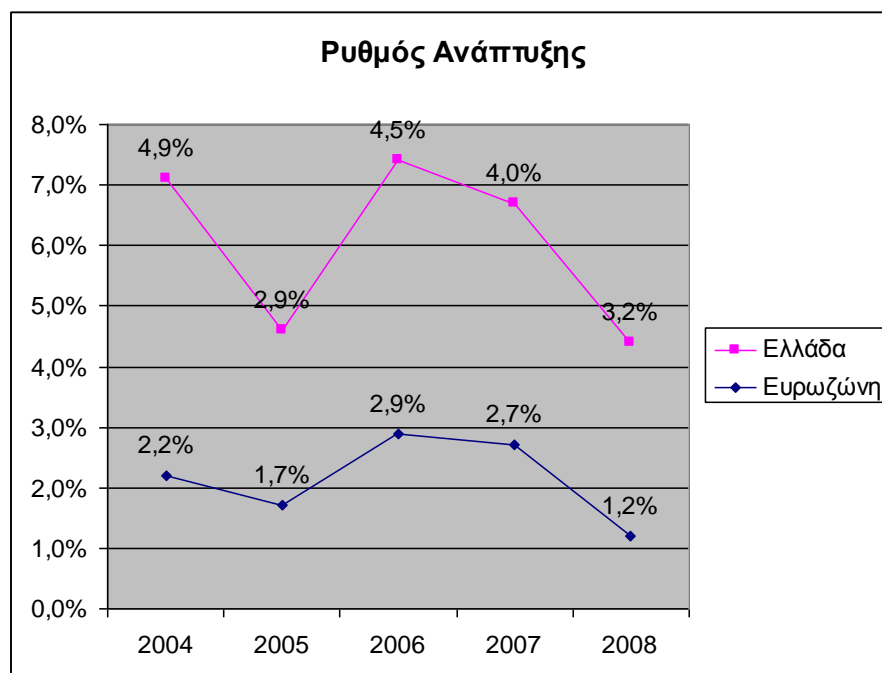

ΠΗΓΗ: Υπουργείο Οικονομίας & Οικονομικών, «ΦΑΚΕΛΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ 2004-2008» Αθήνα.

Στο παραπάνω Διάγραμμα, εμφανίζεται το ΑΕΠ της Ελλάδας σε σύγκριση με την ΕΕ. Παρατηρούμε λοιπόν ότι από το 2003 και εξής έχουμε μια αύξηση του κατά κεφαλή ΑΕΠ της Ελλάδας. Όπως παρατηρήσαμε και παραπάνω, το κατά κεφαλή ΑΕΠ της χώρας μας παρουσιάζει γενικά από το 1999 έως και σήμερα μια εντυπωσιακή άνοδο. Έτσι το 1999 ήταν 65,5 ενώ το 2008 ήταν 88,9. Έχουμε δηλαδή μία άνοδο της τάξεως των 23,4 ποσοστιαίων μονάδων σε 10 χρόνια.

Στο παρακάτω διάγραμμα παρατηρούμε το ρυθμό ανάπτυξης της Ελληνικής Οικονομίας, σύμφωνα με τα στοιχεία που μας δίνει το Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών. Βλέπουμε λοιπόν ότι παρά τις αρνητικές επιπτώσεις από τη διεθνή χρηματοπιστωτική κρίση, η οικονομική ανάπτυξη παραμένει υπερδιπλάσια από τον μέσο όρο της ευρωζώνης. Επίσης ο ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας την περίοδο 2004-2007 διαμορφώθηκε στο 4,1%, σύμφωνα πάντα με τα παρακάτω στοιχεία του διαγράμματος.

Διάγραμμα 17: Ρυθμός Ανάπτυξης της Ελληνικής Οικονομίας & της Ευρωζώνης την περίοδο 2004-2008.

ΠΗΓΗ: Υπουργείο Οικονομίας & Οικονομικών, «ΦΑΚΕΛΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ 2004-2008» Αθήνα.

Τον υψηλότερο ρυθμό ανάπτυξης τον έχουμε το 2004, χρονιά κατά την οποία η Ελλάδα ανέλαβε τη διεξαγωγή των ολυμπιακών αγώνων. Ωστόσο, σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΣΥΕ το 2005 η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας επιβραδύνθηκε μεν, αλλά λιγότερο απ' ότι είχε αρχικά προβλεφθεί. Η αναμενόμενη αυτή εξέλιξη ήταν αποτέλεσμα της υποχώρησης του ρυθμού των επενδύσεων που συνδέονταν με τους Ολυμπιακούς Αγώνες, της επιβράδυνσης του υψηλού, πάντως, ρυθμού ανόδου των ναυτιλιακών εισπράξεων από τις αρχές του 2005 και της σημαντικής ανόδου της διεθνούς τιμής του πετρελαίου. Σε κάθε περίπτωση και παρά την επιβράδυνση, η ελληνική οικονομία, λόγω και της μακροοικονομικής σταθερότητας με τη συμμετοχή στη ζώνη του ευρώ, εμφανίστηκε το 2005

αρκετά ανθεκτική στις δυσμενείς επιδράσεις και διαταραχές, εμφανίζοντας έναν από τους ταχύτερους ρυθμούς ανάπτυξης στην Ευρωζώνη, όπου ο αντίστοιχος μέσος όρος εκτιμάται μόλις σε 1,3%. Επίσης η μεγαλύτερη αύξηση σε σύγκριση με την ευρωζώνη παρατηρείται το 2006 όπου ο ρυθμός ανάπτυξης της Ελλάδας είναι 1,6 περισσότερο από εκείνον της ευρωζώνης, και αυτό εξηγείται γιατί το 2006 το Ελληνικό έλλειμμα έπεσε για πρώτη φορά κάτω από το όριο 3% που είχε θέσει η ΟΝΕ. Από το 2006 έως και το 2008 φαίνεται ότι έχουμε μια μικρή πτώση από 4,5% στο 3,2% , όμως η οικονομική ανάπτυξη παραμένει μεγαλύτερος από αυτόν της ευρωζώνης της τάξεως του 1,3 το 2007 και του 2,0 το 2008.

3. ΠΛΑΙΣΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 2008-2010

Η συνεχιζόμενη χρηματοπιστωτική κρίση που ξεκίνησε στα μέσα του 2007 και εντάθηκε από το φθινόπωρο του 2008 έχει σημαντικές επιπτώσεις σε παγκόσμιο επίπεδο τόσο για τη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος όσο και για την πραγματική οικονομία.

Αναπόφευκτα, οι επιπτώσεις από την διεθνή χρηματοπιστωτική κρίση γίνονται αισθητές και στην Ελλάδα. Για το λόγο αυτό, και στο πλαίσιο των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου τον Οκτώβριο του 2008, η Ελληνική κυβέρνηση έθεσε έγκαιρα σε εφαρμογή ένα συνολικό σχέδιο ενίσχυσης της ρευστότητας της οικονομίας με στόχο τη διασφάλιση της χρηματοδότησης των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων (ιδιαίτερα των μικρομεσαίων) και τη διατήρηση της εμπιστοσύνης στο τραπεζικό σύστημα. Επιπλέον, η Ελληνική κυβέρνηση υιοθέτησε νομοθετική ρύθμιση για την αύξηση του θεσμοθετημένου ορίου εγγύησης καταθέσεων από 20.000 ευρώ σε 100.000 ευρώ για μία περίοδο τουλάχιστον τριών ετών, ενώ επιβεβαίωσε την πολιτική της δέσμευση για την προστασία του συνόλου των καταθέσεων σε όλες τις τράπεζες που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα. Παράλληλα, λαμβάνοντας υπόψη τη δυσμενή οικονομική συγκυρία, η κυβέρνηση προχώρησε στη θεσμοθέτηση δέσμης μέτρων για την προστασία των δανειοληπτών, ειδικότερα όσον αφορά τις προϋποθέσεις διεξαγωγής πλειστηριασμών.

Πέρα από τη διαφύλαξη της σταθερότητας του τραπεζικού συστήματος, την αποκατάσταση της ομαλής λειτουργίας της χρηματοπιστωτικής αγοράς και την ενίσχυση της χρηματοδότησης της πραγματικής οικονομίας, η οικονομική πολιτική της Ελληνικής κυβέρνησης στηρίζεται σε δύο βασικούς πυλώνες. Πρώτον, στη συνέχιση της δημοσιονομικής προσαρμογής με στόχο τη μακροχρόνια βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών στο πλαίσιο του Αναθεωρημένου Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης και ταυτόχρονα στην αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κρίσης για τις πιο ευάλωτες κοινωνικές ομάδες σύμφωνα με το Σχέδιο Ανάκαμψης της Ευρωπαϊκής Οικονομίας. Στο πλαίσιο αυτό και με στόχο τη διαφύλαξη της κοινωνικής συνοχής στην παρούσα δυσμενή συγκυρία, η διατήρηση του ρυθμού αύξησης της απασχόλησης μέσω στοχευμένων μέτρων αποτελεί βασική προτεραιότητα.

Παράλληλα, η κρίση δεν οδηγεί σε αναβολή των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, καθώς η κυβέρνηση αναγνωρίζει τη σημασία τους για την ενίσχυση των αντιστάσεων της Ελληνικής οικονομίας ώστε να είναι σε καλύτερη θέση να εκμεταλλευθεί την ανάκαμψη. Για το λόγο αυτό, ο δεύτερος πυλώνας της στρατηγικής της κυβέρνησης είναι η ενίσχυση της δυναμικής ανάπτυξης της Ελληνικής οικονομίας μέσω διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στο πλαίσιο τόσο της Στρατηγικής της Λισσαβόνας όσο και του Σχεδίου Ανάκαμψης της Ευρωπαϊκής Οικονομίας. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην αύξηση της παραγωγικότητας μέσω μεταρρυθμίσεων για τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, τη μείωση του διοικητικού βάρους, τον περιορισμό της γραφειοκρατίας, την αύξηση της αποτελεσματικότητας του δημοσίου τομέα και την ενίσχυση της καινοτομίας. Επιπρόσθετα, μεγάλη βαρύτητα δίνεται στη βελτίωση του εκπαιδευτικού συστήματος, και των δομών κατάρτισης, επανακατάρτισης και δια βίου μάθησης, καθώς και στον επαναπροσδιορισμό των πολιτικών για την απασχόληση με περισσότερη έμφαση στις Ενεργητικές Πολιτικές Απασχόλησης.

Με βάση την παραπάνω στρατηγική και παρά τη δυσμενή οικονομική συγκυρία, η Ελληνική κυβέρνηση είχε προβλέψει ότι ο πραγματικός ρυθμός ανάπτυξης του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος θα ξεπεράσει το 1%, με σταδιακή επιτάχυνση εντός του χρονικού ορίζοντα του Προγράμματος.

4. Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΑ ΕΤΗ 2008- 2010

Οι δυσμενείς διεθνείς οικονομικές συνθήκες από τον Αύγουστο του 2007 επηρέασαν και την Ελληνική οικονομία. Οι οικονομικές εξελίξεις το 2008 προσδιορίστηκαν κυρίως από δύο παράγοντες: από την αύξηση των τιμών του πετρελαίου και των εμπορευμάτων μέχρι τον Ιούλιο του 2008 και από τις επιπτώσεις της κλιμακούμενης οικονομικής κρίσης, η οποία επηρέασε τις μακροοικονομικές μεταβλητές κυρίως κατά το τελευταίο τρίμηνο του έτους. Ωστόσο, η επιβράδυνση της αύξησης του ΑΕΠ φαίνεται περιορισμένη σε σύγκριση με τις προοπτικές σε διεθνές επίπεδο. Κατά τα τρία πρώτα τρίμηνα του 2008, η αύξηση του ΑΕΠ παρέμεινε ισχυρή, αν και σε πτωτική πορεία, και πάνω από το μέσο όρο της ευρωζώνης. Σε ετήσια βάση, το ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 3,6% κατά το δεύτερο τρίμηνο και κατά 3,1% το τρίτο τρίμηνο, με το μέσο ρυθμό ανάπτυξης της ευρωζώνης να διαμορφώνεται στο 1,4% και 0,8% αντίστοιχα. Οι εξελίξεις για την εγχώρια ζήτηση και τις εξαγωγές ήταν σχετικά πιο ευνοϊκές, αν και η επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας είναι εμφανής.

Όσον αφορά στις επενδύσεις, κατά τα τρία πρώτα τρίμηνα του έτους οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου μειώθηκαν σημαντικά σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2007. Η επιβράδυνση του ρυθμού αύξησης των επενδύσεων αντανακλά τη σημαντική επιβράδυνση της ιδιωτικής κατασκευαστικής δραστηριότητας και, συνεπώς, μια πιθανή διόρθωση στην αγορά στέγης. Η άποψη αυτή υποστηρίζεται επίσης από το γεγονός ότι κατά τη διάρκεια του τρίτου τριμήνου του 2008 υπάρχει μια σημαντική πτώση άνω του 20% στις κατασκευαστικές άδειες. Ωστόσο, κατά τα τρία πρώτα τρίμηνα του έτους, οι πιστώσεις προς τις εγχώριες επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά διατήρησαν ρυθμό αύξησης κοντά στο 20%, αν και ο ρυθμός πιστωτικής επέκτασης προς τα νοικοκυριά ήταν κάπως χαμηλότερος. Οι εν λόγω εξελίξεις σηματοδοτούν χαμηλότερη ζήτηση δανείων, λόγω της αύξησης των επιτοκίων για στεγαστικά δάνεια, καθώς και πιο αυστηρούς κανόνες από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα κατά την έγκριση των δανείων²⁹.

Οι εξελίξεις όσον αφορά στην εγχώρια οικονομική δραστηριότητα αντικατοπτρίζουν την αύξηση της συνολικής ιδιωτικής και δημόσιας κατανάλωσης μέχρι τα μέσα του 2008, που τόνωσε τη συνολική τελική ζήτηση, ενώ, από το τρίτο τρίμηνο του έτους και μετά, ο ρυθμός αύξησης της ιδιωτικής και δημόσιας κατανάλωσης μειώθηκε. Η μείωση αυτή σε ένα βαθμό οφείλεται στην επιβράδυνση του ρυθμού αύξησης των λιανικών πωλήσεων. Οι δείκτες

²⁹ Εισηγητική έκθεση του διοικητή της τράπεζας της Ελλάδος οικονομικού έτους 2008.

οικονομικού κλίματος και οι δείκτες επιχειρηματικών προσδοκιών δείχνουν επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης και του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, η οποία φαίνεται να εντείνεται από το δεύτερο τρίμηνο του έτους και, ιδιαίτερα, στο μεταποιητικό τομέα.

Στον εξωτερικό τομέα, οι εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών κατέγραψαν απότομη πτώση κατά το τρίτο τρίμηνο του 2008, σηματοδοτώντας επιδείνωση στις εισαγωγές αγαθών. Οι εξελίξεις στις εισαγωγές αγαθών αποδίδονται στην αύξηση του δείκτη τιμών εισαγομένων, ως αποτέλεσμα της αύξησης των τιμών του πετρελαίου. Η αύξηση των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών, από την άλλη πλευρά, διατηρήθηκε σε υψηλά επίπεδα κατά τα δύο πρώτα τρίμηνα, κυρίως εξαιτίας του υψηλού ρυθμού αύξησης των εξαγωγών υπηρεσιών. Ωστόσο, κατά το τρίτο τρίμηνο η αύξηση των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών περιορίστηκε. Συνολικά, κατά το τρίτο τρίμηνο, το έλλειμμα του εξωτερικού τομέα, σε εθνολογιστική βάση μειώθηκε, συμβάλλοντας θετικά στο ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ.

Όσον αφορά τις εξελίξεις στην αγορά εργασίας, η αύξηση της απασχόλησης παραμένει θετική, αναδεικνύοντας μια σχετικά «ανθεκτική» αγορά εργασίας. Το ποσοστό ανεργίας μειώθηκε σε 7,2% κατά το δεύτερο και το τρίτο τρίμηνο του 2008 από 8,3% το πρώτο τρίμηνο (στοιχεία Έρευνας Εργατικού Δυναμικού).

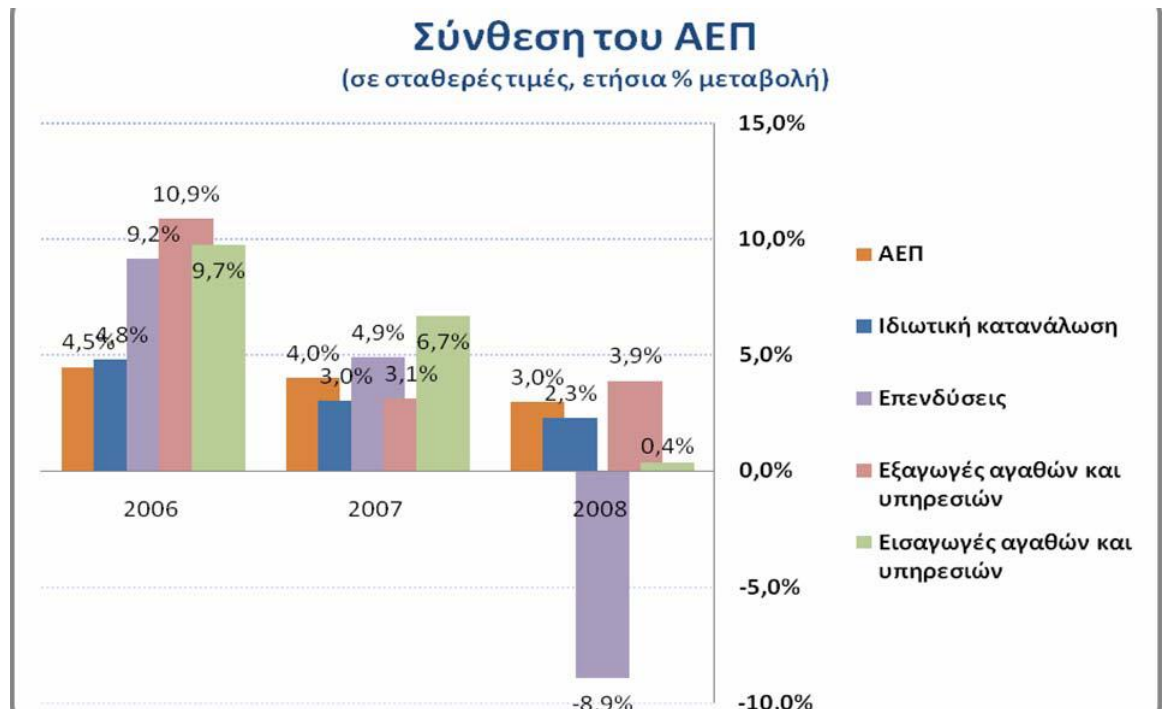
Υπό το πρίσμα της επιδείνωσης των οικονομικών προοπτικών, η οποία αρχίζει να γίνεται εμφανής κυρίως από το τρίτο τρίμηνο του 2008, ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ για το 2008 εκτιμάται σε 3,0%. Οι εκτιμήσεις αυτές αποτελούν αναθεώρηση προς τα κάτω του ρυθμού αύξησης του ΑΕΠ, κατά 1,0 εκατοστιαία μονάδα σε σύγκριση με τις προβλέψεις που περιλαμβάνονται στην περσινή επικαιροποίηση του Π.Σ.Α.. Η επιβράδυνση στο ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ προέρχεται από το χαμηλότερο ρυθμό αύξησης της ιδιωτικής κατανάλωσης (2,3% σε σταθερές τιμές), και από την έντονη κάμψη στις ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου κατά 8,9%, αντανακλώντας τη σημαντική μείωση κατά 15,0% στη συνολική κατασκευαστική δραστηριότητα και κατά 25,0% στις επενδύσεις κατοικιών. Οι συνολικές επενδύσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ αναμένεται να μειωθούν στο 19,9% από 22,5% το 2007. Ωστόσο, οι επενδύσεις της γενικής κυβέρνησης εκτιμάται ότι αυξήθηκαν σε πραγματικούς όρους κατά 4,0%, οδηγώντας σε τόνωση της ζήτησης και ενισχύοντας την προοπτική της οικονομικής ανάκαμψης³⁰.

Από μια πιο θετική οπτική γωνία, αν και μια μικρή μείωση στο σύνολο των εξαγωγών θα ήταν αναμενόμενη, κυρίως λόγω του περιορισμού των εξαγωγών υπηρεσιών (κυρίως στον

³⁰ Εισηγητική έκθεση του διοικητή της τράπεζας της Ελλάδος οικονομικού έτους 2008.

τουρισμό και στις υπηρεσίες μεταφορών), το περιεχόμενο των εξαγωγών αγαθών, καθώς και η γεωγραφική εξειδίκευση των εμπορικών ροών προς χώρες με υψηλότερη ανάπτυξη, αναμένεται να περιορίσει ενδεχόμενες αρνητικές πιέσεις στις εξαγωγές. Έτσι, οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών εκτιμάται ότι αυξήθηκαν το 2008 κατά 3,9%, αντικατοπτρίζοντας αύξηση κατά 7,7% των εξαγωγών υπηρεσιών και μείωση κατά 1,1% των εξαγωγών αγαθών. Οι εξελίξεις αυτές υποδηλώνουν μια συμβολή στην αύξηση του ΑΕΠ κατά 0,93 ποσοστιαίες μονάδες. Οι εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών από την άλλη πλευρά, εκτιμάται ότι έχουν επιδεινωθεί ραγδαία, με ρυθμό αύξησης 0,4%, κυρίως λόγω της σημαντικής μείωσης των εισαγωγών αγαθών κατά 2,3%. Οι εξελίξεις αυτές οφείλονται στη μείωση των καταναλωτικών δαπανών, καθώς και στη χαλάρωση των πιέσεων στις τιμές του πετρελαίου. Το εξωτερικό ισοζύγιο αναμένεται να συμβάλει κατά 0,79 ποσοστιαίες μονάδες στην αύξηση του ΑΕΠ, ενώ η τελική εγχώρια ζήτηση κατά 0,30 ποσοστιαίες μονάδες, συνεισφορά που βρίσκεται σε ιστορικά χαμηλό επίπεδο και αντανακλά την αρνητική συμβολή των ακαθάριστων επενδύσεων παγίου κεφαλαίου κατά 2,18 ποσοστιαίες μονάδες.

Διάγραμμα 18: Η σύνθεση του ΑΕΠ χρονικής περιόδου 2006-2008.

Το πραγματικό κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος εκτιμάται ότι επιταχύνθηκε ελαφρά κατά 0,9% σε σύγκριση με ρυθμό 3,5% το 2007, σηματοδοτώντας με τον τρόπο αυτό βελτίωση συνολικά της ανταγωνιστικότητας της χώρας, ενώ προβλέπεται επίσης, συγκράτηση των ονομαστικών μισθών. Η απασχόληση εκτιμάται ότι αυξήθηκε κατά 1,0% και το ποσοστό ανεργίας εκτιμάται στο 7,5%, σε εθνικολογιστική βάση, καταγράφοντας μια αθροιστική μείωση κατά 1,1 ποσοστιαία μονάδα κατά την περίοδο 2006-2008.

Παρά τη θετική επίδραση της μείωσης των τιμών του πετρελαίου και των εμπορευμάτων από τον Ιούλιο του 2008, καθώς και τον περιορισμό της οικονομικής δραστηριότητας, τόσο ο αποπληθωριστής του ΑΕΠ ως μέτρο του πληθωρισμού όσο και ο αποπληθωριστής της ιδιωτικής κατανάλωσης εκτιμώνται το 2008 στο 4,3% και στο 4,2% αντίστοιχα, έναντι 2,9 % και 3,2% το 2007. Αυτό οφείλεται σε ένα αποτέλεσμα συγκριτικής βάσης από έκρηξη των τιμών του πετρελαίου και των εμπορευμάτων κατά τη διάρκεια των δύο πρώτων τριμήνων του έτους. Το ποσοστό πληθωρισμού (μετρούμενο από το Δείκτη Τιμών Καταναλωτή Δ.Κ.Τ.) παρέμεινε σε σταθερά υψηλά επίπεδα (4,6% για την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου), ωστόσο, η τάση αυτή φαίνεται να έχει αντιστραφεί, καθώς ο ρυθμός μεταβολής του Δ.Τ.Κ. μειώθηκε στο 3,9% τον Οκτώβριο του 2008 και στο 2,9% το Νοέμβριο, ενώ περαιτέρω μείωση στο 2,0% σημειώθηκε το Δεκέμβριο του 2008. Ο πυρήνας του Δ.Τ.Κ. επίσης παρουσίασε επιβράδυνση στο 3,4% το Δεκέμβριο του 2008, διατηρώντας μια μάλλον σταθερή τάση σε όλη τη διάρκεια του έτους. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι γίνεται μία παραδοχή για ακαμψία των τιμών κατά την εξέταση της συνολικής επίδρασης στον Δ.Τ.Κ από τη μείωση στον πληθωρισμό λόγω των καυσίμων. Από την άλλη πλευρά, η υποτίμηση του ευρώ από τον Αύγουστο του 2008, εάν διατηρηθεί, θα μπορούσε να περιορίσει την ενδεχόμενη αντιπληθωριστική επίδραση της μείωσης των τιμών των βασικών εμπορευμάτων.

[Όπως είπαμε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, βασική επιδίωξη της οικονομικής πολιτικής για το έτος 2009, σύμφωνα με το Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης, ήταν μεταξύ των άλλων και ο περιορισμός του ελλείμματος της κεντρικής κυβέρνησης στο 5% του ΑΕΠ. Ωστόσο, ο στόχος αυτός δεν επιτεύχθηκε γιατί το έλλειμμα διαμορφώθηκε στο 12,2%.

Η δυσμενής αυτή εξέλιξη οφείλεται:

- Στην υστέρηση των εσόδων του τακτικού προϋπολογισμού κατά 8.727 εκατ. Ευρώ (3,63% του ΑΕΠ) και στην αύξηση των επιστροφών εσόδων κατά 1.300 εκατ. Ευρώ (0,54% του ΑΕΠ).

- Στην αύξηση των πρωτογενών δαπανών του τακτικού προϋπολογισμού κατά 4.320 εκατ. Ευρώ (1,80% του ΑΕΠ).
- Στην αύξηση των δαπανών για τόκους κατά 240 εκατ.ευρώ, (0,1% του ΑΕΠ).
- Στην υστέρηση των εσόδων του Π.Δ.Ε., λόγω των μειωμένων εισφορών από την ΕΕ κατά 1.394 εκατ. Ευρώ (0,58% του ΑΕΠ).
- Στην αύξηση των δαπανών του Π.Δ.Ε. κατά 700 εκατ. Ευρώ ή 0,29% του ΑΕΠ και τέλος
- Στην αρνητική επίδραση κατά 0,3% λόγω επανεκτίμησης του ΑΕΠ προς τα κάτω.

Όλες αυτές οι δυσμενείς εξελίξεις στα μεγέθη της κεντρικής κυβέρνησης, καθώς και η μείωση των αποτελεσμάτων των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης και ΟΤΑ, λόγω και της αποτύπωσης στο έλλειμμα μέρους των οφειλών των νοσηλευτικών ιδρυμάτων, η αύξηση των εξοπλιστικών προγραμμάτων και η μείωση των εθνικολογιστικών προσαρμογών, έχουν ως συνέπεια την αύξηση του ελλείμματος της γενικής κυβέρνησης στο 12,7% του ΑΕΠ από 3,7% που είχε προβλεφθεί στο επικαιροποιημένο Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης.

Όπως βλέπουμε και από τον παρακάτω πίνακα, τα έσοδα του τακτικού προϋπολογισμού για το οικονομικό έτος 2009 εκτιμάται ότι θα διαμορφωθούν στα 54.260 εκατ. Ευρώ παρουσιάζοντας μείωση της τάξης των 1,9% σε σχέση με τα αντίστοιχα έσοδα του 2008.

Η υστέρηση των εισπράξεων έναντι των προβλέψεων του προϋπολογισμού 2009 όσο και του Επικαιροποιημένου Προγράμματος Σταθερότητας και Ανάπτυξης 2008-2011 οφείλεται στην υποεκτίμηση των επιπτώσεων της κρίσης στην πραγματική οικονομία, καθώς και στην κατάρρευση του φοροεισπρακτικού μηχανισμού. Η οικονομική κρίση που πλήττει και τη χώρα μας προκάλεσε μείωση της συνολικής ζήτησης με εμφανείς επιπτώσεις στα έσοδα από φόρους συναλλαγών και κατανάλωσης. Ιδιαίτερα δε μειωμένες παρουσιάζονται οι εισπράξεις από ΦΠΑ αλλά και από φόρους μεταβίβασης ακινήτων και τέλη ταξινόμησης αυτοκινήτων.

Πίνακας 14: Ο τακτικός προϋπολογισμός 2008-2010

	2008		2009		2010	Μεταβολή %	
	Πραγματοποιήσεις	Προϋπολογισμός	ΠΣΑ	Εκτιμήσεις	Προβλέψεις	2009/2008	2010/2009
1. Καθαρά έσοδα	51.680	62.272	59.287	49.260	53.700	-4,7	9
α. Τακτικά έσοδα	55.334	64.200	61.615	53.140	56.950	-4,0	7,2
β. Έσοδα καταργηθέντα ειδικών λογαριασμών		972	972	1.065	1.120		5,2
γ. Έσοδα προγράμματος αντιμετώπισης της χρηματοπιστωτικής κρίσης		400	400	55	280		
δ. Επιστροφές φόρων	3.654	3.300	3.700	5.000	4.650	36,8	-7,0
2. Δαπάνες	61.642	65.978	66.878	71.438	69.796	15,9	-2,3
α. Τόκοι	11.207	12.000	12.100	12.340	12.950	10,1	4,9
β. Πρωτογενείς δαπάνες	50.435	53.978	54.778	59.098	56.846	17,2	-3,8
3. Έλλειμμα	-9.962	-3.706	-7591	-22178	-16096	122,6	27,4

ΠΗΓΗ: Τράπεζα της Ελλάδας

Κατά το 2009 με στόχο το μερικό περιορισμό της περαιτέρω επιδείνωσης του αρνητικού ρυθμού μεταβολής των εσόδων πάρθηκαν τα εξής μέτρα:

- Αναπροσαρμογή των συντελεστών του ειδικού φόρου κατανάλωσης (ΕΦΚ) της αμόλυβδης βενζίνης από 26/6/09
- Παράταση έως 30/6/09 της προθεσμίας για την περαίωση εκκρεμών φορολογικών υποθέσεων και τη ρύθμιση ληξιπρόθεσμων οφειλών στο Δημόσιο.
- Αναπροσαρμογή από τις 5/2/09 του ΕΦΚ της αιθυλικής αλκοόλης και των αλκοολούχων ποτών, καθώς και του κατώτατου ορίου του ΦΕΚ στα σιγάρα.
- Έκτακτη οικονομική εισφορά των φυσικών προσώπων με δηλωθέν εισόδημα το οικονομικό έτος 2008 άνω των 60.000 ευρώ.
- Ειδικός φόρος επιβατικών αυτοκινήτων και μοτοσικλετών ιδιωτικής χρήσης με κινητήρα μεγάλου κυλινδρισμού.
- Αναπροσαρμογή του τέλους συνδρομητών κινητής τηλεφωνίας και επιβολή τέλους καρτοκινητής τηλεφωνίας.

- Έκτακτη εφάπαξ εισφορά και ετήσιος ειδικός φόρος ιδιωτικών πλοίων αναψυχής.
- Αναπροσαρμογή των τελών κυκλοφορίας έτους 2010 των επιβατικών αυτοκινήτων οχημάτων ιδιωτικής χρήσης, τα οποία εφεξής θα υπολογίζονται με βάση τον κυβισμό, αλλά και την περιβαλλοντική επιβάρυνση του κινητήρα των οχημάτων.

Πέρα από αυτά τα μέτρα λαμβάνονται άμεσα μέτρα για τη στήριξη των αδύναμων εισοδηματικά ομάδων. Προς την κατεύθυνση αυτή προγραμματίζονται πολλές δράσεις. Η αποκατάσταση της ρευστότητας στην οικονομία αποτελεί ίσως τον κρισιμότερο παράγοντα επαναφοράς της ελληνικής οικονομίας σε τροχιά ανάκαμψης. Είναι ανάγκη να στηριχθούν σε αυτές τις δύσκολες συνθήκες πιστωτικής ασφυξίας τα υπερχρεωμένα νοικοκυριά και επιχειρήσεις. Παράλληλα λαμβάνονται μέτρα για την στήριξη των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων.

5. ΑΙΤΙΕΣ ΣΤΑΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

[Τα κύρια χαρακτηριστικά της οικονομικής κρίσης και ύφεσης στην χώρα μας, υποστηρίζεται ότι αναφέρονται στο έλλειμμα εμπιστοσύνης και αξιοπιστίας, καθώς και στον πολυδιάστατο χαρακτήρα της και στο δίδυμο περιεχόμενό της (δημόσιο έλλειμμα και δημόσιο χρέος, εξωτερικό έλλειμμα και χρέος).

Όμως, η κατάσταση της ελληνικής οικονομίας σήμερα χαρακτηρίζεται ως αρκετά σοβαρή, με την έννοια ότι εκτός του δημόσιου ελλείμματος και του δημόσιου χρέους, πλήττεται και από την έντονη ανισοκατανομή του εισοδήματος, την υψηλή ανεργία (12,1 τον Φεβρουάριο 2010 [605.000 άτομα] από 9,1% τον Φεβρουάριο 2009 με πραγματική ανεργία 18,1% [900.000 άτομα] και νέα ποσοτικά και ποιοτικά χαρακτηριστικά και σοβαρές αρνητικές προοπτικές για την δεκαετία 2010-2020 όπου το CEDEFOP προβλέπει την δημιουργία μόνο 107.000 νέων θέσεων εργασίας, αντί 450.000 νέων θέσεων εργασίας κατά την δεκαετία 2000-2010), και την τεχνολογική και καινοτομική κατάρρευση της παραγωγικής της βάσης.

Όμως, το ερώτημα που προκύπτει είναι, πως η ελληνική οικονομία κατά την διάρκεια των τελευταίων δέκα ετών με συνεχή αύξηση του Α.Ε.Π. και έντονη ανισοκατανομή του εισοδήματος προσφεύγει σε δανεισμό (260 δις ευρώ), σε συνεχή αύξηση του δημόσιου χρέους (115% ΑΕΠ 2009, 125% ΑΕΠ 2010) και αύξηση του χρέους του ιδιωτικού τομέα (επιχειρήσεις, νοικοκυριά) (107% ΑΕΠ 2010 από 43,3% ΑΕΠ το 2000 και 76,4% ΑΕΠ το 2005);

Η επιστημονική έρευνα έχει αποδείξει ότι το σημερινό δημοσιονομικό και παραγωγικό πρόβλημα της χώρας δεν οφείλεται στο επίπεδο των μισθών και των συντάξεων. Υποστηρίζεται ως ένας σοβαρός λόγος το χαμηλό επίπεδο της εθνικής αποταμίευσης κατά τα τελευταία δέκα έτη, δεδομένου ότι η ακαθάριστη εθνική αποταμίευση, δημόσια και ιδιωτική μαζί, μόλις ξεπερνούσε το 7% του Α.Ε.Π. το 2008 και το 5% το 2009 λόγω των υψηλών δημοσιονομικών ελλειμμάτων και της ταχείας αύξησης της ιδιωτικής κατανάλωσης (2004-2008 αυξήθηκε με ετήσιο ρυθμό 3,8%, ενώ στην ζώνη του ευρώ αυξήθηκε κατά 1,5%), ποσό ανεπαρκές για την χρηματοδότηση ακόμη και των τρεχουσών επενδύσεων (ΤτΕ, 2010).

Επιπλέον οφείλεται, κατά κύριο και αποκλειστικό λόγο,:

- στην δανειακή μεγέθυνση της δημόσιας και ιδιωτικής κατανάλωσης,
- στις υπερτιμολογήσεις των κρατικών προμηθειών,
- στις φοροαπαλλαγές προς τις επιχειρήσεις που στέρησαν από έσοδα τον Κρατικό Προϋπολογισμό (7,7% του Α.Ε.Π. οι άμεσοι φόροι στην Ελλάδα, 13,1% του Α.Ε.Π. οι άμεσοι φόροι στην Ε.Ε.-27, συμμετοχή στην Ελλάδα των μισθωτών και συνταξιούχων κατά 81,5% στο δηλωθέν εισόδημα φυσικών προσώπων και κατά 78,7% στην φορολογία του εισοδήματος φυσικών προσώπων),
- στην ανισοκατανομή του εισοδήματος,
- στην απελευθέρωση της φοροδιαφυγής
- στην κατάρρευση του μηχανισμού ελέγχου είσπραξης των εσόδων του κράτους,
- στην εισφοροδιαφυγή,
- στην ευέλικτη, αδήλωτη και ανασφάλιστη εργασία καθώς και
- στην συρρίκνωση του τεχνολογικού και καινοτομικού δυναμικού της χώρας.

Η προσφυγή στον «μηχανισμό στήριξης» της ελληνικής οικονομίας από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, κινείται στην κατεύθυνση της αυστηρής δημοσιονομικής πειθαρχίας για την μείωση των δημοσίων ελλειμμάτων, με αποτέλεσμα η παντελής έλλειψη αναδιανεμητικών και αναπτυξιακών στοιχείων να παρατείνει τις συνθήκες οικονομικής κρίσης και ύφεσης της ελληνικής οικονομίας κατά τα επόμενα χρόνια.

Παράλληλα, θα δημιουργηθούν όροι στασιμοπληθωρισμού, κραχ στην αγορά εργασίας με την σοβαρή αύξηση της ανεργίας και την αποδόμηση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης.

Γι' αυτούς ακριβώς τους λόγους θεωρούμε ότι θα απαιτηθούν αρκετά χρόνια (2018) για να επανέλθει το επίπεδο ανεργίας σ' αυτό (7,8%) πριν την εκδήλωση της οικονομικής κρίσης (φθινόπωρο 2008). Έτσι, η δυσχερής διαχείριση του δημόσιου ελλείμματος και του δημόσιου χρέους με το τεράστιο κοινωνικό κόστος απειλείται να υπονομευτεί από τις δυσμενείς εξελίξεις της πραγματικής οικονομίας.

Το αναπτυξιακό πρόβλημα της ελληνικής και ευρωπαϊκής οικονομίας δεν εξαντλείται στα έσοδα, τις δαπάνες, το δημόσιο έλλειμμα και το δημόσιο χρέος. Είναι πολύ βαθύτερο και σοβαρότερο και σχετίζεται κυρίως όχι με τον εμπειρικό και πρακτικό χαρακτήρα επίλυσής του, αλλά με την οπτική που αξιολογείται το οικονομικό και κοινωνικό πρόβλημα στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Από την άποψη αυτή εάν το πρόβλημα αξιολογείται με μονεταριστικούς όρους ως δημοσιονομικό και διαχειριστικό, τότε η περίοδος 2010-2015 στην Ευρωπαϊκή Ένωση και ιδιαίτερα στα κράτη-μέλη της Ανατολικής και Μεσογειακής περιφέρειάς της, θα χαρακτηριστεί από την παράταση ή την πρόκληση δεύτερου κύματος ύφεσης και στασιμότητας, με την σημαντική αύξηση της ανεργίας. Κι' αυτό γιατί η παράταση παραμονής της ελληνικής οικονομίας στον «θάλαμο καταστολής», με την αρνητική εξέλιξη του ΑΕΠ, διαχειρίζεται με τεράστιο αναπτυξιακό και κοινωνικό κόστος τα δημοσιονομικά προβλήματα (δημόσιος τομέας) και δεν ευνοεί την δημιουργία συνθηκών παραγωγής πρωτογενών πλεονασμάτων και συρρίκνωσης των χρεών του ιδιωτικού τομέα (107% ΑΕΠ 2010) (επιχειρήσεις και νοικοκυριά). Παράλληλα, δημιουργεί τις προϋποθέσεις δημιουργίας μίας νέας οικονομικής ηπείρου στον πλανήτη, την «Λατινική Ευρώπη», αποτελούμενη από τις χώρες της Ανατολικής και Μεσογειακής Ευρώπης.

Αντίθετα, εάν το πρόβλημα αξιολογείται με όρους αναδιανεμητικούς, ως αναπτυξιακό και κοινωνικό, με την έννοια της κατάρρευσης του αναπτυξιακού μοντέλου στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση, τότε απαιτείται παραγωγική και καινοτομική ανασυγκρότηση του ιδιωτικού τομέα για την παραγωγή πρωτογενών πλεονασμάτων με σεβασμό στην εργασιακή και ασφαλιστική νομιμότητα]³¹.

³¹ INE-ΓΕΣΕΕ, (Μάιος 2010), «Η κρίση της Ελληνικής οικονομίας: από το αδιέξοδο στην έξοδο», άρθρο του Ρομπόλη Σάββα

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ελληνική οικονομία ειδικότερα μετά το 1980 και μέχρι σήμερα δοκιμάζεται από την ύπαρξη διογκωμένων ελλειμμάτων στον ευρύτερο δημόσιο τομέα. Κατά γενική ομολογία, η μεγέθυνση των κρατικών ελλειμμάτων οφείλεται στη διόγκωση των δημοσιονομικών δαπανών. Άμεση συνέπεια της διόγκωσης του εν λόγω ελλείμματος όπως και του δημοσίου χρέους ήταν η αποσταθεροποίηση βασικών μακροοικονομικών και δημοσιονομικών δεικτών της ελληνικής οικονομίας. Μετά το 1985 εφαρμόστηκαν τέσσερα προγράμματα σταθεροποίησης της οικονομίας, όμως, τα αποτελέσματα δεν ήταν ιδιαίτερα ικανοποιητικά και σε κάποιες περιπτώσεις δημιουργήθηκαν δευτερογενή προβλήματα, όπως για παράδειγμα η μεγέθυνση της παραοικονομίας και η διεύρυνση του χάσματος μεταξύ εύπορων και φτωχών οικονομικών τάξεων³².

Ένα από τα χαρακτηριστικά της περιόδου 1975-1990 ήταν ότι οι ασκούντες οικονομική πολιτική στη χώρα μας παραμέλησαν την πλευρά της προσφοράς και ως εκ τούτου δεν αξιοποιήθηκε, αλλά αντίθετα υποαπασχολήθηκε, το διαθέσιμο παραγωγικό δυναμικό της ελληνικής οικονομίας. Αυτό είχε ως συνέπεια να απομακρύνεται συνέχεια η ελληνική οικονομία από το επίπεδο πλήρους απασχόλησης.

Επιπλέον δεν έγινε ο απαραίτητος εκσυγχρονισμός του πάγιου εξοπλισμού και της υποδομής για την παραγωγή πρώτων υλών, που ήταν αναγκαίος μετά την εμφάνιση της πρώτης και δεύτερης πετρελαϊκής κρίσης.

Αξιοσημείωτο επίσης είναι το γεγονός ότι οι μισθολογικές αυξήσεις κατά την δεκαετία του 1970 υπερέβησαν τη μέση παραγωγικότητα και το μερίδιο της εργασίας έφθασε ψηλά, όταν στις χώρες του εξωτερικού αυτό το μερίδιο ήταν χαμηλό. Η κατάσταση αυτή επιδεινώθηκε με τις ψηλές αυξήσεις του εργατικού κόστους του 1982. Αυτές οι αυξήσεις του εργατικού κόστους, ενώ από κοινωνικής πλευράς ήταν επιθυμητές, οδήγησαν στην συρρίκνωση των κερδών και στη μείωση της οριακής ροπής για επενδύσεις.

Ως συνέπεια της αυξημένης κυβερνητικής δαπάνης τα ελλείμματα του προϋπολογισμού αυξήθηκαν με ρυθμό περί το 23,63% ετησίως. Αυτά τα ελλείμματα χρηματοδοτούνταν όλο και περισσότερο με έκδοση χρήματος. Επειδή η οικονομία δεν μπορούσε να αναπτυχθεί τόσο γρήγορα εξαιτίας δυσμενών εξωτερικών συνθηκών, όσο

³² Βαμβούκας Γ., (1997), «Ελληνική Οικονομία, Πολιτική για την ανάπτυξη και την εξυγίανση των δημοσίων οικονομικών», Αθήνα, εκδόσεις «το Οικονομικό», σελ. 135.

ανέμενε η κυβέρνηση από την διεύρυνση της εξαγωγικής ζήτησης, η οικονομία έπρεπε να αναπτυχθεί μέσω υποκίνησης της εγχώριας ζήτησης. Ωστόσο, μια τέτοια πολιτική σε συνδυασμό με αυξήσεις των μισθών επηρέασε την πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία. Οι επεκτατικές πολιτικές είχαν τρεις συνέπειες:

1. αύξησαν το ονομαστικό επιτόκιο μειώνοντας παράλληλα το πραγματικό επιτόκιο,
2. αύξησαν το επίπεδο τιμών επηρεάζοντας έτσι την πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία και
3. αύξησαν το εισόδημα.

Επιπροσθέτως οι εξωτερικές συνθήκες όπως οι υψηλές τιμές του πετρελαίου αύξησαν το κόστος παραγωγής. Όλες αυτές οι συνθήκες ήταν υπεύθυνες για τα εμπορικά ελλείμματα.

Η πολιτική αυτή είχε σαν αποτέλεσμα τη μείωση των ιδιωτικών επενδύσεων από το 1980, η οποία στα επόμενα χρόνια δεν ανακόπηκε εξαιτίας της απορρόφησης του μεγαλύτερου μέρους των διαθέσιμων χρηματικών πόρων από το δημόσιο τομέα στον οποίο δόθηκε περισσότερο κοινωνικός χαρακτήρας αντί να γίνει η επιλογή μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα με οικονομικά κυρίως κριτήρια αποδοτικής κατανομής των πόρων.

Επιπλέον η μεταφορά των πόρων είχε σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στην ελληνική οικονομία κατά τη δεκαετία του 1980, όπου παρατηρείται μείωση των επενδύσεων, των εξαγωγών, των προϊόντων και της παραγωγικότητας, ενώ σημειώνεται αύξηση των φόρων, αλλά παραδόξως και των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και της ανεργίας.

Όσες φορές ασκήθηκε δημοσιονομική πολιτική χωρίς να έχει προηγουμένως καθοριστεί το «στίγμα» της οικονομίας, δηλαδή κάτω ή πάνω του σημείου της πλήρους απασχόλησης – αντιπληθωριστικό ή πληθωριστικό κενό, είχε σαν αποτέλεσμα:

- ✓ την ανισορροπία μεταξύ προσφοράς-ζήτησης,
- ✓ την ενίσχυση του πληθωρισμού
- ✓ την διεύρυνση του ελλείμματος του ισοζυγίου πληρωμών και
- ✓ γενικότερα τη συρρίκνωση του ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης.

Η ενίσχυση της κρατικής παρέμβασης στη χώρα μας είχε σαν συνέπεια την απορρόφηση παραγωγικών πόρων από το δημόσιο τομέα σε βάρος του ιδιωτικού τομέα. Επιπλέον, η μεταφορά πόρων από τον παραγωγικότερο τομέα, που είναι ο ιδιωτικός, στο

λιγότερο παραγωγικό, το δημόσιο δηλ. με την επίκληση δημιουργίας ενός «κοινωνικού κράτους» χωρίς να έχει προηγηθεί η εξασφάλιση ενός ικανοποιητικού επιπέδου και ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης, οδήγησε στη μείωση της παραγωγικότητας και των επενδύσεων, με τελικό αποτέλεσμα τη μείωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας.

Η αύξηση του δημόσιου τομέα αναπόφευκτα αποδυναμώνει τον έλεγχο για την καλύτερη κατανομή-απόδοση των δημόσιων δαπανών, γεγονός που οδηγεί στην αύξηση της φορολογίας και στην ενίσχυση του πληθωρισμού κόστους. Η αύξηση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων οδηγεί στην ενίσχυση των πληθωριστικών πιέσεων μέσω της προσφοράς χρήματος και επιπλέον αποστερεί πιστώσεις από τον ιδιωτικό τομέα που πιθανότατα θα ενίσχυαν το πάγιο κεφάλαιο της οικονομίας και στη συνέχεια την οικονομική ανάπτυξη. Η τυχόν προσπάθεια χρηματοδότησης του ελλείμματος με δανεισμό οδηγεί στην σπειροειδή εξέλιξη: Έλλειμμα – Χρέος – Έλλειμμα. Έτσι καταλαβαίνουμε ότι η διόγκωση του δημόσιου τομέα στη χώρα μας δεν βοηθάει στην ανάπτυξη και σταθεροποίηση της οικονομίας ούτε και εξασφαλίζει τις προϋποθέσεις για αύξηση του εθνικού προϊόντος.

Θα πρέπει να επισημάνουμε ότι, στα πλαίσια της εναρμόνισης με την Ε.Ο.Κ., ιδιαίτερα κατά την δεκαετία του 1980, η σταδιακή κατάργηση όλων των δασμολογικών, φορολογικών επιβαρύνσεων και προστατευτικών φραγμών γενικότερα για τις εισαγωγές και των επιδοτήσεων στις εξαγωγές, σε συνδυασμό με την αδυναμία εφαρμογής οποιασδήποτε έμμεσης επιδότησης των προβληματικών επιχειρήσεων, στέρησαν στη χώρα μας τη δυνατότητα άσκησης οποιασδήποτε αυτόνομης εμπορικής πολιτικής που θα απέβλεπε στη διατήρηση ή βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των διεθνώς εμπορεύσιμων ελληνικών προϊόντων. Η προστατευτική αυτή εμπορική πολιτική είχε ως αποτέλεσμα την υπέρμετρη υποκατάσταση των εισαγομένων προϊόντων από εγχωρίως παραγόμενα και την επιδότηση των εξαγομένων που αποσκοπούσε στην ενθάρρυνση των εξαγωγών. Ο εκμηδενισμός αυτού του προστατευτισμού στο εξωτερικό εμπόριο της χώρας μας πραγματοποιήθηκε με τη λήξη της μεταβατικής περιόδου από την πλήρη ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ. και συμπληρώνεται με τις προβλεπόμενες ρυθμίσεις για την υλοποίηση της ενιαίας εσωτερικής αγοράς μέχρι και το 1992.

Έτσι αντιλαμβανόμαστε ότι η ελληνική οικονομία της παραπάνω περιόδου, αντιμετώπιζε σοβαρά διαρθρωτικά προβλήματα και μακροοικονομικές ανισορροπίες που εμπόδιζαν την οικονομική της ανάπτυξη. Η αποκατάσταση της μακροοικονομικής ισορροπίας αποτελούσε εκείνη την περίοδο την αναγκαία προϋπόθεση, αλλά η επίλυση των

διαρθρωτικών προβλημάτων ήταν αυτή που θα έθετε σε λειτουργία την αναπτυξιακή διαδικασία.

Αυτή η μακροοικονομική ισορροπία προσδιορίζεται από την εξασφάλιση:

- μικρών ελλειμμάτων στο δημόσιο τομέα και στο ισοζύγιο πληρωμών
- σταθεροποίησης της οικονομίας (νομισματική και αντιπληθωριστική πολιτική)
- πλήρους απασχόλησης (ισορροπία στην αγορά εργασίας με τον περιορισμό της ανεργίας)
- των απαραίτητων αποταμιεύσεων για την πραγματοποίηση των απαραίτητων επενδύσεων παγίου κεφαλαίου.

Αυτή η άρση της μακροοικονομικής εσωτερικής και εξωτερικής ανισορροπίας θα οδηγήσει σε εξασφάλιση μακροχρόνιας και όχι προσωρινής ισορροπίας, μόνο εφόσον προηγηθεί η αντιμετώπιση και επίλυση αυτών των διαρθρωτικών προβλημάτων της ελληνικής οικονομίας.

Επιπλέον, η δημοσιονομική διαχείριση, κυρίως μετά το 1980 είχε επεκτατικό χαρακτήρα και έτσι δεν συνέβαλε στη μείωση των πληθωριστικών πιέσεων στην οικονομία. Αυτό οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι το δημοσιονομικό σύστημα χαρακτηρίζεται από σημαντικές αδυναμίες, που δυσχεραίνουν τη χρησιμοποίησή του σαν αποτελεσματικού οργάνου για την άσκηση αναπτυξιακής, αντικυκλικής και εισοδηματικής πολιτικής, σε συνδυασμό με την ασκούμενη νομισματική πολιτική και την πολιτική τιμών και εισοδημάτων.

Ωστόσο, η προσπάθεια σταθεροποίησης και δημοσιονομικής πειθαρχίας μέσα από την εφαρμογή του Προγράμματος Σύγκλησης 1994-1999, οδήγησε στην είσοδο της Ελλάδας στην ΟΝΕ. Η συμμετοχή της Ελλάδας στην ΟΝΕ της στερεί τη δυνατότητα να ασκεί ανεξάρτητη νομισματική πολιτική και περιορίζει τη δυνατότητα άσκησης ανεξάρτητης δημοσιονομικής πολιτικής για τη σταθεροποίηση της οικονομίας. Καταλαβαίνουμε λοιπόν ότι επειδή οι φόροι και το δημόσιο χρέος, ως ποσοστά του Α.Ε.Π., δεν μπορούν να διαφέρουν ουσιωδώς μεταξύ των κρατών-μελών, ούτε και η δημοσιονομική της πολιτική για την αντιμετώπιση μακροοικονομικών διαταραχών θα μπορεί να διαφέρει ουσιωδώς. Έτσι η επιβολή δημοσιονομικής πειθαρχίας θεωρείται αναγκαία για την αποτελεσματική λειτουργία της νομισματικής ένωσης. Στο πλαίσιο αυτό απαγορεύεται η νομισματική χρηματοδότηση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων.

Με την ένταξη της Ελλάδας στην ΟΝΕ μόνο δύο κατηγορίες μέσων για τη σταθεροποίηση της οικονομίας διαγράφονται:

- 1) η εισοδηματική πολιτική και
- 2) οι διαρθρωτικές μεταβολές.

Η αύξηση των μισθών θα πρέπει να είναι συνδεδεμένη με την παραγωγικότητα της εργασίας γιατί σε αντίθετη περίπτωση η αύξηση του κόστους παραγωγής οδηγεί σε αύξηση των τιμών άρα σε αύξηση του πληθωρισμού με συνέπεια την απώλεια ανταγωνιστικότητας των αγαθών, τη μείωση της απασχόλησης και τη μείωση του Α.Ε.Π.

Οι διαρθρωτικές αλλαγές που είναι απαραίτητες για την σταθεροποίηση της ελληνικής οικονομίας σύμφωνα με τις υποδείξεις του Ο.Ο.Σ.Α. είναι:

- ✓ η απελευθέρωση της αγοράς εργασίας,
- ✓ ο περιορισμός του μεγέθους του δημόσιου τομέα,
- ✓ η αναμόρφωση του ασφαλιστικού συστήματος,
- ✓ ο εκσυγχρονισμός της δημόσιας διοίκησης,
- ✓ η ενίσχυση του ανταγωνισμού στις αγορές αγαθών, χρήματος και κεφαλαίου με κατάρτιση μονοπωλιακών ή ολιγοπωλιακών καταστάσεων στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα και
- ✓ η ενίσχυση των υποδομών σε φυσικό και ανθρώπινο κεφάλαιο με έργα υποδομής στην ενέργεια, στις μεταφορές, στις επικοινωνίες και με αναμόρφωση του εκπαιδευτικού συστήματος της χώρας.

Η ταχεία ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας κατά τη δεκαετία 1994-2004 στηρίχθηκε κυρίως στην άνοδο της εγχώριας ζήτησης, η οποία οφειλόταν σε ένα συνδυασμό κυρίως ευνοϊκών παραγόντων, αλλά και στην ενίσχυση της παραγωγικής ικανότητας της οικονομίας μέσω επενδύσεων και διαρθρωτικών αλλαγών. Η βελτίωση του μακροοικονομικού περιβάλλοντος, η μείωση του κόστους δανεισμού και η απελευθέρωση του πιστωτικού συστήματος τόνωσαν την κατανάλωση και τις επενδύσεις του ιδιωτικού τομέα. Οι μεγάλες εισροές πόρων από τα Διαρθρωτικά Ταμεία της ΕΕ στήριξαν τις δημόσιες επενδύσεις και συνέβαλαν στη βελτίωση των οικονομικών υποδομών. Η αύξηση των δημόσιων δαπανών η οποία συνδεόταν με τους Ολυμπιακούς αγώνες του 2004 συνέβαλε και αυτή στην άνοδο της εγχώριας ζήτησης το 2003-2004. Παράλληλα, τα διαρθρωτικά μέτρα που

προωθήθηκαν, αν και αντιμετώπισαν μόνο εν μέρει τις διαρθρωτικές αδυναμίες της οικονομίας, συνετέλεσαν πάντως στην αποτελεσματικότερη λειτουργία των αγορών προϊόντων και εργασίας και στην ταχύτερη άνοδο της «συνολικής παραγωγικότητας». Αποτέλεσμα όλων αυτών ήταν η σωρευτική πραγματική αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ κατά 37% περίπου την εν λόγω δεκαετία.

Όμως παρά τις αναπτυξιακές επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας, δεν έχουν ακόμη αντιμετωπιστεί επαρκώς και αποτελεσματικά οι μακροχρόνιες διαρθρωτικές αδυναμίες της. Έτσι, η ελληνική οικονομία υστερεί σημαντικά έναντι των περισσότερο ανεπτυγμένων οικονομιών της ΕΕ. Ο πληθωρισμός και ο ρυθμός ανόδου του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος υπερβαίνουν διαρκώς τους αντίστοιχους μέσους όρους στη ζώνη του ευρώ, με αποτέλεσμα να διαβρώνεται η διεθνής ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας. Οι δημοσιονομικές ανισορροπίες έχουν προσλάβει μεγάλες διαστάσεις, καθώς το δημόσιο έλλειμμα και το δημόσιο χρέος έχουν διαμορφωθεί σε πολύ υψηλά επίπεδα. Τελικό αποτέλεσμα είναι ότι η Ελλάδα εξακολουθεί να υστερεί σημαντικά έναντι των περισσότερο ανεπτυγμένων οικονομιών της ΕΕ όσον αφορά το βιοτικό επίπεδο και την ποιότητα ζωής, παρόλο που έχει κάνει πρόοδο ως προς την πραγματική σύγκληση.

Η διεθνής κρίση έχει επηρεάσει αρνητικά την ελληνική οικονομία, ιδίως την περίοδο μετά το Σεπτέμβριο του 2008, αφότου δηλαδή η κρίση επιδεινώθηκε δραματικά. Ο ρυθμός ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας, ο οποίος ήταν σταθερά υψηλός από το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1990, επιβραδύνθηκε σημαντικά το 2008. Η χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση έτσι ανέδειξε τις μακροοικονομικές ανισορροπίες και τις διαρθρωτικές αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας. Κατ' αρχάς, η διεθνής κρίση αποδυνάμωσε τους ευνοϊκούς παράγοντες οι οποίοι επί πολλά έτη είχαν στηρίξει υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης και είχαν ενθαρρύνει τον εφησυχασμό όσον αφορά τις προοπτικές της οικονομίας. Επιπλέον, η κρίση έχει εντείνει τις ανησυχίες των αγορών. Ειδικότερα, οι αγορές ανησυχούν για το ύψος του δημοσιονομικού ελλείμματος, το οποίο υπερέβη αισθητά το 3% επί δύο συνεχή έτη (με αποτέλεσμα να ενεργοποιηθεί και πάλι η Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος για την Ελλάδα), καθώς και για το υψηλό δημόσιο χρέος της Ελλάδος (που υπερέβη το 95% του ΑΕΠ το 2008) και την αδυναμία των κυβερνήσεων να επιτύχουν διατηρήσιμη δημοσιονομική προσαρμογή παρά την ταχύρυθμη ανάπτυξη από τα μέσα της δεκαετίας του 1990. Ανησυχούν επίσης για το εξαιρετικά υψηλό έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, το οποίο σε σημαντικό βαθμό οφείλεται στο ότι δεν ελήφθησαν επαρκή διαρθρωτικά μέτρα την ίδια περίοδο για την αναμόρφωση του δημόσιου τομέα και την ενίσχυση της παραγωγικής βάσης

και της παραγωγικότητας. Όπως τονίστηκε στην τελευταία έκθεση της Τράπεζας της Ελλάδος για τη νομισματική πολιτική (Φεβρουάριος 2009), αυτό που τώρα επείγει είναι η εφαρμογή ενός αξιόπιστου σχεδίου με μεσοπρόθεσμο ορίζοντα που θα περιλαμβάνει τολμηρές αλλά αναγκαίες μεταρρυθμίσεις, με πρώτη προτεραιότητα τη δημοσιονομική εξυγίανση.

Πρώτη προτεραιότητα της οικονομικής πολιτικής της νέας κυβέρνησης είναι η αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης και η επαναφορά της ελληνικής οικονομίας σε ανοδική τροχιά. Στρατηγικός στόχος της οικονομικής πολιτικής κατά τον επόμενο χρόνο, είναι η ανάταξη της οικονομίας αλλά και η προώθηση των μεγάλων τομών που θα επαναφέρουν την Ελλάδα σε τροχιά μακροπρόθεσμης ανάπτυξης, σταθερότητας και κοινωνικής συνοχής.

Προϋπόθεση για την ανάταξη της ελληνικής οικονομίας αποτελεί η εφαρμογή ενός νέου τολμηρού και αξιόπιστου πλαισίου δημοσιονομικής διαχείρισης τόσο στο σκέλος των εσόδων όσο και στο σκέλος των δαπανών. Η αποκατάσταση της αξιοπιστίας των δημόσιων οικονομικών αποτελεί προαπαιτούμενο της οικονομικής ανάπτυξης και ευημερίας, καθώς με αυτό τον τρόπο απελευθερώνονται πόροι που θα χρηματοδοτήσουν τους αναπτυξιακούς και κοινωνικούς στόχους της χώρας. Επιπλέον, στρατηγικός στόχος της φορολογικής πολιτικής, είναι ένα απλό και σταθερό φορολογικό πλαίσιο που θα εγγυάται τη δικαιοσύνη, την αποτελεσματικότητα και τη διαφάνεια με ενιαίους κανόνες χωρίς αδικαιολόγητες εξαιρέσεις. Η φορολογική πολιτική πρέπει να λειτουργεί ως αποτελεσματικό εργαλείο εσόδων αναδιανομής με μείωση του φορολογικού βάρους προς όφελος των χαμηλών και μεσαίων στρωμάτων, εξυγίανση του φορολογικού συστήματος με απλούστευση των διαδικασιών, αναδιοργάνωση και βελτίωση της λειτουργίας των υπηρεσιών για τον έλεγχο των υπόχρεων και την είσπραξη δημοσίων εσόδων.

Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση, που οδήγησε την παγκόσμια οικονομία σε ύφεση, μετά τις προσπάθειες των κρατών να στηρίξουν τις οικονομίες τους με την ανάληψη μέτρων ενίσχυσης της ρευστότητας του πιστωτικού συστήματος και της συναλλακτικής δραστηριότητας, φαίνεται ότι πλησιάζει στο τέλος και φαίνονται αμυδρά σημάδια ανάκαμψης της οικονομίας. Τα μέτρα που έλαβαν οι χώρες της ευρωζώνης επηρέασαν άμεσα το ύψος του δημόσιου χρέους με αποτέλεσμα την αύξησή του.

Στην Ελλάδα η μη ρεαλιστική πρόβλεψη του ταμειακού ελλείμματος, κατά το έτος 2009, εξαιτίας της υπερεκτίμησης των εσόδων και της αύξησης των δαπανών, σε συνδυασμό με τον αρνητικό ρυθμό ανάπτυξης της οικονομίας, είχαν ως αποτέλεσμα τη σημαντική

απόκλιση του χρέους, τόσο σε απόλυτο μέγεθος όσο και ως ποσοστό του ΑΕΠ, από τους στόχους που ετέθησαν στον προϋπολογισμό του 2009.

Ο δανεισμός το τρέχον έτος έφθασε σε ιστορικά υψηλά επίπεδα, προκειμένου να καλυφθούν τα υπερβολικά ταμειακά ελλείμματα. Παρά τη σχετική βελτίωση του διεθνούς οικονομικού κλίματος το κόστος δανεισμού για τη χώρα μας παρέμεινε υψηλότερο σε σχέση με τις χώρες της ευρωζώνης.

Οι δεδομένες συνθήκες επέβαλαν την υιοθέτηση μιας στρατηγικής εκδόσεων που επικεντρώθηκε στις βραχείες και μεσοπρόθεσμες διάρκειες, στρατηγική που ακολούθησαν όλες οι χώρες της ευρωζώνης. Στην περίπτωση όμως της χώρας μας, λόγω της ήδη υψηλής μέσης υπολειπόμενης διάρκειας του χρέους, η επίπτωση στη μέση διάρκεια αναχρηματοδότησής του ήταν μικρότερη.

Ο στόχος του προϋπολογισμού του 2010 για μείωση του ελλείμματος κατά 4 περίπου ποσοστιαίες μονάδες ως ποσοστό του ΑΕΠ είναι φιλόδοξος, αλλά όχι ανέφικτος. Υπόκειται ωστόσο σε μεγάλες αβεβαιότητες, που συνδέονται με την εξειδίκευση και την άμεση εφαρμογή των μέτρων που προβλέπονται. Θα πρέπει όμως εδώ να σημειωθεί, ότι ακόμα και αν επιτευχθεί ο στόχος του προϋπολογισμού, το πρωτογενές έλλειμμα παραμένει σε ιστορικά υψηλά επίπεδα και συνεπώς θα πρέπει να δοθεί έμφαση στην αποκλιμάκωσή του στα προσεχή έτη, προκειμένου να αμβλυνθούν οι επιπτώσεις στο κόστος δανεισμού, που ήδη άρχισαν να εμφανίζονται. Έτσι η σταθεροποίηση του δημόσιου χρέους ως ποσοστό του ΑΕΠ τα επόμενα δύο έτη απαιτεί σημαντικά έσοδα από κρατικοποιήσεις και αξιοποίηση της περιουσίας του δημοσίου που ξεπερνούν το 2% του ΑΕΠ ετησίως.

Η τωρινή κρίση κατέστησε πλέον σαφές ότι η ελληνική οικονομία βρίσκεται σε οριακό σημείο και τα οξυμένα χρόνια προβλήματα δεν επιδέχονται άλλο ευκαιριακή αντιμετώπιση ή αναβολή. Η ελληνική οικονομία, παράλληλα με τα μέτρα άμεσης εφαρμογής, χρειάζεται ένα μακροπρόθεσμο σχέδιο ανάπτυξης με συγκεκριμένους στόχους, μέσα πολιτικής και πηγές δυννητικής ανάπτυξης. Το πρόγραμμα αυτό θα πρέπει να τεθεί σε σοβαρό και με συνέπεια δημόσιο διάλογο, για να εξασφαλισθούν αφενός η μέγιστη δυνατή κοινωνική αποδοχή και αφετέρου η συνέχεια και η συνέπεια σε βάθος χρόνου, που θα είναι ανεξάρτητο από τις κυβερνητικές αλλαγές. Η ανάγκη ενός τέτοιου προγράμματος είναι πλέον επιτακτική καθώς η ελληνική οικονομία έχει εξαντλήσει τα περιθώρια ανάπτυξής της. Ένα τέτοιο φιλόδοξο σχέδιο θα πρέπει να θέτει και φιλόδοξους αλλά ταυτόχρονα επιτεύξιμους στόχους και να τους επιδιώξει με παρεμβάσεις και μεταρρυθμίσεις στους κρίσιμους τομείς που είναι:

- η δημοσιονομική προσαρμογή
- η ασφαλιστική μεταρρύθμιση
- η αξιοποίηση της περιουσίας του δημοσίου
- η αποτελεσματικότερη λειτουργία της Δημόσιας διοίκησης
- η βελτίωση των όρων ανταγωνισμού στις αγορές και
- οι θεσμικές προσαρμογές στο κράτος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Αγαπητού Γ., (1988), «Εξελίξεις και διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας (1950-1993)», Αθήνα. εκδοτικές επιχειρήσεις «ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ».
- 2) Αλεξανδρίδης Μ., (2007), «Οικονομική της Ανάπτυξης», Αθήνα, εκδόσεις Σύγχρονη Εκδοτική Ε.Π.Ε.
- 3) Βαρβαρέσου Κυριάκου, (2002), «Εκθεσις επί του Οικονομικού Προβλήματος της Ελλάδος», Αθήνα, εκδόσεις Σαββάλα.
- 4) Βούλγαρης Ι., (2008), «Η Ελλάδα από την μεταπολίτευση στην παγκοσμιοποίηση», Αθήνα, εκδόσεις Πόλις.
- 5) Gillis Malcolm- Perkins H. Dwight- Roemer Micael-Snodgrass R. Donald, (2000), «Οικονομική της Ανάπτυξης», Αθήνα, εκδόσεις τυπωθήτω, μετάφραση Γραβάνη Όλγα- Σταματάκης Νικηφόρος.
- 6) Εισηγητική έκθεση του διοικητή της τράπεζας της Ελλάδος οικονομικού έτους 1993.
- 7) Εισηγητική έκθεση του διοικητή της τράπεζας της Ελλάδος οικονομικού έτους 2008.
- 8) Εισηγητική έκθεση του διοικητή της τράπεζας της Ελλάδος οικονομικού έτους 2009.
- 9) Εισηγητική έκθεση του διοικητή της τράπεζας της Ελλάδος οικονομικού έτους 2010.
- 10) Εισηγητική έκθεση προϋπολογισμού οικονομικού έτους 1993.
- 11) Επικαιροποιημένο Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης 2008-2011, Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, Ιανουάριος 2009
- 12) Ζολώτα Ξενοφών, (1980), «Έκθεση του Διοικητή» για τα έτη 1979 και 1980, Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήναι.
- 13) Ζολώτα Ξενοφών, (1981), «Έκθεση του Διοικητή» για τα έτη 1979 και 1980, Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήναι.
- 14) ΙΝΕ-ΓΕΣΣΕΕ, (Μάιος 2010), «Η κρίση της Ελληνικής οικονομίας: από το αδιέξοδο στην έξοδο», άρθρο του Ρομπόλη Σάββα.
- 15) Καράγιωργα Δ., (1979), «Οι Οικονομικές Λειτουργίες του Κράτους», Αθήνα, εκδόσεις Παπαζήση.

- 16) Καράγιωργα Δ., (1981), « Οι δημοσιονομικοί Θεσμοί», Αθήνα, εκδόσεις Παπαζήση.
- 17) Σκούντζος Θ., (2005), «Οικονομική ανάπτυξη, Θεωρία – Προβληματισμοί», Αθήνα, εκδόσεις Σταμούλης.
- 18) Σταμπόλης, Δ. (2001), «ΕΥΡΩ ΤΟ ΝΕΟ ΝΟΜΙΣΜΑ», Αθήνα, Εκδόσεις Οργανισμού ΛΙΒΑΝΗ.
- 19) Υπουργείο Οικονομίας & Οικονομικών, «ΦΑΚΕΛΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ 2004-2008».

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ

- 1) «Η Ελληνική Οικονομία», Τεύχος 58, Δεκέμβριος 2009, Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών.
- 2) «Η Ελληνική Οικονομία», Τεύχος 48, Ιούνιος 2009, Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών.
- 3) «ΘΕΣΕΙΣ», Τεύχος Απριλίου-Ιουνίου 1992, άρθρο του Βεργόπουλου Κ. «Η σκοτεινή πλευρά του εκσυγχρονισμού».
- 4) Εφημερίδα Καθημερινή, άρθρο του Καμαρά Δ. Ιωάννη, «Το χρονικό διόγκωσης του δημόσιου χρέους, 1980-2005», Τρίτη 26 Ιανουαρίου 2010,

ΔΙΚΤΥΑΚΟΣ ΤΥΠΟΣ

- 1) www.elwikipedia.org
- 2) www.newsit.gr
- 3) www.naftemporiki.gr

